

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINIO DARBO KATEDRA**

**MILDA ŠIMKUTĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS NUOLATINĖS STUDIJOS**

**SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO GALIMYBĖS
LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Doc. dr. Jautrė Ramutė Šinkūnienė*

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. LAISVĖS ATĖMIMO VIETOS	7
1.1. Laisvės atėmimo vietų paskirtis	8
1.2. Nuteistųjų patiriami psichosocialiniai sunkumai.....	13
2. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE SAMPRATA	18
2.1. Sociokultūrinės veiklos apibrėžimo dualumas	18
2.2. Sociokultūrinės veiklos tikslai ir funkcijos	21
2.3. Sociokultūrinės veiklos sritys.....	23
3. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE	27
3.1. Sociokultūrinės veiklos organizavimo Lietuvos įkalinimo įstaigose patirties analizė	27
3.2. Sociokultūrinės veiklos organizavimo užsienio valstybėse patirties analizė	32
4. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS GALIMYBIŲ LUKIŠKIŲ TARDYMO IZOLIATORIUJE – KALĖJIME TYRIMAS	39
4.1. Tyrimo metodika.....	39
4.2. Tyrimo duomenų analizė	40
IŠVADOS	65
REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75
PRIEDAI	76

IVADAS

Temos *aktualumas*. XX a. viduryje buvo įvertintas ir aprašytas neigiamas asmens kalinimo poveikis, o jo riboto taikymo būtinybė, kaip paskutinė priemonė įtvirtinta daugelyje tarptautinių dokumentų (Sakalauskas, 2007). Tačiau Lietuvoje vis dar vyrauja dažnas laisvės atėmimo bausmių taikymas. Remiantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau Kalėjimų departamento) duomenimis, vien per 2011 metus įkalinimo įstaigose laikomų asmenų skaičius išaugo: 2011 m. buvo 9139 asmenys, o 2012 sausio 1 dieną įkalinimų asmenų skaičius siekė 9920. Kasmet laisvės atėmimo bausme yra nuteisiama apie 5000 asmenų (Sakalauskas, 2012).

Nemaža dalis autorių teigia, jog nepaisant dažno laisvės atėmimo bausmių skyrimo Lietuvos teismų praktikoje, nusikalstamumo lygis nemažėja, o tuo pačiu nepavyksta sumažinti ir pakartotinio asmenų grįžimo į įkalinimo įstaigas. Remiantis Kalėjimų departamento duomenimis, 2009 metais į pataisos įstaigas sugrįžo 12,2 procento asmenų, kuriems po laisvės atėmimo bausmės paskyrimo per metus laiko vėl buvo paskirtas laisvės atėmimas. Taigi „įkalinimas nesprenžia nei nusikalstamumo, nei kitų socialinių problemų, bet, kaip įprasta, jų sukuria dar daugiau – ypatingai tuomet, kai vien tik įkalinimu (nubaudimu) ir apsiribojama, nesiekiant asmens resocializacijos (integracijos)“ (Sakalauskas, 2007, p. 126).

Supratimas, jog nuteistuosius reikia ne tik kontroliuoti, bet ir socializuoti, integruojant juos į visuomenę, atsirado tik pastarąjį dešimtmetį (Vosyliūtė, 2002). Teigiama, kad penkeri įkalinimo metai yra riba, kurią peržengus grąžinti buvusį kalinį į visuomenę yra labai sunku, nes per tokį laiką jis praranda būtinus socialinius įgūdžius (Sakalauskas, 2007). Tačiau Lietuvoje remiantis Kalėjimų departamento 2011 metų veiklos pagrindiniais statistiniais duomenimis, teismų nuosprendžiais paskirto laisvės atėmimo bausmės laiko vidurkis 2010 m. – 5 m. 10 mėn. Todėl iškyla poreikis bausme ne tik nubausti nusikaltusį asmenį, bet ir daryti pozityvų poveikį, taikant įvairaus pobūdžio priemones: kultūrinės, meninės, socialinės, švietimo, auklėjimo ir kitas, kurios palengvintų ir užtikrintų efektyvų nuteistųjų resocializacijos procesą. Tad šiame darbe aktualu išsiaiškinti ir atsakyti, kokios priemonės galėtų padėti nuteistiesiems bausmės atlikimo metu neprarasti socialinių įgūdžių? Kokios veiklos įkalinimo įstaigose skatintų nuteistuosius tapti socialiai funkcionuojančiomis asmenybėmis ir palengvintų jų integracijos į visuomenę procesą?

Sociokultūrinė veikla – tai vienas iš būdų, padedantis įgalinti nuteistuosius pozityviai vidinei socializacijai. Sociokultūrinės veiklos taikymas gali tapti ir kiekvieno žmogaus auklėjimo bei

auklėjimosi priemone, orientuota į aukštesniųjų vertybių kūrimą savyje, taip pat aplinkoje, nes įtraukus žmones į kultūros sferą, galima kartu sėkmingai spręsti jų savanorišką pasitraukimą iš asocialių ir marginalizuotų grupių (Šinkūnienė, 2008). „Nuteistasis neturi būti vien objektas, į kurį nukreipiamas bausmių vykdymo įstatymuose numatytų pataisos priemonių poveikis, bet ir pats turi aktyviai dalyvauti pataisos procese. Tik toks požiūris leidžia ugdyti žmogaus savarankiškumo nuostatas, be kurių gyvenimas visuomenėje beveik neįmanomas“ (Švedas, 2003, p. 60).

Temos **problema**. Lietuvoje sociokultūrinės veiklos reglamentavimas dar nėra įsisąmonintas nei valstybės, nei bendruomenės lygiu (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008). Šalies įkalinimo įstaigose yra skiriamas nepakankamas dėmesys nuteistųjų meninės, kultūrinės ir socialinės veiklos puoselėjimui. Todėl sociokultūrinės veiklos taikymas laisvės atėmimo vietose Lietuvoje dar nauja tema. Dėl šios priežasties, šiuo metu stokojama mokslinių tyrimų, nagrinėjančių šią sritį.

Temos **ištirtumas**. Sociokultūrinės veiklos taikymas užsienio šalių įkalinimo įstaigose yra plačiai nagrinėjama tema. Jau 1990 metais A. Peaker ir J. Vincent (1990) Anglijos kalėjimuose atliktais tyrimais įrodė, kad sociokultūrinė veikla yra efektyvi priemonė, kuri skatina nuteistųjų kūrybiškumą, bendradarbiavimą, didina jų motyvaciją teigiamiems pokyčiams ir tuo pačiu lavina jų socialinius įgūdžius. D. Gussak (2006) atlikęs tyrimus nustatė, kad meninės, kultūrinės bei socialinės veiklos taikymas teigiamai veikia nuteistųjų moterų socialinius įgūdžius bei mažina depresijos požymius. H. Jermyn (2004) analizuodama sociokultūrinės veiklos taikymą laisvės atėmimo vietose taip pat patvirtino, kad tokiomis veiklomis yra skatinamas nuteistųjų užimtumas, lavinami jų bendravimo bei bendradarbiavimo įgūdžiai. Taip pat kiti užsienio šalių autoriai nagrinėję šią temą pastebėjo, kad tie nuteistieji, kurie dalyvauja įvairiose sociokultūrinėse veiklose pasižymi drausmingesniu elgesiu, režimo reikalavimų laikymusi. Tokiu būdu gerėja ir įkalinimo įstaigos mikroklimatas bei didėja tiek darbuotojų, tiek ir nuteistųjų saugumo jausmas.

Lietuvoje atskirus minimos temos aspektus tyrinėjo V. Petriešytė (2009), kuri atskleidė, kad įkalinimo įstaigose vykdoma meninė veikla teigiamai įtakoja nuteistųjų resocializacijos procesą, skatina keistis ir tobulėti. Taip pat meninės veiklos aspektą laisvės atėmimo vietose nagrinėjo V. Aleksienė, R. Katinaitė (2010), kurios savo tyrimais įrodė, kad muzikos, dramos bei dailės užsiėmimai yra naudingi nuteistiesiems ir juos būtina integruoti į kalėjimų edukacijos programas. Nuteistųjų švietimo bei ugdymo svarbą analizavo R. Katinaitė (2011) ir I. Čibiraitė (2011), R. Prakapas (2008), kurie savo atliktais moksliniais tyrimais įrodė, kad edukacinė veikla yra svarbus aspektas siekiant pozityvios nuteistųjų integracijos.

Šio darbo temos pasirinkimo motyvas – siekis išnagrinėti sociokultūrinės veiklos kryptis laisvės atėmimo vietose bei atskleisti šios veiklos Lietuvoje reikšmę ir poreikį nuteistųjų resocializacijos procese.

Darbo objektas – sociokultūrinės veiklos organizavimas laisvės atėmimo vietose.

Darbo tikslas – atskleisti sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybes laisvės atėmimo vietose.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti laisvės atėmimo vietų paskirtį bei nuteistųjų patiriamus psichosocialinius sunkumus.
2. Išanalizuoti sociokultūrinės veiklos tikslus, funkcijas ir kryptis laisvės atėmimo vietose ir palyginti Lietuvos ir užsienio šalių patirtį.
3. Ištirti nuteistųjų sociokultūrinių veiklų pasirinkimo galimybes Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime.
4. Ištirti sociokultūrinės veiklos poreikį ir reikšmę nuteistųjų resocializacijos procese.

Tyrimo metodai. Įgyvendinant šiame darbe išsikelto tikslą ir numatytus uždavinius buvo naudojami šie metodai:

1. Mokslinės literatūros analizės, lyginimo bei apibendrinimo metodai.
2. Empirinio tyrimo duomenys surinkti, taikant anketinės apklausos metodą. Duomenų apdorojimui naudojamas statistinio duomenų apdorojimo programos SPSS paketas ir Microsoft Office Excel programa. Rezultatų pristatymas parengtas, taikant statistinių duomenų analizės, aprašomosios statistikos duomenų sisteminimo ir grafinio pateikimo metodais. Atvirų klausimų rezultatų pristatymui buvo naudotas turinio analizės metodas.

Darbo struktūra. Šį magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis: teorinė problemos analizė (3 skyriai), empirinio tyrimo metodika ir gautų rezultatų analizė (1 skyrius), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis ir priedai.

Empirinis tyrimas vykdytas Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime 2012 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Tyrime dalyvavo 167 Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji. Buvo keliami šie tyrimo probleminiai klausimai: Koks yra sociokultūrinių veiklų poreikis, ar jis atitinka įkalinimo įstaigoje sudaromas galimybes? Kokie motyvai nuteistuosius skatina įsitraukti į šias veiklas? Kokie pokyčiai pastebimi dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose? Kaip nuteistieji vertina organizuojamas sociokultūrinės veiklas? Kokią įtaką dalyvavimas sociokultūrinėse veiklose gali turėti nuteistųjų resocializacijai?

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos:

Nuteistieji – tokie asmenys, kurie atlieka arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes (Valstybės žinios, 2004, Nr. 23-709).

Laisvės atėmimo vietos/įkalinimo įstaigos – specialios bausmės vykdymo įstaigos, kuriose nusikaltę asmenys yra fiziškai izoliuojami nuo visuomenės ir gyvena pagal nustatytą specialų režimą (Bandzevičienė, 2009).

Sociokultūrinė veikla – tai įvairių paslaugų teikimas, skatinant žmonių savarankiškumą ir asmeninę iniciatyvą, modeliuojant socialinę ir kultūrinę veiklą (Spierts, 2003).

Resocializacija – tai keitimosi procesas, apimantis ir elgesio, ir pasaulėžiūros, ir dorovinių nuostatų lygmenis (Kuklianskis ir kt., 2005).

1. LAISVĖS ATĖMIMO VIETOS

Laisvės atėmimo bausmė yra pati unikaliausia ir sudėtingiausia bausmė, apimanti ne tik socialinį asmens izoliavimą nuo visuomenės, bet ir įtakojanti nuteistojo asmenybės pokyčius. Įkalinimas – tai griežčiausia teisinė bausmė, kuri yra skiriama už sunkiausius nusikaltimus, išskyrus kai kuriose šalyse taikomą mirties bausmę (Bandzevičienė, 2009). Paprastai žodis bausmė, anot A. Drakšienės ir I. Michailovič (2008) gali turėti ne tik teisinę reikšmę, bet ir dorovinę kategoriją – tai vienas iš dorovinio auklėjimo metodų, kuriuo siekiama koreguoti netinkamą elgesį. Tačiau bausmė šiandieninėje teisinėje valstybėje traktuojama ne tik kaip atsakas į netinkamą elgesį, bet ir siekiamybė, kad toks elgesys daugiau nebepasikartotų (Katinaitė, Čibiraitė, 2011). Taigi, laisvės atėmimo bausmė yra išreiškiama valstybės kompetencija panaudoti prievartą prieš tuos asmenis, kurie padaro sunkius nusikaltimus ir juos izoliuojant specialiose įstaigose, siekti visuomenės saugumo bei nuteistų asmenų elgesio korekcijos.

Laisvės atėmimo vietose ypatingai išryškėja žmogaus ir visuomenės konfliktas, nusikalstamo elgesio, visuomenės baimių, teisinių sprendimų ir procesų rezultatas (Sakalauskas, 2007). „Nuolatinės laisvės atėmimo (įkalinimo) vietos – kalėjimai/pataisos namai – yra specialios bausmės vykdymo įstaigos, kuriose nusikaltęs asmuo fiziškai izoliuojamas nuo plačiosios visuomenės ir gyvena pagal nustatytą specialų režimą“ (Bandzevičienė, 2009, p. 66). Lietuvoje šiuo metu pagrindinės laisvės atėmimo vietos yra (Uscila, Merfeldaitė, 2012):

- **Pataisos namai** (Vilniaus, Alytaus, Marijampolės, Panevėžio, Pravieniškių, Kybartų, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai), kuriuose laisvės atėmimo bausmę atlieka dauguma nuteistųjų, kuriems teismas paskiria atlikti laisvės atėmimo bausmę pataisos namų sąlygomis. Šiose įstaigose nuteistieji gyvena gyvenamosiose zonose, gali laisvai vaikščioti nustatytoje teritorijoje, bendrauti vieni su kitais.

- **Kalėjimas** (Lukiškių tardymo izoliatorius - kalėjimas). Tai vienintelė tokio tipo įstaiga Lietuvoje, kuri pasižymi sustiprinta nuteistųjų priežiūra ir apsauga, nuteistieji yra laikomi kameroje. Šioje įstaigoje bausmę atlieka patys pavojingiausi asmenys, nuteisti už labai sunkius nusikaltimus, nuteistieji iki gyvos galvos.

- **Atviroji kolonija** (Pravieniškių pataisos namai – atviroji kolonija). Šio tipo įstaiga skiriasi nuo kitų tuo, kad nuteistieji už nesunkius tyčinius ar už neatsargius nusikaltimus yra laikomi be apsaugos, bet yra prižiūrimi. Dieną jie gali išeiti už įstaigos ribų nustatytoje teritorijoje.

- **Laisvės atėmimo vietų ligoinė.** Į šią pataisos įstaigą laikinai perkeliama suimtieji, nuteistieji laisvės atėmimu iš kitų pataisos įstaigų, kai jiems reikalinga specializuota medicinos pagalba, kurios negali užtikrinti pataisos namų (kalėjimo) sveikatos priežiūros tarnyba.

- Taip pat išskiriamos įstaigos, susijusios su laisvės atėmimo bausmės vykdymu: **areštinės**, kuriose vykdomas trumpalaikis laisvės atėmimas bei **tardymo izoliatoriai**, kurių pagrindinė paskirtis yra suimtų asmenų laikymas. Taip pat tardymo izoliatoriuose laisvės atėmimo bausmę gali atlikti asmenys, kurie savo noru pasilieka dirbti ūkio darbus.

Taigi, Lietuvoje yra įvairių įstaigų, kurios tiesiogiai arba iš dalies prisideda prie laisvės atėmimo bausmės vykdymo. Šiame darbe bus analizuojama sociokultūrinių veiklų organizavimo situacija pataisos namuose ir kalėjime, nes šių laisvės atėmimo vietų funkcijos tiesiogiai susijusios su laisvės atėmimo bausmės vykdymu. Taigi, labai svarbu išsiaiškinti, kokia yra šių įstaigų esminė paskirtis ir kokie psichosocialiniai sunkumai iškyla izoliuojant asmenis nuo visuomenės.

1.1. Laisvės atėmimo vietų paskirtis

Laisvės atėmimo vietas nuo kitų įstaigų, visų pirma skiria izoliacija ir režimu nustatyta disciplina (Bandzevičienė, 2009). Tai specifinės įstaigos, kurios gali būti vadinamos totalitarinėmis institucijomis, nes jose didelis skaičius tų pačių požymių turinčių asmenų, izoliuotų nuo visuomenės nustatytam laikotarpiui, kartu gyvena uždara, griežtai ir oficialiai administruojamą gyvenimą (Avižienis, 2005). Remiantis teisės ir kriminologijos literatūros šaltiniais išskiriamos šios svarbiausios kombinacijos, kurios, paaiškina su gyvenimu laisvės atėmimo vietose susijusius aspektus (Bandzevičienė, 2009):

- ryšių su išoriniu pasauliu apribojimas;
- judėjimo laisvės apribojimas;
- gyvenimo vietos ir būdo reglamentavimas;
- darbo ir užimtumo galimybių ribojimas;
- elgesio reglamentavimas ir kontrolė;
- autonomijos, privatumo apribojimas;
- seksualinio elgesio apribojimas;
- specialių saugumo priemonių ir prievartos būdų panaudojimo galimybės ir kt.

Taigi, laisvės atėmimo vietose reguliuojamas ne tik nuteistųjų santykis su išoriniu pasauliu, bet ir kasdieniniai gyvenimiški ir buitiniai aspektai, kurie yra susiję su nuteisto asmens elgesio ir

veiksmų reguliavimu, kontrole ir ribojimu. Todėl iškyla vienas esminių klausimų – ko yra siekiama suvaržant nusikaltusius asmenis? Kokia yra laisvės atėmimo vietų paskirtis?

G. Švedo (2006) teigimu, įkalinimo paskirtimi bendriausiu požiūriu laikomas galutinis rezultatas, kurio siekia valstybė, numatydama ir taikydama bausmes, nusikaltimus padariusiems asmenims. Tačiau laikui bėgant valstybės požiūris į laisvės atėmimo vietų paskirtį kito. Teisės instituto darbuotojų A. Čepo ir kt. (2010) parengtoje „Išvadoje dėl rekomenduotinių laisvės atėmimo įstaigų dydžių“ teigiama, kad egzistuoja trys pagrindinės argumentavimo linijos:

- Pirmosios šalininkai pasisako už tai, kad laisvės atėmimo vietos turi atlikti tik nubaudimo ir izoliacijos funkciją asmenims, kurie padarė nusikaltimus. Tokiu būdu, jų nuomone, nusikaltę asmenys bus atskirti nuo visuomenės, kaip keliantys grėsmę visuotiniam saugumui ir už savo neteisėtus veiksmus susilauks atpildo – bausmės.

- Antrosios pozicijos šalininkai remiasi nuteistojo, kaip netinkamai socializuoto asmens vizija. Tokiu atveju valstybei keliami funkcija ne tik bausti nusikaltusį asmenį, bet ir prisiimti atsakomybę už jo resocializacijos procesą. Tuomet įkalinimo įstaigų tikslu tampa ir pataisymas.

- Egzistuoja ir trečioji šalininkų pozicija, kuri remiasi kritine nuomone, kad laisvės atėmimo vietos yra modernios kapitalistinės visuomenės rezultatas. Kritiniai kriminologai išreiškia požiūrį, kad nusikaltimai ir įkalinimo įstaigos yra vienas kito tiek priežastis, tiek ir pasekmė. Egzistuoja ir dar kritiškesnių įžvalgų, teigiančių, kad nusikalstamumo lygis ir nusikaltimus darančių asmenų skaičius negali mažėti, nes jie pildo vis besiplečiančią nusikaltimų kontrolės pramonę.

C. R. Hollin ir E. Palmer (2009) teigimu dar ilgą laiką, kalbant apie laisvės atėmimo vietų paskirtį buvo laikomasi nuomonės, kad jokios priemonės, taikomos įkalinimo įstaigose nėra efektyvios ir negali skatinti teigiamų rezultatų („NOTHING WORKS“). Todėl laisvės atėmimo bausmės nebuvo siekiama įprasinti, būdavo apsiribojama bausmės, kaip atpildo samprata, pagrindinį dėmesį skiriant nuteistųjų izoliavimui ir kontrolei. Tačiau toks požiūris pasikeitė maždaug nuo 1980 metų, kuomet mokslininkai iškėlė naują klausimą – kas veikia? („WHAT WORKS?“) (Hollin, Palmer, 2009). Tokiu būdu pradėta ieškoti efektyvių darbo su nuteistaisiais metodų ir priemonių. R. Bandzevičienė (2009) nurodo, kad šiuolaikinė kalėjimų praktika, be izoliacijos ir režimo funkcijų, turi apimti ir resocializaciją, todėl laisvės atėmimo vietos tampa vis labiau integruotos į visuomenės gyvenimą ir atlieka svarbų socialinės institucijos vaidmenį. Šios įstaigos kontroliuoja visuomenės elgesį, skirsto ją į asmenis, kurie gerbia ir laikosi visuotinai pripažintų taisyklių bei įstatymų ir jų negerbiančius piliečius, įtvirtina teisingumo principą, auklėja ir koreguoja asmenybes ir jų elgesį (Bandzevičienė, 2009).

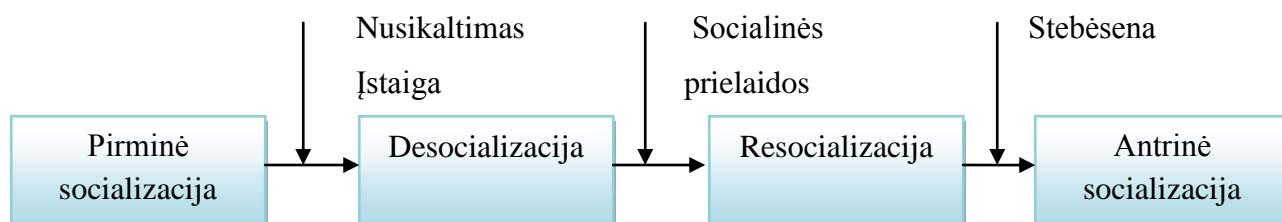
Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (2002) 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtina bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę asmuo sugebėtų savo gyvenimo tikslus siekti teisėtais būdais ir priemonėmis. Tokiu būdu, nors ir netiesiogiai, laisvės atėmimo vietoms iškeliamas nuteistųjų resocializacijos tikslas (Sakalauskas, 2007). Asmuo izoliuojamas nuo visuomenės tikint, kad po bausmės atlikimo jis išeis turėdamas socialiai reikšmingus įgūdžius, kurie jam padės susidoroti su iškylančiais adaptacijos sunkumais. Todėl įkalinimo įstaigos tampa vienomis iš svarbiausių institucijų, kuriose galėtų vykti resocializacijos procesas (Čepas ir kt., 2010).

Resocializacijos samprata įkalinimo įstaigoje laikui bėgant vis kinta: nuo psichologinės – medicininės veiklos pereinama prie įtakos individui ir aplinkai darymo, kuris paskatintų sąmoningą įkaltintų asmenų siekį keistis (Piliponytė, 2000) „Plačiąja prasme *resocializacija* – tai keitimosi procesas, apimantis ir elgesio, ir pasaulėžiūros, ir dorovinių nuostatų lygmenis“ (Kuklianskis ir kt., 2005, p. 54). Resocializacija tai pat gali būti suprantama, kaip socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas įvairiomis priemonėmis asmenims, kurie buvo praradę aplinkos socialinį pasitikėjimą (Kuginytė – Arlauskienė ir kt., 2010). Tai procesas, kurio esmė yra grąžinti nusikaltusį asmenį į visuomenę, keičiant jo nuostatas ir santykį su aplinka teigiama linkme. Įkalinimo įstaigoje resocializacijos procesas suteikia galimybę bausmę atliekančiam asmeniui turėti tokias gyvenimo sąlygas, kurios padėtų neatitolti nuo gyvenimo visuomenėje ir primintų apie tai, kas jo laukia laisvėje (Žemaitaitytė, Čiurinskienė, 2004).

Tačiau būtina paminėti ir specifinę nuteistųjų grupę – asmenis, kurie yra nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos, kurių resocializacijos procesas skiriasi visų pirma tuo, kad šiems asmenims teisės aktai nenumato aiškių galimybių ateityje būti išleistiems į laisvę. J. Malaškevičiaus (2006) teigimu, tai iš esmės keičia resocializacijos sampratą, lyginant nuteistuosius iki gyvos galvos ir tuos asmenis, kurie yra nuteisti terminuotam laisvės atėmimui. Tačiau resocializacijos esmė išlieka ta pati – nuteistų asmenų moralinis, dorovinis ugdymas, visuotinai priimtinių nuostatų formavimas, siekiant sudaryti įkalinimo įstaigoje kiek įmanoma palankesnes sąlygas, skatinančias visokeriopą asmenybės tobulėjimą.

Resocializacijos proceso esmė yra kokybiniai pasikeitimai, kurių pasekmė – pritarimas visuomenėje vyraujančioms normoms ir kultūros vertybėms (Prakapas, Katinaitė, 2008). Daugumos autorių teigimu, resocializacija gali būti suprantama kaip pakartotinis socializacijos procesas. G. Kvietkienė (2005) pabrėžia, kad socializacijos proceso metu asmuo išsiugdo techninius įgūdžius ir įgyja žinių, kaip elgtis ir suprasti visuomenę, sužino įvairių elgesio taisyklių, visuomenės nuostatas

ir vertybes, kurias pripažįsta visuomenė, kurioje žmogus gyvena. Tačiau socializacijos procesas ne visuomet pereinamas sklandžiai ir tai gali sąlygoti tolesnes asmenybės vystymosi problemas. G. Sakalauskas (2012) pabrėžia, kad dažniausiai nusikalstamas elgesys būna susijęs su asmens socializacijos trukdžiais, neišsipildžiusiais lūkesčiais, patirtu neteisingu elgesiu, socialine atskirtimi, diskriminacija ir pan. Dėl tokių nepalankių gyvenimo aplinkybių asmuo dažnai nusikalsta ir atsidūręs įkalinimo įstaigoje pereina į desocializacijos procesą, kuris, V. Petriešytės (2009) teigimu, apima nesugebėjimą priimti visuotines moralines vertybes, vaidmenis, elgesio taisykles ir kitus aspektus, ir galiausiai jam reikalinga resocializacija (1 pav.).

1 pav. Resocializacijos procesas

Šaltinis: Prakapas, Katinaitė, 2008, p. 83

I. Žemaitaitytė ir D. Čiurinskienė (2004) remdamosios M. Foucault teigia, kad dar XX amžiaus viduryje buvo suformuluoti resocializacijos principai, kuriais vadovaujantis yra tikimasi efekto ir šiais laikais:

- *Klasifikacijos principas*, kuriuo vadovaujantis nuteistieji yra izoliuojami arba sugrupuojami pagal amžių, lytį, bausmės terminą, teistumų skaičių ir kt.
- *Pataisos principas*, kuriuo akcentuojama esminė įkalinimo funkcija – individo elgesio transformacija. Laisvės atėmimo bausmės esminis tikslas yra nuteistojo moralinis pasitaisymas ir jo reintegracija, tačiau taikomos priemonės turi būti individualizuojamos, atsižvelgiant į didelius nuteistųjų fizinius ir moralinius skirtumus, motyvacines nuostatas ir nevienodas pataisos galimybes.
- *Švietimo principas*, kuris apibūdinamas, kaip vienas iš esminių principų lengvinančių nuteistųjų resocializacijos procesą ir apimančių nuteistųjų bendrąjį lavinimą be profesinį rengimą.
- *Darbo, kaip prievolės ir kaip teisės, principas*. Darbas atlieka ne tik nuteistųjų auklėjamąją, socialinės reabilitacijos, ekonominę, sveikatingumo, bet ir socialinę funkciją (Blaževičiaus ir kt., 2004).

- *Įkalinimo kontrolės principas.* Labai svarbu, kad laisvės atėmimo vietų personalą sudarytų specialistai, kurių moralinės vertybės ir pasirengimas skatintų nuteistųjų sėkmingą resocializaciją.

Šiais principais yra siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas nuteistųjų resocializacijos procesui ir įgyvendinti pagrindinį tikslą – pakeisti individą, o tiksliau padėti jam keistis (Kuklianskis S. ir kt., 2005). L. Žilinskienės ir R. Tumilaitės (2011) teigimu, resocializacija negali būti suprantama tik kaip vienalytis procesas – jos naudą turi pajusti ne tik visuomenės nariai, bet ir asmenys, į kuriuos yra nukreiptas šis procesas. Tačiau resocializacijos įgyvendinimas įkalinimo įstaigose yra labai komplikuoatas. Išskiriamos šios esminės resocializacijos proceso problemos (Liaudinskienė, Leliūgienė, 2007):

1. Vieningos sampratos aiškinimo nebuvimas. Resocializacijos samprata nėra vienareikšmiškai apibrėžta, įtvirtinta teisės aktuose, todėl sudaro galimybes netinkamai interpretuoti šį procesą, apsunkina jo įgyvendinimui reikalingų veiklų planavimą.

2. Artimi resocializacijai procesai. Nuteistųjų grįžimas į visuomenę yra labai sudėtingas procesas, kurį siekiama palengvinti taikant įvairias priemones ir metodus. Dažnai siekiant to paties tikslo yra vartojamos skirtingos sąvokos (pataisyti, keisti, reintegruoti ir kt.), kurios apsunkina vieningos sampratos suvokimą.

3. Priverstinio resocializacijos proceso negalimumo faktas. Ilga laiką buvo manoma, kad resocializacijos procesas turi vykti tik įkalinimo įstaigose. Tačiau šiandieninė resocializacijos samprata neapsiriboja tik šiomis įstaigomis, netgi priešingai – teigiama, kad sėkmingas procesas gali vykti tik tuomet, kai nuteistasis bausmę atlieką visuomenėje, o ne izoliuotas nuo jos.

4. Utopinio proceso įvardijimas. Resocializacijos procesas yra suprantamas kaip siekiamybė, utopija. Tačiau jis neturi jokių magiškų galių, išskyrus humanistine pasaulėžiūra grįstą, besiremiančią įvairių mokslų konceptualiuoju įdirbiu, nuoseklią, sistemingą paramos/poveikio/priežiūros sistemą, kuri nėra problemų išsprendimas, o tik pagrindas svarstyti bei spręsti tas problemas.

5. Neefektyvumo faktas. Didėjant nusikalstamumui, pradedama abejoti paplitusiomis resocializacijos koncepcijomis, kaip nepakankamai efektyviomis. Todėl imta ir vėl diskutuoti apie įkalinimo įstaigų veiksmingumą.

6. Įteisavimo problema. Visos aukščiau įvardintos resocializacijos proceso problemos pagrindžia tai, kad nėra suformuluotos ir apibrėžtos aiškios resocializacijos sampratos. Šiam

procesui būdingas nekonkretumas, platumas ir aiškumo stoka. Todėl norint įteisinti resocializacijos procesą, būtina aiškiai apibrėžti šio proceso sampratą ir turinį.

Resocializacijos idėja, nepaisant visų išvardytų sunkumų, yra aiškiai humanistinės pasaulėžiūros bei modernios socialinės politikos atspindys, tačiau dėl savo sudėtingumo gaubiama daugelio problemų, kurios reikalauja teorinio ar praktinio sprendimo (Liaudinskienė, Leliūgienė, 2007). Todėl reikalinga išsami šio proceso analizė, kuri padėtų sukonkretinti resocializacijos koncepcijos idėją, tikslus ir uždavinius. Tik tokiu būdu būtų galima įteisinti resocializacijos procesą, siekiant kuo veiksmingesnio jo vykdymo ir įvertinimo galimybių.

Apibendrinant galima teigti, kad įkalinimo įstaigos užtikrina ne tik izoliacijos ir režimo funkcijų atlikimą, bet joms priskiriamas ir socialinės institucijos vaidmuo. Bendriausiu požiūriu laisvės atėmimo vietų paskirtis yra laikomas galutinis rezultatas, kurio siekia valstybė – nuteistųjų resocializacijos. Laisvės atėmimo vietose resocializacija suprantama, kaip keitimosi procesas, apimantis dorovinių, pasaulėžiūros nuostatų lygmenis, naujų socialinių vaidmenų priėmimą, įvairių socialiai reikšmingų įgūdžių išmokimą. Tai procesas, kuriuo siekiama ne tik keisti nuteistojo asmenybę, bet ir jo santykį su aplinka. Tačiau šis procesas yra labai sudėtingas, komplikotas, vykdamas nuteistųjų resocializaciją susiduriama su šio proceso vieningos sampratos nebuvimu bei nuteistųjų patiriamais psichosocialiniais sunkumais, kurie apsunkina sėkmingą proceso įgyvendinimą.

1.2. Nuteistųjų patiriami psichosocialiniai sunkumai

A. Hattery ir E. Smith (2010) teigia, kad visuomenėje dažnai vyrauja požiūris, jog nusikaltimą padaręs asmuo turi atlyginti padarytą žalą laiku, t.y. praleisdamas tam tikrą savo gyvenimo dalį įkalinimo įstaigoje, o po bausmės atlikimo jis lengvai gali grįžti į „laisvę“. Tačiau atlikęs laisvės atėmimo bausmę nuteistasis asmuo susiduria su daugybe barjerų, kurie apsunkina jo integracijos į visuomenę procesą ir net du trečdaliai iš įkalinimo įstaigų paleistų nuteistųjų per trejus metus pakartotinai sugrįžta į įkalinimo įstaigas (Hattery, Smith, 2010). „Laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims nusikaltimas, bausmė ir laisvė yra ne abstrakčios sąvokos, o tiesioginio patyrimo dalis, formuojanti tam tikrą pasaulėjautą ir pasaulėžiūrą“ (Bandzevičienė, 2002, p. 126). Izoliuoti nuo visuomenės nuteistieji turi palyginti mažai būdų, kuriais galėtų siekti pozityvios resocializacijos.

Atsidūręs įkalinimo įstaigoje nuteistasis susiduria su tam tikromis socialinėmis problemomis. Visų pirma, jis yra atskiriamas nuo visuomenės ir priverstinai apgyvendinamas laisvės atėmimo įstaigoje. Dėl šios priežasties, nutrūksta svarbūs socialiniai ryšiai, nuteistasis jaučiasi atskirtas, izoliuotas nuo pasaulio, negali bendrauti su artimaisiais, pažįstamais (Šileika, Savickaitė, 2007). Socialinė izoliacija taip pat įtakoja nuteistųjų socialinių, buitines tvarkymo bei profesinių įgūdžių praradimą. Anot, R. Prakapo ir R. Katinaitės (2008), šių naudingų gebėjimų praradimas yra viena iš pagrindinių recidyvinių nusikaltimų priežasčių. Būtent dėl šių priežasčių į laisvę išėję nuteistieji nebespėja prisitaikyti prie vis kintančios ir tobulėjančios visuomenės reikalavimų. Jiems sunku susirasti darbą ne tik dėl prarastų įgūdžių, bet ir dėl neigiamo visuomenės požiūrio ir nepasitikėjimo šiais asmenimis.

J. Bluvšteinas (1994) teigia, kad bet koks elgesys yra sąlygojamas socialinės aplinkos, kurioje yra asmuo, nes ji daro labai didelį poveikį asmenybei. Tik maža dalis nuteistųjų, būdami įkalinimo įstaigose susimąsto apie netinkamą savo elgesį, praradimus, susijusius su socialine izoliacija, išmoksta būti kantresniais ir atsakingesniais (King, 2008). Tačiau didžioji dalis šių asmenų patiria įvairius negatyvius psichologinius pasikeitimus. Būdami įkalinimo įstaigose nuteistieji įgyja neigiamos patirties, praplečia savo akiratį su įvairaus pavojingumo asmenimis. C. Haney (2001) nagrinėdamas laisvės atėmimo bausmės poveikį nuteistiesiems, išskiria šiuos pagrindinius psichologinius pasikeitimus, kuriuos lydi nuteistųjų izoliavimas nuo visuomenės:

- *Priklausomybė nuo institucinės struktūros.* Laisvės atėmimo bausmė visų pirma atima iš nuteisto asmens laisvą gyvenimo būdą, autonomiją priimti sprendimus, todėl asmuo tampa priklausomas nuo pataisos įstaigos vidaus tvarkos taisyklių. Tai yra sunkiai išgyvenamas ir priimamas procesas. Laikui bėgant dauguma nuteistųjų prisitaiko prie negalėjimo kontroliuoti savo norų, veiklos, imtis tam tikros iniciatyvos. Jie pripranta, prie griežtos tvarkos, suplanuotos kasdienybės. Tačiau dažnai priešindami nustatytai tvarkai ir negalėdami susitaikyti su savo padėtimi, imasi neadekvačių išskylančių problemų sprendimo būdų, kurie pasireiškia autoagresyviu, manipuliatyviu elgesiu, agresija, kurie padėtų pasiekti norimų rezultatų. Tokiu būdu, anot R. Bandzevičienės (2009), formuojasi socialinis neatsakingumas, infantilumas, globotinio, išlaikytinio vaidmenys. Todėl atlikus laisvės atėmimo bausmę nuteistieji sunkiai prisitaiko prie pasikeitusios aplinkos ir gyvenimo būdo.

- *Nepasitikėjimas ir įtarumas.* Įkalinimo įstaigose nuteistieji jaučiasi nesaugiai, jie turi būti budrūs ir kovoti už save. Kalėjimo subkultūros tyrėjai pastebi, kad dauguma laisvės atėmimo vietų gyvenimo įvykių sukasi apie kovą dėl dominavimo ir viršenybės, kuri pasireiškia įvairiomis

formomis: fizine, seksualine, psichologine agresija, savo pranašumo demonstravimu (Bandzevičienė, 2009). Todėl laisvės atėmimo vietose nuteistieji išmoksta būti įtarūs, emociškai neatsiskleidžiantys, nepasitikintys aplinka ir pasiruošę ginti savo poziciją, garbę ir orumą.

- *Psichologinis atsiribojimas.* Įkalinimo sąlygomis nuteistiesiems yra sunku kontroliuoti savo emocines reakcijas į aplinkos pokyčius. Jie jaučiasi pažeidžiami, stengiasi neparodyti savo silpnumo, palūžimo, nuolat slepia savo tikruosius išgyvenimus. Susvetimėjimas ir psichologinis atsiribojimas bei emocinis uždarumas pasireiškia kaip gynybos mechanizmai.

- *Socialinis pasišalinimas ir izoliacija.* Kai kurie nuteistieji nepalankiomis įkalinimo sąlygomis išmoksta tapti nepastebimais, atsiriboti nuo visų. Jie tarsi pasišalina iš aplinkos ir gyvena tik savo vidiniame pasaulyje. Tačiau toks užsisklendimas, „egzistencinė mirtis“ gali sukelti ilgalaikius padarinius. Prarandami ne tik socialiniai įgūdžiai, bet ir gali pasireikšti ilgalaikė depresija.

- *Kalėjimo kultūros normų priėmimas.* Nuteistieji, atlikdami laisvės atėmimo bausmės įkalinimo įstaigose, turi paklusti ne tik formalioms pataisos įstaigų taisyklėms, bet ir neformalioms – nerašytoms kalėjimo taisyklėms, kurioms būdinga savita savivalda, vertybės, nuostatos, elgesio taisyklės ir tradicijos. Įkalinimo įstaigos yra tinkama erdvė galios ir santykių nelygybei pasireikšti, nes čia atsiskleidžia hierarchija tiek tarp personalo darbuotojų, tiek tarp personalo ir nuteistųjų, tiek ir tarp pačių nuteistųjų (Petkevičiūtė, 2010). „Psichologiniu požiūriu svarbi aplinkybė (kurios dažnai neįsisąmonina patys nuteistieji) yra ta, kad subkultūra atima iš nuteistojo jo tapatybę, paslepia jo individualybę, sukuria naują (nors kartais – tik sustiprina jau turimą) nuteistojo tapatybę ir sustiprina jo stigmatizaciją“ (Bandzevičienė, 2009, p. 106).

- *Sumažėjusi savivertė.* D. J. Cooke ir kt. (1990) pabrėžia, kad kiekvienam individui yra svarbi galimybė kontroliuoti ir valdyti savo gyvenimą. Kai asmuo patenka į įkalinimo įstaigą, jis praranda tokią galimybę. Nuteistieji negali pasirinkti, kada ir koku būdu atlikti svarbiausias žmogaus funkcijas, patenkinti savo poreikius, tokius kaip prausimasis, seksualiniai santykiai,ėjimas miegoti, pasirinkimas, kada ir ką valgyti ir kt. Šių paprastų, bet kartu ir labai svarbių veiklų nuteistieji negali kontroliuoti, o suaugę asmenys tai labai sunkiai ir neadekvačiai išgyvena. Dauguma nuteistųjų tokią būseną sieja su savo garbės ir orumo pažeminimu. Todėl savo gyvenimo kontrolės trūkumas gali sąlygoti sumažėjusią savivertę.

Šie išskiriami su laisvės atėmimo bausme susiję veiksniai pagrindžia tai, kad įkalinimas nėra siejamas vien tik su laisvės atėmimu, bet sukelia ir kitus praradimus, kurie apsunkina nuteistųjų resocializacijos galimybes. R. Bandzevičienė (2009) nagrinėdama neigiamas socialinės izoliacijos

poveikį nuteistiesiems, išskiria šias aplinkybes, kurios gali būti laikomos neigiamų įkalinimo pasekmių priežastimis:

1. *Prieštaravimai, kylantis derinant baudimo ir reabilitacijos funkcijas.* Ar galima nuteistąjį parengti integruotis į visuomenę nuo jos izoliuojant? Ar galima suformuoti prosocialias nuostatas, priverčiant gyventi bendruomenėje su kriminalinės subkultūros nuostatomis? Ar galima stiprinti savikontrolę ir atsakomybę, jei kiti sukuria gyvenimo sąlygas ir tvarką?

2. *Neužimtumas prasminga veikla.* Įvairūs empiriniai tyrimai atskleidžia, kad nuteistiesiems būdingas jausmas, jog jie yra praradę socialinį gyvenimą, pasitenkinimo šaltinius, kad laikas yra švaistomas veltui. Tačiau šiuolaikiniuose kalėjimuose yra vykdoma daugiau reabilitacinių (mokymo, darbo, rekreacinių) programų ir veiklų, tačiau ne jų skaičius nulemia teigiamus nuteistųjų pokyčius, bet jų prasmingumas nuteistajam, įsitikinimas, kad naujos žinios ar patirtis bus naudinga, pritaikoma laisvėje.

3. *Stigmos suvokimas.* Įvairūs užsienio šalių mokslininkų tyrimai, atskleidžia, kad viena iš svarbiausių problemų, su kuriomis susiduria nuteistieji – neigiamos socialinės nuostatos nuteistųjų atžvilgiu. Tačiau ir patys nuteistieji būdami tos pačios visuomenės nariais, vadovaujasi tais pačiais stereotipais, vertindami ir savo situaciją. Tokiu būdu slopinama motyvacija keisti savo gyvenimo būdą ir suartėjama su kriminaline subkultūra, kuri neigiamai veikia nuteistojo resocializacijos procesą.

4. *Kriminalinė subkultūra.* Pataisos įstaigose egzistuoja neformali kalinių subkultūra, kuri daro įtaką nuteistųjų elgesiui, blokuoja teigiamus pokyčius ir stiprina neigiamas įkalinimo pasekmes.

A. Giddens (2005) teigia, kad gyvenimas laisvės atėmimo vietose užuot priartinęs kalinių elgseną prie visuomenės normų, sudaro dar didesnę prarają tarp jų ir visuomenės. Įkalinimas, kaip įprasta, sukuria dar daugiau socialinių bei psichologinių problemų, ypatingai tuomet, kai yra apsiribojama vien tik nubaudimu, nesiekiant asmens resocializacijos (Sakalauskas, 2007). Nuteistųjų resocializacijos proceso įgyvendinimo problemiškas pasireiškia visų pirma tuo, kad socialinis – psichologinis poveikis yra įgyvendinamas ypatingomis sąlygomis (Žemaitaitytė, Čiurinskienė, 2004). Įkalinimo įstaigos nėra palankios, siekiant teigiamų nuteistųjų pokyčių. Tačiau laisvės atėmimo bausmės kritika yra jau seniai žinoma ir kontrargumentas taip pat yra: nuteistasis privalo atlikti paskirtą bausmę, o lygiaverčių alternatyvų kol kas nėra (Čepas ir kt., 2010). Todėl turi būti dedamos visos pastangos, kad laisvės atėmimo sąlygos kiek įmanoma būtų palankesnės,

skatinančios teigiamų nuostatų formavimą, o ne neigiamus socialinius ir psichologinius pasikeitimus.

Izoliacijos metu, būtina siekti, kad nuteistieji neprarastų įgūdžių, būtų lavinami, nes tik tokiu būdu galima palengvinti šių asmenų prisitaikymą prie vis greitėjančio visuomenės pokyčių proceso. (Katinaitė, Čibiraitė, 2011). Anot Gavėnaitės A. (2008), bausmė turi atlikti edukacinę funkciją. Tačiau nuteistas asmuo neturi būti suvokiamas, kaip objektas, į kurį nukreipiamas įstatymuose įtvirtintas pataisos priemonių poveikis, bet jis ir pats turi aktyviai dalyvauti šiame procese (Švedas, 2003). Tokiu būdu svarbi tampa pačių nuteistųjų motyvacija ir nusiteikimas, noras keisti save ir savo gyvenimo būdą. Todėl didelis dėmesys turi būti skiriamas motyvacijos didinimui, skatinimui patiems nuteistiesiems prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir jų padarinius, stengtis juos įgalinti savarankiškai spręsti iškylančias problemas.

Apibendrinant galima teigti, jog vieni svarbiausių nuteistųjų patiriamų socialinių sunkumų, susijusių su įkalinimu, yra ryšių su artimaisiais silpnėjimas arba nutrūkimas, taip reikšmingų socialinių įgūdžių praradimas, kurie apsunkina grįžimo į visuomenę procesą. Taip pat nuteistųjų resocializaciją neigiamai veikia nuteistųjų patiriami psichologiniai sunkumai: neužimtumas prasminga veikla, susvetimėjimas, įtarumas, uždarumas, stigmos suvokimas, kriminalinės subkultūros įtaka ir kt. Todėl yra labai svarbu atskleisti, kokios veiklos gali daryti teigiamą poveikį nuteistiesiems, koku būdu izoliuoti asmenys galėtų priartėti prie visuomenės gyvenimo, siekti tapti socialiai funkcionuojančiomis asmenybėmis ir tobulėti būdami įkalinimo įstaigoje.

2. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE SAMPRATA

Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narėms Nr. 2 (2006) „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ (toliau EKT) pabrėžiama, kad nuteistiesiems laisvės atėmimo bausme turi būti sudaromos sąlygos, kurios nežeistų žmogiškojo orumo ir pasiūlytų prasmingą užsiėmimą bei pataisos programas, siekiant nuteistųjų reintegracijos į visuomenę. EKT 25 taisyklėje įtvirtinta nuostata, kad kalėjimo režimas turi užtikrinti kalinių gerovės poreikius. Taip pat „Tipinių minimalių elgesio su kaliniais taisyklių“ 78 straipsnyje pabrėžiama, kad nuteistųjų psichinei ir fizinei sveikatai pagerinti visose įkalinimo įstaigose turi būti organizuojama poilsinė ir kultūrinė veikla (Aidukas, 2004). Todėl laisvės atėmimo vietos yra įpareigosos vykdyti įvairaus pobūdžio veiklas nuteistiesiems, tokiu būdu atlikdamos esminę savo, kaip socialinių institucijų funkciją.

Sociokultūrinė veikla įkalinimo įstaigose vaidina svarbų vaidmenį, siekiant gerinti nuteistųjų užimtumo galimybes bei sudarant sąlygas sėkmingesniai resocializacijos procesui. Todėl labai svarbu atskleisti šios veiklos tikslus, funkcijas ir kryptis laisvės atėmimo vietose.

2.1. Sociokultūrinės veiklos apibrėžimo dualumas

Sociokultūrinė veikla yra dar nauja ir vis besiplečianti veikla, kuri įgauna vis didesnę vertę ir pritarimą, siekiant spręsti įvairaus pobūdžio socialines problemas. Sociokultūrinio darbo sąvoka pirmą kartą pasirodė XX amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje, nors šios veiklos ištakos pradėjo formuotis dar prieš atsirandant šiam pavadinimui (Spierts, 2003).

Sąvoka sociokultūrinis, savaime suponuoja dualistinę žodžio reikšmę – dvilypumą, kuriame vyrauja du elementai: socialinis ir kultūrinis (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008). V. Vaitkevičiūtė Tarptautinių žodžių žodyne (2007) žodį socialinis apibrėžia, kaip susijusį su visuomeniniu gyvenimu, visuomeninį. Tokiu būdu akcentuojamas socialinės veiklos visuomeninis pradas ir siekis tokia veikla suartinti visuomenės narius, sąveikauti tarpusavyje ir siekti įtvirtinti svarbiausias moralines normas ir taisykles. Socialinės veiklos yra nukreiptos į asmens santykių su aplinka gerinimu ir gyvenimo kokybės užtikrinimu.

Tuo tarpu žodis kultūra, gali būti apibūdinamas, kaip socialinė sistema, garantuojanti materialinių ir dvasinių vertybių kūrimą, panaudojimą bei perteikimą (Vaitkevičienė, 2007). „Kultūra, pasak Toraille (1977), yra menas „būti“ realiose aplinkos sąlygose, o ne „turėti“ ir „žinoti“. Viskas, kas mus supa, gali atitinkamomis sąlygomis ir atitinkamu būdu tapti kultūrinio

ugdymo veiksmu“ (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001, p. 57). Todėl kultūrinės veiklos atlieka ir tam tikras socialines funkcijas, palengvindamos žmonių buvimą kartu bei skatindamos bendrų ir priimtinių vertybių puoselėjimą. O. Petronienė (2009) išskiria šias svarbiausias kultūros socialines funkcijas:

- Socializacijos, kurios dėka yra perimama visuomenės patirtis, socialinės normos, kultūros vertybės ir kt.
- Inkultūracijos. Ši funkcija padeda perimti anksčiau gyvavusios kultūros elementus, būdingus gimtajai kultūrai.
- Integracijos, kuria siekiama palaikyti žmonių vienybę, saugoti ankstesnę žmonių patirtį, ją remtis.
- Kūrybinė, kuri padeda atskleisti naujas vertybes, žinias, tradicijas, atnaujinti kultūros vertybes ir simbolius.
- Pažintinė, komunikacijos, informacijos, vertybinė ir kitos funkcijos.

Taigi, šios pagrindinės kultūrinės veiklos funkcijos yra nukreiptos į žmogaus visuomenėje gyvuojančių estetinių, dorovinių, religinių ir kitokių normų įsisąmoninimą, kurios formuoja jo pasaulėvaizdį, vertybines orientacijas bei tarpasmeninių santykių pobūdį (Šlingienė, 2004).

„Apskritai, terminas „socialumas“ apima visa, kas yra žmonėms visuomeniškai bendra, o „kultūra“ – tai, kas tą „bendrumą“ formuoja ir kas atsispindi atitinkamame kultūriniame identiškume. Todėl socialumas yra sąlyga, leidžianti žmonėms nuolat turėti ryšį vienas su kitu, o kultūra yra būdas jai realizuoti“ (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001, p. 21). Taigi, šios dvi skirtingos sąvokos atskleidžia sociokultūrinės veiklos visapusiškumą, platumą, siekį šia veikla apjungti du tarpusavyje glaudžiai susijusius ir neatskiriamus pradus, kurie papildo vienas kitą.

„Sociokultūrinė veikla – vienas iš būdų, siekiant pozityvios socializacijos kiekvieno žmogaus gyvenime“ (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008, p. 112). Ši veikla gali būti apibūdinama, kaip ryšių tarp žmonių, žmonių grupėse formavimą, padedantį harmonizuoti tarpusavio santykius (Aleknaitė-Bieliauskienė, 2008). Remiantis M. Spierts (2003), sociokultūrinę veiklą galima apibrėžti, kaip įvairių paslaugų teikimą, skatinant žmonių savarankiškumą ir asmeninę iniciatyvą, modeliuojant socialinę ir kultūrinę veiklą. Tai specifinė bendruomenės veiklos sritis, kuri sudaro žmonėms palankias sąlygas patenkinti savo socialinius, kultūrinius ir edukacinius poreikius, siekiant pagerinti integracijos į visuomenę procesą (Lietuvos Respublikos Kultūros centrų įstatymas, 2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2395).

Socialinių paslaugų kataloge (2006) sociokultūrinės paslaugos apibūdinamos, kaip laisvalaikio organizavimo paslaugos, teikiamos, siekiant išvengti socialinių problemų, mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę. O. Petronienė (2009) teigia, kad paslaugų sritis, kuriai priklauso sociokultūrinės paslaugos, yra sunkiau organizuojamos dėl nusistovėjusių tradicijų, tačiau kūrybingai suplanuota veikla ir sumaniai panaudota sociokultūrinė aplinka, pozityviai keičia asmenų veiklos struktūrą, formuoja naujus gebėjimus. M. Spierts (2003) išskiria šiuos sociokultūrinės veiklos bruožus:

- Ji lengvai pasiekama, nes nenutolusi nuo gyvenamosios vietos;
- Dažnai pasižymi neformaliu pobūdžiu, todėl išvengiama kliūčių ir apribojimų;
- Yra lanksti, todėl galima lengviau prisitaikyti prie klientų norų ir poreikių;
- Jai būdingas darbo metodas, kuris teikia galimybių kuo geriau prisiderinti prie dalyvių kultūros ypatumų bei įpročių.

Šie išskiriami sociokultūrinės veiklos bruožai pagrindžia tai, kad ši veikla yra adaptyvi ir gali būti pritaikoma įvairiose situacijose. Dažniausiai mokslinėje literatūroje sutinkama, kad sociokultūrinės veiklos samprata yra analizuojama bendruomenių kūrimo, aktyvinimo ir ugdymo procese, atkreipiant dėmesį bendruomenės narių pagrindines socialines problemas. Sociokultūrinė veikla taip pat gali būti nagrinėjama laisvės atėmimo vietų, kaip tam tikrų bendruomenių kontekste. Laisvės atėmimo vietoje būtina sukurti mini bendruomenę (kiek tai įmanoma), kad galėtų vykti socializacijos, resocializacijos procesai (Čepas ir kt., 2010).

Sociokultūrinė veikla laisvės atėmimo vietose gali būti apibrėžiama, kaip nuteistųjų užimtumo socialinėmis ir kultūrinėmis veiklomis organizavimas, siekiant nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės įprasminimo, motyvavimo pokyčiams teigiama linkme didinimo bei visuomenės vertybių perėmimo. „Tai žmonių „stimuliavimas“ siekiant vartotojišką elgseną pakeisti aktyviomis organizacinėmis rekreacijos ir kultūros veiklomis. Siekiant suteikti naujų impulsų aktyvinami socialiniai tinklai, apžvelgiamos pasirinkimo galimybės, skatinama asmeninė atsakomybė. Visada vyksta individo ir aplinkos veikla: išsiaiškinus vienos pusės poreikius ir siekius pateikiamos aplinkos siūlomos galimybės“ (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008, p. 112). Sociokultūrinė veikla laisvės atėmimo vietose – tai įvairių veiklų organizavimas siekiant pagerinti įstaigoje psichologinį mikroklimatą, užimti nuteistuosius prasminga veikla, siekti pozityvios resocializacijos (Rompay, 2004).

Taigi, sociokultūrinė veikla apima atskiro individo, žmonių grupių ir bendruomenių bei organizacijų įgalinimą, siekiant kultūrinio ir visuomeninio veiklumo ir kylančių socialinių problemų

sprendimo. Šios veiklos taikymas siejamas su visuomenės narių priartinimu, bendrų vertybių puoselėjimu ir socialiai atskirtų grupių – nuteistųjų integracijos į bendruomenę efektyvinimu. Sociokultūrinės veiklos išskiriami bruožai pagrindžia šios veiklos plačias taikymo, tobulinimo galimybes, kūrybiškumo skatinimą bei naujovių diegimą. Tai yra labai svarbūs aspektai, atkreipiant dėmesį į nuteistųjų resocializacijos proceso sudėtingumą, nes šiems asmenims ypatingai reikalinga pagalba - izoliuojant nuo visuomenės, motyvuoti juos keisti savo įsitikinimus ir įgalinti patiems siekti atsiriboti nuo socialinių stigmų ir savarankiškai įsitvirtinti visuomenėje.

2.2. Sociokultūrinės veiklos tikslai ir funkcijos

Sociokultūrinės veiklos tikslas yra suteikti žmonėms galimybę pažvelgti į savo padėtį objektyviau, sustiprinti savo kompetencijas, vertybių sistemą ir tinkamai panaudoti turimus išteklius (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001). R. Aleknaitė-Bieliauskienė (2008) sociokultūrinės veiklos tikslą apibūdina, kaip bendruomenės narių pozityvios ir kryptingos socializacijos siekimą, pagalbos bei paslaugų teikimą. Taip pat išskiriami šie pagrindiniai sociokultūrinės veiklos tikslai (Gaišaitė, 2006):

1. Padėti žmonėms prasmingai suplanuoti savo laisvalaikį;
2. Organizuoti žmonių kasdienę kultūrinę veiklą;
3. Skatinti asmenis ir grupes aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje;
4. Raginti socialines organizacijas kartu su gyventojais bandyti spręsti jų visuomenines problemas.

Sociokultūrinė veikla yra orientuota į du esminius tikslus – esamų problemų sprendimą ir tolesnės socialinės raidos skatinimą (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008). Todėl, sociokultūrinės veiklos tikslai nėra tik trumpalaikiai ir orientuoti į esamą situaciją, dabartinį jos pokytį teigiama linkme. Šios veiklos nukreiptos ir į ilgalaikius pokyčius ir ateities galimų problemų sumažinimą. V. Baršauskienė ir I. Leliūgienė (2001) pabrėžia, kad sociokultūrinė veikla nėra siekiama išspręsti žmogaus problemų, bet svarbiausia suteikti galimybes pačiam įveikti iškylančius sunkumus. M. Spierts (2003) teigimu, sociokultūrinei veiklai būdinga ne tik visuomenės poreikių ir problemų įžvalga, bet ir žmonių iš rizikos grupių lavinimo skatinimas bei emancipacijos mažinimas.

Atsižvelgiant į šiuos sociokultūrinės veiklos tikslų išskyrimus, galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos tikslas laisvės atėmimo vietose yra sudaryti galimybes nuteistiesiems dalyvauti įvairiose veiklose, kurios skatintų jų vertybinį susiorientavimą teigiama linkme, asmeninį

tobulėjimą, savęs, kaip visuomenės sudėtinės dalies, suvokimą. Švietimo ir kultūros generalinio direktorato ir Europos Komisijos 2011 metais parengtame leidinyje „Švietimas ir mokymas Euorpos kalėjimuose“ (angl. „Prison education and training in Europe“) teigiama, kad sociokultūrinių veiklų tikslas laisvės atėmimo vietose yra nuteistųjų resocializacijos veiksmingumo didinimas ir nuteistųjų santykių su visuomene atkūrimas. „Kultūrinei ir kūrybinei veiklai turi būti suteiktas ypatingas vaidmuo, nes ji įgalina kalinius ugdyti save“ (Petriešytė, 2009, p. 45). Ši veikla gali tapti kiekvieno žmogaus auklėjimo bei auklėjimosi priemone, orientuota į aukštesniųjų vertybių kūrimą savyje bei sėkmingą pasitraukimą iš asocialių marginalizuotų grupių (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008). M. D. Martin ir R. J. Kaledas (2010) pabrėžia, kad nuteistųjų užimtumas konstruktyvia veikla, skatina ne tik jų teigiamus pokyčius, bet ir sumažina jų negatyvaus elgesio apraiškas laisvės atėmimo vietose.

Išskiriami šie pagrindiniai sociokultūrinės veiklos organizavimo įkalinimo įstaigose pozityvūs aspektai (Pawelko, Anderson, 2005):

- *Iprasminamas nuteistųjų bausmės terminas.* Įkalinimo įstaigose organizuojamos veiklos ne tik mažina nuteistųjų nuobodulio jausmą, bet ir įgalina teigiamiems pokyčiams. Tokiu būdu laisvės atėmimo bausmė įgauna prasmę.

- *Mažinamas nerimo jausmas.* Atlikdami laisvės atėmimo bausmę, nuteistieji išgyvena negatyvias emocijas, susijusias su baime, nerimu, įtarumu. Jiems ne tik sunku prisitaikyti prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, bet ir užmegzti teigiamas santykius su aplinkiniais. Informacijos stoka apie kitus nuteistuosius didina vidinę įtampą, konfliktus, stresą (Dermontas, 2004). Todėl dalyvavimas sociokultūrinėse veiklose teigiamai veikia nuteistųjų gyvenimą įkalinimo įstaigoje. Nuteistieji užimtumo metu vienas kitą geriau pažįsta, praskaidrina savo kasdienybę, pagerina savo emocinę būseną.

- *Padedama užtikrinti didesnę saugumą pataisos įstaigoje.* K. A. Pawelko ir T. K. Anderson. (2005) remdamiesi Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktu tyrimu (2002) teigia, kad dauguma pataisos įstaigų pareigūnų (90%) teigė, kad rekreacinė veikla (sportas, lauko darbai ir kt.) yra viena svarbiausių priemonių, padedančių pasiekti saugumą įkalinimo įstaigoje, nes tokiu būdu nuteistieji yra užimti, gali save realizuoti tam tikroje veikloje, todėl rečiau pasireiškia agresijos, pykčio proveržiai.

Taigi, sociokultūrinės veiklos tikslai yra nukreipti į pozityvius asmenybės ir jo santykio su aplinka pokyčius. M. Spierts (2003) teigia, kad sociokultūrinis darbas realizuodamas šiuos globalius tikslus, atlieka keletą funkcijų:

- Subūrimas ir rekreacija;

- Švietimas ir ugdymas.
- Kultūra ir kūryba;
- Interesų atstovavimas ir aktyvinimas;
- Informavimas ir paslaugos;
- Situacijos vertinimas;
- Derinimas ir koordinavimas.

Taigi, sociokultūrinė veikla įkalinimo įstaigose yra siekiama dvejopų tikslų – socialinių ir kultūrinių, orientuojamasi ne tik į problemas esančias „čia ir dabar“, bet ir į ateities perspektyvų gerinimą. Sociokultūrinės veiklos tikslai yra nukreipti į galimybių plėtotę, problemų atskleidimą, naujovių realizavimą bei socialinio funkcionavimo skatinimą. Ši veikla nukreipta ne tik į atskiro individo moralinių vertybių puoselėjimą, įgalinimą spręsti savo problemas visuotinai priimtais būdais ir priemonėmis, savęs pažinimą ir tobulėjimą, bet ir bendros sutelkties skatinimą, tarpusavio supratimą ir visuomeniškumo idėjos suvokimą. Sociokultūrinės veiklos organizavimas laisvės atėmimo vietose priartina nuteistuosius prie socialinės gerovės, sudarant jiems galimybę realizuoti save įvairiose veiklose ir tuo pačiu pasijusti arčiau visuomenino gyvenimo. Taip pat tokios veiklos organizavimas gerina bendrą įkalinimo įstaigos mikroklimatą.

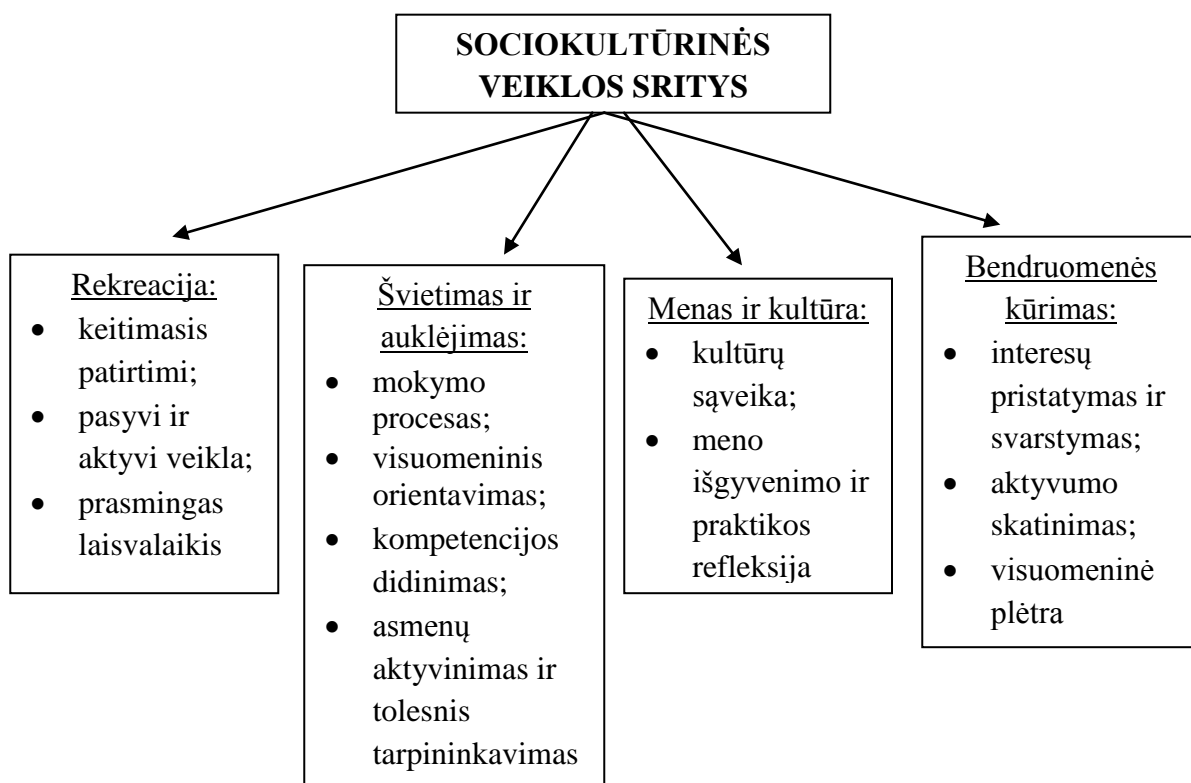
2.3. Sociokultūrinės veiklos sritys

Sociokultūrinė veikla pasižymi didele veiklos sričių įvairove. Spierts M. (2003) išskiria keturias pagrindines veiklos sritis (žr. 2 pav.), kurios atskleidžia sociokultūrinio darbo esmę. Trumpai aptarsime šias pagrindines sritis, kurios yra organizuojamos įkalinimo įstaigose.

Rekreacija (poilsis ir laisvalaikis). A. Statkus (2005) remdamasis Ch. R. Edginton *rekreaciją* apibūdina kaip žmogaus veiklumo, energijos išsaugojimo galimybę. Rekreacinė veikla yra sritis, kuria padedama asmenims prasmingai planuoti laisvalaikį, organizuoti kasdieninę kultūrinę veiklą, skatinti asmenis ir grupes aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje bei bendrai spręsti iškilančias jų socialines problemas (Šinkūnienė, 2005). Poilsio ir laisvalaikio organizavimas yra labai aktualus įkalinimo įstaigose, nes nuteistųjų užimtumas yra griežtai reglamentuojamas įstaigų vidaus tvarkos taisyklėmis. Todėl laisvės atėmimo vietų personalas turi užtikrinti tinkamą rekreacinių veiklų organizavimą, nuteistųjų įtraukimą į įvairias veiklas, kurios skatintų teigiamus pokyčius.

Rekreacinės veiklos plėtojimo pagrindinės formos, anot M. Spierts (2003) yra animavimas ir aranžavimas. Animavimas yra suprantamas, kaip motyvavimas aktyviai dalyvauti veikloje,

koreguoti pasyvų stebėjimą, ugdyti įgūdžius ir gebėjimus (Gaišaitė, 2006). Tuo tarpu aranžavimas, J. R. Šinkūnienės (2005) teigimu, svarbus siekiant sukurti atvirą, patrauklią bei saugią draugiškam bendravimui, maloniai veiklai aplinką. Rekreacijos sričiai priklauso švenčių, renginių organizavimas, sportinės veiklos ir kt. Buvimas tokioje nepalankioje aplinkoje didina nuteistųjų nepasitenkinimo jausmą, irzlumą, dirglumą bei įtampą. Todėl rekreacinės veiklos padeda nuteistiesiems praskaidrinti savo kasdienybę, paskatina teigiamų emocijų raišką, bendrumo jausmą.

2 pav. Sociokultūrinės veiklos sritys

Šaltinis: sudaryta pagal Spierts, 2003

Švietimas ir auklėjimas. „Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtine kiekvieno žmogaus teisė“ (LR Švietimo įstatymas). Įkalinimo įstaigose svarbus dėmesys turi būti skiriamas nuteistųjų edukacinių veiklų organizavimui. Nuteistiesiems sudaromos galimybės mokytis profesinėje srityje, įgyti vidurinį išsilavinimą, taip didinant nuteistųjų galimybę dirbti įkalinimo įstaigoje ir vykdyti sėkmingą resocializaciją (Žemaitaitytė, Čiurinskienė, 2004). Tačiau mokymasis, sociokultūrinės veiklos aspektu, yra orientuotas ne tik į žinių kaupimą, bet ir į gebėjimų

bei savimonės ugdymą (Spierts, 2003). Todėl įkalinimo įstaigose vykdomos įvairios socialinių įgūdžių lavinimo programos, kurios padeda neužmiršti jau turimus arba lavinti prarastus gebėjimus bendrauti, tinkamai sąveikauti su aplinkiniais, ugdyti nuteistųjų savarankiškumą. Ž. Vaitkuvienė – Zimina Ž. (2006) teigia, kad svarbiausia švietimo ir auklėjimo misija įkalinimo įstaigose yra sudaryti nuteistiesiems panašias kaip laisvėje gyvenimo ir ugdymo sąlygas bei galimybes ir įtakoti jo gyvenimiškos pozicijos kaitą teigiama linkme.

Menas ir kultūra. Švietimo ir kultūros generalinio direktorato ir Europos Komisijos 2011 metais parengtame leidinyje „Švietimas ir mokymas Europos kalėjimuose“ (angl. „Prison education and training in Europe“) akcentuojama, kad meninės ir kultūrinės veiklos organizavimas laisvės atėmimo vietose yra veiksmingos priemonės, siekiant nuteistųjų resocializacijos proceso, todėl turėtų sudaryti organizuojamų resocializacijos programų pagrindą. Remiantis įvairiais atliktais tyrimais, teigiama, kad meninės ir kultūrinės veiklos organizavimas nuteistiesiems lavina jų socialinius įgūdžius, ugdo pasitikėjimą savimi, skatina aktyvumą bei didina motyvaciją keisti savo gyvenimo būdą. Viena pagrindinių meno paskirčių yra harmonizuoti gyvenimą, tobulinti žmonių bendravimo įgūdžius, todėl menas neišvengiamai būna socialus (Aleksienė ir kt., 2010). Meninės veiklos dėka nuteistieji gali išreikšti savo emocijas, dvasiškai tobulėti ir realizuoti save pozityvioje srityje.

Meninė veikla įkalinimo įstaigose tampa svarbia jungtimi, padedančia nuteistiesiems atgauti savigarbą, tikėjimą, viltį ir net rasti naujų galimybių kurti savo ateities karjerą (Aleksienė ir kt., 2010). V. Petriešytės (2009) teigimu, meninės veiklos užsiėmimai įkalinimo įstaigose įgauna psichoterapijos elementų, padeda nuteistiesiems laisviau reikšti savo kūrybines galias.

Meninės veiklos teigiamus aspektus ir naudingumą nuteistųjų resocializacijos procese įrodė 2008 metais Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime, Vilniaus 2-uosiuose ir Panevėžio pataisos namuose atliktas tyrimas. Kuriuo buvo siekiama atskleisti, kokią įtaką resocializacijos procesui turi nuteistųjų dalyvavimas dailės, muzikos ir dramos terapijoje. Iš tyrime dalyvavusių 290 nuteistųjų apklausos nustatyta, kad meninė veikla teigiamai veikia jų resocializaciją – daugelis nurodė, kad dalyvavimas tokio pobūdžio užsiėmimuose suteikia vidinį pasitenkinimą ir keičia (stiprina) vertybių sistemą, palengvina bendravimą su aplinkiniais, skatina kūrybiškumą (Aleksienė ir kt., 2010).

K. Anderson ir K. Overy (2010) siekdamas atskleisti muzikos ir dailės veiklų įtaką jaunų teisės pažeidėjų ugdymo procese atliko 10 savaičių trukmės tyrimą. Tyrime dalyvavo keturiolika nuteistųjų, kurie buvo suskirstyti į tris grupes: muzikos, dailės ir trečiąją – kontrolinę grupę. Gauti rezultatai patvirtino, kad meninių veiklų įtraukimas į nuteistųjų ugdymo procesą yra labai

veiksmingi, ypač tuomet, kai asmenys turi neigiamą ugdimosi patirtį, nes tokios veiklos lavina nuteistųjų savikontrolę, atsakomybės jausmą, savigarbą ir kitus reikšmingus įgūdžius.

Bendruomenės kūrimas. Tarptautiniai elgesio su kaliniais standartai bei pažangi kitų Europos valstybių praktika ragina laisvės atėmimo bausmių vykdymo praktikoje mažinti nuteistųjų kontaktų su išoriniu pasauliu apribojimus (Usik, 2010, p. 14). Skatinama aktyvinti nuteistųjų galimybes palaikyti ir puoselėti socialinius ryšius su savo artimaisiais. „Bendruomenės tobulėjimo procesas vyksta tuomet, jei ji esti atvira kitiems“ (Šinkūnienė, Savickaitė, 2008, p. 111). Todėl yra akcentuojamas laisvės atėmimo vietų bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad nuteistųjų resocializacijos procese gali dalyvauti visuomeninės organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai bei kiti juridiniai ir fiziniai asmenys. Todėl bendruomenės kūrimas yra labai svarbus aspektas įkalinimo įstaigose, nes tokiu būdu siekiama aktyvinti ne tik pačios įstaigos nuteistųjų ir darbuotojų sutelktį, bet ir visuomenės priartinimą ir įsitraukimą į nuteistųjų resocializacijos procesą.

Taigi, sociokultūrinė veikla yra organizuojama per keturias pagrindines sritis: rekreaciją (poilsį ir laisvalaikį), švietimą, meną ir kultūrą, bei bendruomenės kūrimą. Šios veiklų sritys padeda įgyvendinti sociokultūrinės veiklos tikslus. Kaip pastebime, sociokultūrinės veiklos sritys yra tarpusavyje glaudžiai susijusios, papildančios viena kitą ir orientuojasi į nuteistųjų užimtumo galimybių pozityviomis veiklomis plėtotę. Todėl analizuojant sociokultūrinės veiklos laisvės atėmimo vietose sampratą, sunku tam tikras veiklas priskirti tik vienai sričiai, jos dažnai būna daugiafunkcinės. Remiantis šiuo aspektu, sociokultūrinė veikla laisvės atėmimo vietose šiame darbe analizuojama per nuteistųjų laisvalaikio užimtumo galimybių prizmę, atkreipiant dėmesį į nuteistųjų bausmės laiko įprasminimą įvairiomis veiklomis. Nuteistieji, ypač tie, kurie nenori arba neturi galimybės dirbti, turi labai daug laisvo laiko, kurį labai svarbu tinkamai organizuoti, kad buvimas laisvės atėmimo vietoje artėtų prie pagrindinio tikslo – nuteistųjų resocializacijos.

3. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE

Veiklos organizavimas – tai žmonių įtraukimas dirbti kartu tam tikroje grupėje, numatyto plano vykdymas, funkcijų atlikimas, siekiant konkrečių tikslų (Gaišaitė, 2006). Sociokultūrinės veiklos organizavimas įkalinimo įstaigose reikalauja didelių žmogiškųjų išteklių, kūrybiškumo ir tikėjimo savo atliekama veikla. Laisvės atėmimo vietose organizuojamos veiklos yra trijų grupių (Martin, Kaledas, 2010):

- Aktyvios veiklos. Šios veiklos skirtos aktyviam ir produktyviam nuteistųjų užimtumui;
- Reformų veiklos, kuriomis teikiamos žinios ir ugdomi nuteistųjų įgūdžiai, kurie reikalingi sprendžiant esamas problemas ir siekiant patenkinti dabartinius poreikius;
- Reintegracinės veiklos, kuriomis, stengiamasi teikti nuteistiesiems pagalbą ir informaciją, siekiant jiems padėti pasirengti grįžimui į visuomenę.

Šios trys veiklų grupės užtikrina efektyvų nuteistųjų elgesio valdymą bei pozityvius pokyčius. Dažnai šios veiklų grupės yra tarpusavyje jungiamos, siekiant daugiafunkcinių veiklų organizavimo, kurios užtikrintų efektyvesnę nuteistųjų resocializacijos procesą.

Šiame skyriuje bus siekiama išanalizuoti Lietuvos ir užsienio šalių patirtis, veiklas, prioritetus ir požiūrius į nuteistųjų sociokultūrinės veiklos, laisvalaikio ir užimtumo organizavimą laisvės atėmimo vietose.

3.1. Sociokultūrinės veiklos organizavimo Lietuvos įkalinimo įstaigose patirties analizė

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 metų veiklos ataskaitoje teigiama, kad laisvės atėmimo vietose būtina didinti nuteistųjų užimtumą darbine veikla bei kitomis pozityviomis veiklomis. Dažniausiai šis veiklos kriterijus yra vertinamas atkreipiant dėmesį į nuteistųjų įdarbinimo laisvės atėmimo vietose galimybes, mokymąsi bendrojo lavinimo bei profesinėse mokyklose ir mažiau akcentuojant įvairių sociokultūrinių veiklų organizavimo galimybes.

Remiantis Statistikos departamento parengtu leidiniu „Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla“ (2010), įdarbintų ir besimokančių nuteistųjų laisvės atėmimo vietose skaičius nežymiai didėja – 2010 metais mokėsi 2081, 2011 – 2248 nuteistieji; 2010 dirbo įkalinimo įstaigoje 1860 nuteistųjų, tuo tarpu 2011 – 2050 nuteistųjų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Nuteistųjų užimtumas laisvės atėmimo įstaigose

	2010	2011
Bendras nuteistųjų skaičius	7447	7943
Suaugusieji:		
Mokėsi	2081	2248
Dirbo	1860	2050

Šaltinis: Statistikos departamentas, 2010

Pastebima, kad laisvalaikio užimtumas laisvės atėmimo vietose yra suprantamas gana siaurai. „Lietuvoje nuteistųjų laisvės atėmimo bausmė užimtumo teisinis reglamentavimas ir organizavimas neatitinka tarptautinių standartų ir pažangios Europos Sąjungos valstybių praktikos. Šalies ekonominė padėtis, jos ilgalaikės perspektyvos ir tarptautiniai elgesio su kaliniais standartai orientuoja pataisos įstaigas ne tik į nuteistųjų įtraukimą į darbą tradicine šios sąvokos prasme, bet ir į platesnę užimtumo sąvoką, kuri apima visas įmanomas ir visuomenei bei nuteistųjų sėkmingai integracijai į bendruomenę naudingas užimtumo formas“. (Usik, 2010, p. 14). Tačiau ši samprata pamažu keičiasi, nuteistųjų laisvalaikio organizavimui, taikant įvairias sociokultūrinės veiklas skiriamas vis didesnis dėmesys. Tai pagrindžia ir aukščiau minėtame Statistikos departamento (2010) leidinyje pateikiami duomenys apie laisvės atėmimo įstaigose organizuojamus kultūros ir auklėjamuosius renginius (žr. 2 lentelę), kurių skaičius vis didėja.

2 lentelė. Kultūros ir auklėjamieji renginiai laisvės atėmimo vietose

	2009	2010
Surengta užsiėmimų moralės, teisės ir ekonomikos klausimais.	8464	10274
Organizuota kultūros ir sporto renginių	1265	1383
Visuomenės ir religinių organizacijų suteikta praktinė pagalba (atvejai)	1556	1738

Šaltinis: Statistikos departamentas, 2010

Visose Lietuvos įkalinimo įstaigose yra vykdomos laisvalaikio užimtumo programos, kurių tikslas, anot R. Pučinsko (2012), yra mažinti recidyvinio nusikalstamumo riziką, sudarant

nuteistiesiems galimybes realizuoti savo gebėjimus, ugdant jų savarankiškumą, asmenines vertybes, gerinant bendrą išsilavinimą bei mažinant įtampą laisvės atėmimo vietoje. Laisvalaikio užimtumo programų turinį, pvz. Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime, sudaro:

- Fizinis lavinimas, kuriuo siekiama ugdyti valią, gerinti sveikatą, pratinti laikytis sanitarinių – higieninių reikalavimų, racionaliai leisti laisvalaikį.
- Religinių apeigų atlikimas, kuriuo vykdoma dvasinė nuteistųjų rehabilitacija ir siekiama mažinti kalėjimo subkultūros įtaką.
- Intelektinis ugdymas apima nuteistųjų dalyvavimą kompiuterinio raštingumo bei relaksacijos programose.
- Individualios kūrybinės veiklos skatinimas. Nuteistieji motyvuojami dalyvauti meninėje veikloje gyvenamosiose kamerose, veikia dailės studija.
- Psichologinė terapija. Organizuojamos tikslinės nuteistųjų grupės, kuriose nuteistieji dalyvauja savanoriškumo pagrindu.
- Nuteistųjų savišvieta apima galimybę naudotis laisvės atėmimo vietos bibliotekos paslaugomis, skaityti periodinius leidinius, žiūrėti televizorių bei naudotis kompiuteriais.
- Kultūrinė veikla apima organizuojamus profesionalių ir mėgėjiškų kolektyvų koncertus.

Laisvalaikio užimtumo programos nukreiptos į nuteistųjų fizinio aktyvumo, savišvieta, kultūrinės, kūrybinės veiklos skatinimą. Svarbu atskleisti, kurios iš laisvės atėmimo vietose organizuojamų veiklų gali būti priskiriamos prie sociokultūrinių, kurioms suteikiamas ne tik socialinis, bet ir kultūrinis aspektas. Taigi, išanalizavus Lietuvos įkalinimo įstaigų veiklos ataskaitas, galima būtų išskirti šias pagrindines sociokultūrinės veiklas, kurios yra organizuojamos mūsų šalies įkalinimo įstaigose:

- Valstybinių ir religinių švenčių minėjimų organizavimas. Remiantis Vilniaus pataisos namų 2012 m. I-ojo pusmečio veiklos pagrindinių priemonių planu, svarbus dėmesys įstaigoje, taip pat ir kitose Lietuvos įkalinimo įstaigose skiriamas svarbiausių valstybinių ir religinių švenčių minėjimų organizavimui nuteistiesiems: Lietuvos Valstybės atkūrimo diena, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena, Užgavėnės, Šv. Velykos, Motinos ir Tėvo diena, Šv. Kalėdos, Naujieji metai ir kt.¹ Šių švenčių minėjimo metu ugdoma savitarpio tolerancija ir pagarba. Dažnai į

---

¹ V. Petriešytė (2009) kaip pavyzdį pateikia Pravieniškių pataisos namuose ruošiamą Užgavėnių šventei, kuomet nuteistieji kuria savo šventines kaukes ir statinius, siekdami išlaikyti tradicinius akcentus, naudodami paprastas medžiagas: medžio atliekas, popierių, audinių atraižas, siūlus, šiaudus ir kt.

įkalinimo įstaigas atvyksta kitų institucijų, religinių organizacijų atstovai, organizuojami įvairūs renginiai, koncertai, švenčių proga ruošiami ir nuteistųjų pasirodymai.

- Teatriniai vaidinimai. Ši sociokultūrinė veikla Lietuvos laisvės atėmimo vietose nėra plačiai organizuojama ir išplėtota. Išanalizavus įkalinimo įstaigų pastarųjų metų veiklos ataskaitas pastebėta, kad teatriniai ir dramos užsiėmimai yra organizuojami tik keliose laisvės atėmimo vietose: Vilniaus pataisos namuose, kuriuose kuriami įvairių švenčių metu vaidinimai² bei Pravieniškių pataisos namuose veikia teatro studija, kurioje statomi pačių nuteistųjų spektakliai.

- Sportinių renginių organizavimas nuteistiesiems. Nuteistiesiems organizuojami šachmatų, nardų turnyrai, krepšinio, tinklinio varžybos ir kiti sportiniai renginiai³. Lietuvos įkalinimo įstaigų veiklos ataskaitų analizė atskleidė, kad visose įstaigose yra skiriamas didelis dėmesys nuteistųjų sportinių veiklų ir renginių organizavimui. Tokiu būdu siekiama gerinti ne tik nuteistųjų fizinę bei psichinę gerovę, bet ir mažinti kriminalinių subkultūrinių apraiškų įtaką, skatinti įstaigoje bendrumo jausmą. Taip pat nuteistiesiems sudaromos galimybės sportuoti įstaigų sporto salėse.

- Kultūriniai meniniai renginiai nuteistiesiems. Lietuvos įkalinimo įstaigose kultūrinių ir meninių renginių organizavimui skiriamas vis didesnis dėmesys. Dažniausiai šio pobūdžio sociokultūrinės veiklos apima piešinių, meno dirbinių parodas, rašinių konkursus, taip pat įvairias konferencijas⁴. Vykdomi įvairūs koncertai, spektakliai, pasirodymai.

Svarbus įvykis Marijampolės pataisos namuose tapo tarptautinės nuteistųjų meno kūrybinių parodos „Marijampolė 2012“ organizavimas. Šioje parodoje eksponuojami meno dirbiniai ne tik iš Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų, bet ir iš Lenkijos, Čekijos, Latvijos, Slovakijos bei Vokietijos įkalinimo įstaigų. Šios parodos atidarymo dieną taip pat buvo organizuojama tarptautinė konferencija „Meno įtaka asmenybės raidai“, kurios tikslas buvo įvertinti nuteistųjų meninės veiklos poveikį asmenybei, rasti šios veiklos vietą nuteistųjų resocializacijos procese bei įvertinti teisinius, teorinius bei praktinius užimtumo tokia veikla aspektus ir iššūkius.

---

² Remiantis Vilniaus pataisos namų 2012 m. I-ojo pusmečio veiklos pagrindinių priemonių planu, šioje įstaigoje buvo kuriamas vaidinimai Motinos dienos proga.

³ Remiantis Lukiškių tardymo izoliatoriaus – kalėjimo 2011-ųjų veiklos plano ataskaita, Lukiškių tardymo izoliatoriuje - kalėjime vykdomos stalo teniso, krepšinio, tinklinio, sunkumų kilnojimo varžybos, taip pat įvairios spartakiados.

⁴ Vilniaus pataisos namuose, remiantis Vilniaus pataisos namų 2012 m. I-ojo pusmečio veiklos pagrindinių priemonių planu, organizuojami meno kolektyvų pasirodymai, sudaromos sąlygos nuteistiesiems dalyvauti renginiuose, skirtuose „Tarptautinei rašytojų dienai“, kuriuose kviečiami rašytojai, skaitytojai.

- Susitikimų su visuomeninėmis ir religinėmis organizacijomis nuteistiesiems rengimas.

Lietuvos įkalinimo įstaigos bendradarbiauja su Lietuvos kalinių globos draugija, Lietuvos kalėjimų kapelionų asociacija, Krikščioniškosios labdaros fondu „Tėvo namai“, Carito atstovais, įvairiomis priklausomybių gydymo įstaigomis ir kt. institucijomis. Galimybė ir visuomenės atstovams prisidėti prie nuteistųjų resocializacijos proceso yra labai svarbi. Tokiu būdu mažinama ne tik nuteistųjų socialinė izoliacija, bet ir gerinami tarpusavio santykiai. Taip pat toks bendradarbiavimas įtraukia nuteistuosius dalyvauti prasmingose ir visuomenei naudingose veiklose⁵.

- Meninės veiklos. Laisvės atėmimo vietų veiklos analizė parodė, kad nuteistiesiems yra sudaromos galimybės dalyvauti įvairių rankdarbių programose⁶. Taip pat daugelyje įkalinimo įstaigų veikia dailės studijos, kuriose nuteistieji turi galimybę užsiimti kūrybine veikla: tapyba, drožinėjimu iš medžio, lipdymu iš molio, siuvinėjimu, dekupažu ir kt. Nuteistiesiems, gavus leidimą, yra sudaromos sąlygos užsiimti individualia menine veikla ir kameroje (pvz. Lukiškių tardymo izoliatoriuje - kalėjime).

Įvairios programos. Taip pat nuteistiesiems laisvės atėmimo vietose yra organizuojamos edukacinės programos: socialinių įgūdžių lavinimo, kompiuterinio raštingumo, kalbų kursai ir kt. Vykdoma cinemenologinė programa, kurios metu nuteistiesiems įstaigoje organizuojamos filmų peržiūros ir jų aptarimas. Didelis dėmesys skiriamas ir psichokorekcinėms programoms. Šios programos dažniausiai vykdomos, dirbant su nuteistaisiais grupėse, vadovaujantis savanoriškumo principu. Pvz.: Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime yra vykdomos šios programos:

- *Bendravimo įgūdžių formavimo ir lavinimo programa*, kuria siekiama gerinti mikroklimatą tarp nuteistųjų ir suimtųjų, koreguojant jų tarpe vyraujančias neigiamas nuostatas aplinkinių atžvilgiu, formuoti efektyvaus bendravimo nuostatas bei tobulinti bendravimo įgūdžius;

---

⁵ Vilniaus pataisos namai planuoja sudaryti sutartį su kuriama slaugos ligonine dėl nuteistųjų, kuriems suteikta teisė vykti be sargybos ar palydos, įdarbinimo slaugos padėjėjais galimybės, planuojama įdarbinti 3 nuteistuosius. Taip pat Pravieniškių pataisos namai – atviroji kolonija pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos liaudies muziejumi. Šia sutartimi numatyta, kad nuteistieji padės neatlygintinai tvarkyti muziejaus aplinką, lydėti neįgalius asmenis į ekskursijas, dirbti amatų dirbtuvėse. Taip pat ši sutartis unikali tuo, kad muziejus įsipareigoja už tai organizuoti nemokamas ekskursijas ir edukacines programas neįgaliesiems bei nusikaltimų aukoms ir jų vaikams.

⁶ Lukiškių tardymo izoliatoriuje nuo 2012 metų rugsėjo mėnesio pradėtas įgyvendinti „Mezgančių nuteistųjų“ socialinis projektas, kuriuo siekiama mažinti nuteistųjų susipriešinimą, stiprinti bendradarbiavimą, bendruomeniškumą ir socialinę veiklą įkalinimo įstaigoje.

- *Emocijų, stresinėse situacijose, identifikavimo ir valdymo programa*, kurios pagrindiniai tikslai nukreipti į išmokimą įsisavinti emocines reakcijas, lydinčias stresą, mokymąsi kontroliuoti emocinę įtampą, savęs pažinimo įgūdžių tobulinimą ir kt.

- *Priklausomybių gydymo psichologiniais metodais programos*. Kurios orientuojasi į nuteistųjų savo klaidų pripažinimą, susivokimą, ką jie prarado savo neatsakingu elgesiu, turimomis priklausomybėmis, skatinama padėti nuteistiesiems suprasti, kokio jie gyvenimo norės ateityje, kokie jų tikslai ir kaip juos reikėtų įgyvendinti, kokių pastangų tai reikalaus.

Išanalizavus Lietuvos įkalinimo įstaigų veiklos ataskaitas, pastebima, kad sociokultūrinės veiklos organizavimui skiriamas vis didesnis dėmesys. Pradedama įvertinti tokios veiklos svarba nuteistųjų resocializacijos procesui, tačiau Lietuvos įkalinimo įstaigose vyraujanti nuteistųjų užimtumo samprata dar neatitinka tarptautinių standartų. Dažniausiai įstaigose vykdomi valstybinių ir religinių švenčių minėjimai, sportinių, kultūrinių renginių organizavimas, įvairios meninės veiklos, psichokorekcinės bei edukacinės programos, susitikimų su religinėmis ir visuomeninėmis institucijomis rengimas, rečiau vaidinimų režisavimas. Labai svarbu, kad įstaigoje organizuojamos veiklos būtų aktualios ir prasmingos patiems nuteistiesiems, kad jie šiose veiklose dalyvautų vadovaujantis savanoriškumo principu.

3.2. Sociokultūrinės veiklos taikymo užsienio valstybėse patirties analizė

Užsienio šalių laisvės atėmimo vietose sociokultūrinių veiklų organizavimui skiriamas labai didelis dėmesys. Analizuojant mokslinę literatūrą, galima rasti įvairių inovatyvių veiklų organizavimo įkalinimo įstaigose pavyzdžius. Taigi, pateiksime keletą šalių gerųjų patirčių apie sociokultūrinių veiklų organizavimą ir svarbą nuteistųjų resocializacijos procese.

Skandinavijos šalys. J. Pratt (2008) teigia, kad Skandinavijos šalys yra išskirtinės lyginant su kitomis šalimis. Šių šalių išskirtinumą grindžia tuo, kad visų pirma šiose šalyse yra nedidelis nuteistųjų skaičius: Norvegijoje 66 nuteistieji 100 000 gyventojų, Suomijoje – 68 – 100 000, Švedijoje – 82 nuteistieji 100 000 gyventojų (tuo tarpu Lietuvoje, remiantis Europos baudžiamosios teisenos statistikos 2010 metų duomenimis, Lietuvoje yra 267 nuteistieji 100 000 gyventojų). Pabrėžiama, kad šiame regione, laisvės atėmimo bausmė siejasi tik su laisvės praradimu, įkalinimo sąlygos yra sudaromos taip, kad kuo labiau primintų gyvenimą laisvėje, nežemintų ir nežestų nuteistųjų orumo (Pratt, 2008).

Norvegijos penitencinė sistema, kaip ir kitų Skandinavijos šalių, pasižymi itin dideliu dėmesiu nuteistųjų teisių užtikrinimui, sudarant nuteistiesiems sąlygas laisvai naudotis visomis teisėmis, susijusiomis su jų saviugda, kultūrinėmis ir meninėmis veiklomis, mokymuisi (Uscila, Merfeldaitė, 2012). Autoriai pabrėžia, kad Norvegijos kalėjimuose beveik nėra nuteistųjų, kurie nebūtų realiai įsitraukę į švietimo, darbo ar laisvalaikio programas. Norvegijos teisingumo ir policijos ministerijos teiktame pranešime (2008) teigiama, kad įvairių sociokultūrinių veiklų organizavimas įkalinimo įstaigose mažina recidyvinį nusikalstamumą bei sudaro geresnes sąlygas nuteistųjų resocializacijai.

M. Flensburg (2005) teigia, kad Skandinavijos šalyse, ypač Švedijoje yra plačiai taikoma dramos terapija, rengiami nuteistųjų vaidinimai. Įkalinimo įstaigos sulaukia savanorių pagalbos ir kartu su nuteistaisiais ruošia vaidinimus. Dažniausiai vienas vaidinimas būna parengiamas per du mėnesius, repeticijas organizuojant tris kartus per savaitę. Pabrėžiama, kad toks neilgas laiko tarpas iki premjeros yra pasirenkamas todėl, kad nuteistųjų bausmės terminai nėra ilgi.

Australija. A. Djurichkovic (2011) teigia, kad Australijos įkalinimo įstaigose organizuojamomis sociokultūrinėmis veiklomis siekiama sumažinti recidyvinį nusikalstamumą bei lavinti įgūdžius, kurie padėtų nuteistiesiems resocializuotis. Šioje valstybėje didelis dėmesys skiriamas įvairioms laisvalaikio užimtumo veikloms bei meno terapijai. Pateiksime keletą Australijos įkalinimo įstaigose vykdomų meninių veiklų projektų pavyzdžius (Djurichkovic, 2011):

- *Moterų meno projektas.* Šis projektas buvo pradėtas vykdyti nuo 2003 metų Darvino pataisos namuose. Projektą inicijavo bendruomeninė organizacija, teikianti paslaugas moterims ir vaikams, patyrusiems smurtą ir seksualinę prievartą šeimoje. Šio projekto tikslas yra sukurti saugumą ir kūrybiškumą skatinančią aplinką nuteistosioms moterims. Užsiėmimai nuteistosioms vykdomi kartą per savaitę, 1,5 val. ir apima tokias veiklas: mezgimą, ornamentų kūrimą, vėlimą iš vilnos, įvairius amatus, tapybą ant drobės, piešimą ant sienų ir kt. Projekto vykdytojai ir pataisos namų darbuotojai vienareikšmiškai sutinka, kad šis projektas yra labai naudingas, nes skatina nuteistųjų kūrybiškumą, emocijų raišką per meninę veiklą, bendrumo jausmą, atsipalaidavimą ir atsiribojimą nuo slegiančios aplinkos.

- *Risdon kalėjimo kūrybiškumo programa.* Ši programa buvo pradėta vykdyti 2003 metais didžiausio saugumo kalėjime. Programa vykdoma du kartus per savaitę, 6 mėnesius, sudarant 8 nuteistųjų grupę ir dalyvaujant įvairių sričių menininkams. Per įvairias menines veiklas siekiama skatinti nuteistųjų atsakomybės jausmą, lavinti emocijų valdymo, savikontrolės įgūdžius. Tuo pačiu ir gerinti bendrą įstaigos mikroklimatą.

Jungtinės Amerikos valstijos. Šios šalies įkalinimo įstaigose yra plačiai taikomos įvairios sociokultūrinės veiklos. Jų naudingumas ir reikalingumas nuteistųjų resocializacijos procese yra aiškiai suvokiamas. Kaip pavyzdį, galima pateikti Vajomingo valstijos Korekcijos departamento parengtą „Nuteistųjų rekreacijos programą“ (2012), kurioje numatytos šios laisvalaikio užimtumo veiklos:

1. Veiklos organizuojamos lauke: krepšinis, tinklinis, futbolas, bėgiojimas, įvairūs sportiniai renginiai ir varžybos.

2. Rekreacinės veiklos, vykdomos patalpose: stalo žaidimai, lankymasis sporto salėje (krepšinis, tinklinis, rankinis ir kt.), sporto turnyrai, filmų peržiūros, jogos užsiėmimai, meno terapija, taip pat lankymasis įrengtoje poilsio zonoje.

Šioje programoje numatytas ir bendradarbiavimas su vietos bendruomenėmis, organizuojant sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigose. Programos rengėjai aiškiai apibrėžia, kad nepažeidžiant įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, organizacijos gali dalyvauti planuojant nuteistųjų laisvalaikį, teikiant socialines paslaugas, organizuojant įvairius renginius ir kt. Taigi, kaip pastebime, nuteistiesiems yra pasiūlytas platus ir įvairus veiklų spektras. Siekiant plačiau išanalizuoti JAV sociokultūrinės veiklos patirties aspektus, galima būtų pateikti šiuos įvairius JAV įkalinimo įstaigose gerosios patirties pavyzdžius (Djurichkovic, 2011):

- Luizianos valstijoje organizuojamas *Angolos kalėjimo meno ir amatų festivalis*. Šis festivalis vyksta kas dvejus metus, kurio metu yra prekiaujama meno ir amatų dirbiniais, kuriuos sukuria nuteistieji. Festivalio metu už parduotus meno kūrinius surinkti pinigai yra aukojami Nuteistųjų gerovės fondui. Šiuo projektu skatinamas nuteistųjų savo statuso suvokimas, atsakingumas, bendruomeniškumas. Nuteistieji dalyvaujantys festivalyje yra nuolat užimti menine veikla, tokiu būdu įprasminamas jų bausmės terminas.

- Mičigano valstijoje vykdomas „*Kalėjimo kūrybiškumo ir meno projektas*“. Šis projektas pradėtas vykdyti 1990 metais, kuriuo įkurta savanoriška organizacija, kurios pagrindinis tikslas organizuoti vizualinio meno ir kūrybinio rašymo seminarus pietų Mičigano kalėjime. Laisvės atėmimo vietoje yra įrengtos dirbtuvės, kuriose savanoriai, meno atstovai, vykdo nuteistųjų mokymus. Šis projektas organizuoja kasmetines nuteistųjų meninių dirbinių parodas, tokiu būdu įkalinimo įstaigos tampa atviresnės plačiai visuomenei, yra palaikomi glaudesni tarpusavio ryšiai.

- *Filadelfijos tapybos menų programa*. Ši programa yra ilgalaikė ir skirta socialinės rizikos asmenims bendruomenėse, taip pat ir nuteistiesiems laisvės atėmimo vietose. Programa vadovaujasi atkuriamojo teisingumo koncepcija ir pasitelkdama meninį nuteistųjų ugdymą, siekia

mažinti pakartotinio nusikalstamumo riziką, bei gerinti nuteistųjų ir bendruomenės narių tarpusavio santykius, kad visuomenės nariai pamatytų nuteistuosius ir iš teigiamos pusės. Ši programa dabar yra vykdoma šešiuose Filadelfijos kalėjimuose ir jaunimo sulaikymo namuose. Nuteistieji gali dalyvauti freskų tapybos pamokose ir po bausmės atlikimo įsidarbinti šioje srityje. Teigiama, kad net 15 nuteistųjų lankusių šią programą po bausmės atlikimo gavo freskų piešimo darbus ir tik vienas nuteistasis iš visų dalyvavusių programoje buvo pakartotinai sulaikytas už padarytą nusikaltimą. Filadelfija aktyviai ieško rėmėjų, kad galėtų plėsti šios programos taikymą.

Prancūzija. Švietimo ir kultūros generalinio direktorato ir Europos Komisijos 2011 metais parengtame leidinyje „Švietimas ir mokymas Europos kalėjimuose“ (angl. „Prison education and training in Europe“) teigiama, kad Prancūzijoje socialinės, kultūrinės veiklos įkalinimo įstaigose yra gerai reguliuojamos ir pripažįstamos, kaip nuteistųjų teisės. Įstatymuose yra aiškiai apibrėžta, kad kiekvienoje laisvės atėmimo vietoje turi būti bibliotekos, o įstaigų personalas yra įpareigotas užtikrinti nuteistiesiems įvairių sociokultūrinių veiklų organizavimą – reguliarius meninius renginius ir kultūrinę veiklą nuteistiesiems kiekvieną savaitę. Akcentuojama, kad dalyvavimas kultūrinėje veikloje Prancūzijoje suprantamas ne tik kaip laisvalaikio užimtumas nuteistiesiems, bet kaip vienas iš svarbiausių būdų, siekiant palengvinti nuteistųjų resocializacijos procesą. Dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje yra vieningai pripažįstamas, kaip teigiamai motyvuojantis veiksnys.

Didžioji Britanija. Aukščiau minėtame leidinyje (2011), pateikiamas Didžiosios Britanijos gerosios praktikos pavyzdys. Šioje šalyje įkalinimo įstaigose pradėta vykdyti „Gerųjų virpesių“ (angl. „Good Vibrations“) programa. Kurios metu nuteistieji laisvės atėmimo vietose ir probacijos tarnybose yra mokomi groti indonezietišką muziką mušamaisiais instrumentais. Programos vykdytojai teigia, kad rezultatai, taikant šią muzikos terapiją yra akivaizdūs – pagerėjo dalyvių bendravimo įgūdžiai, sustiprėjo valios, ryžtingumo jausmas. Pastebimas nuteistųjų pasitikėjimo savimi didėjimas, geresni streso valdymo įgūdžiai.

Taip pat Didžiosios Britanijos įkalinimo įstaigose aktyviai veikia labdaros organizacija „Saugi žemė“ (angl. „Safe ground“). Remiantis šios organizacijos metine 2009 – 2010 metų veiklos ataskaita, „Saugi žemė“ – tai inovatyvius meninių veiklų metodus taikanti organizacija, kuri siekia padėti nuteistiesiems ir didelės rizikos nusikalsti asmenims, skatinat juos keisti savo gyvenimo būdą ir tapti įstatymus gerbiančiais asmenimis. Šios organizacijos vykdomos programos yra skirtos:

- Padėti įkalinimo įstaigoms bei probacijos tarnyboms, siekiant nuteistųjų resocializacijos;
- Padėti suprasti, kad nuteistųjų tikimybė pakartotinai nusikalsti sumažėja, jei jie jaučiasi šeimos ir bendruomenės dalimi;

- Padėti nuteistiesiems lavinti jau turimus ir įgyti naujus įgūdžius, kurie padėtų lengviau įsitraukti į darbo rinką po bausmės atlikimo;
- Dramos, literatūros grupinių užsiėmimų metu motyvuoti ir įgalinti nuteistuosius ugdyti savo teigiamas stipriąsias savybes;
- Sudaryti nuteistiesiems sąlygas lavinti įgūdžius, persvarstyti savo vaidmenis ir atsakomybę savo šeimoje ir bendruomenėje.

Taip pat ši organizacija įkalinimo įstaigose organizuoja kursus nuteistiesiems: „Šeimos žmogus“ (*angl. „Family man“*) ir „Tėvai šeimoje“ (*angl. „Fathers inside“*), taikant dramos terapiją. Šių kursų tikslas yra nuteistųjų tėvystės, vaikų auklėjimo įgūdžių lavinimas, atsakomybės ugdymas ir siekis gerinti nuteistųjų santykius su savo šeimomis.

Airija. Airijos laisvės atėmimo vietos taip pat pasižymi sociokultūrinių veiklų įvairove. Minėtame leidinyje (2011) teigiama, kad Airijos sociokultūrinės veiklos yra vienos svarbiausių kalėjimų organizuojamų veiklų, kurias vykdo kūrybingi įstaigos darbuotojai, įvairių meno sričių atstovai ir kviestiniai menininkai. Airijos įkalinimo įstaigose be įvairių sporto, laisvalaikio, edukacinių veiklų taip pat organizuojamos nuteistųjų darbų parodos. Nuteistųjų darbai eksponuojami vietos įstaigose ir šiuos darbus gali pamatyti bendruomenės nariai, tokiu būdu primenama, kad nuteistieji taip pat yra bendruomenės dalis, gebanti kurti gerą ir grožį.

Su nuteistaisiais tiesiogiai dirbantys asmenys akcentuoja, kad sociokultūrinių veiklų metu nuteistieji lavina problemų sprendimo, bendravimo, streso įveikimo įgūdžius. Pabrėžiama, kad dalyvaudami tokiose veiklose nuteistieji išmoksta dirbti kartu, jie taip pat mokosi vieni iš kitų bei padeda vieni kitiems.

Portugalija. Šios šalies moterų laisvės atėmimo vietose vykdomas inovatyvus muzikos terapijos projektas nuteistosioms, įkalinimo įstaigoje auginančioms vaikus. Tokiu būdu siekiama sustiprinti motinų ir kūdikių tarpusavio ryšius, suteikti galimybę pasidalinti savo patirtimi, sukurti jaukią ir saugią aplinką nuteistosioms ir jų vaikams (Prison education and training in Europe, 2011).

Katalonija. J. M. Barberan ir X. Busca (2012) teigia, kad Katalonijos įkalinimo įstaigose didelis dėmesys yra skiriamas socialinio ugdymo programai, vykdančią įvairias sociokultūrinės veiklas, kuriomis siekiama pagerinti emocinį ir socialinį nuteistųjų santykį su aplinka. Šią programą vykdo įkalinimo įstaigose dirbantys asmenys: 200 socialinių darbuotojų, 50 sporto instruktorių, 50 meno instruktorių ir 12 bibliotekininkų. Išskiriamos šios socialinio ugdymo programos sudedamosios dalys (Barberan, Busca, 2012):

- *Kultūros propagavimas ir skleidimas.* Ši sritis apima tokias veiklas: dirbinių iš plastiko gamyba, krepšių pynimas, skulptūrų darymas, fotografijos kursai, tapyba, baldų restauravimas, muzikos ir dramos terapija, audiovizualinis menas.
- *Visuomeniškumas.* Ši sritis apima tokias programas: socialinių įgūdžių lavinimo, kultūrinio, saugaus mobilumo ugdymo ir kt. programas.
- *Sveikatos ir gyvenimo kokybės sritis* apima šias programas: įvairias sportines, higienos ir sveikos gyvensenos programas.
- *Specifinės programos:* seksualinės agresijos kontrolės programa, narkomanijos prevencijos, smurtinių nusikaltimų prevencijos programa ir kt.

Taip pat Katalonijoje vykdoma programa „Eureka“, kuria siekiama priartinti nuteistuosius prie vietos bendruomenių, tokiu būdu mažinant socialinę atskirtį. Organizuojami įvairūs seminarai, šokių pasirodymai, vyksta įvairios parodos, spektakliai, koncertai ir kt.

Taigi, išanalizavus Skandinavijos, JAV, Australijos, Prancūzijos, Portugalijos ir kt. šalių gerosios patirties pavyzdžius, pastebime, kad sociokultūrinėms veikloms įkalinimo įstaigose skiriamas labai didelis dėmesys. Aktyviai vykdomi įvairūs meno projektai, dramos bei muzikos terapija, programos, kuriomis siekiama lavinti nuteistųjų socialinius, tėvystės įgūdžius, gerinti nuteistųjų gyvenimo įkalinimo įstaigose sąlygas, santykius su vietos bendruomenėmis, kurie pagerintų nuteistųjų resocializacijos procesą. Mokslinėje literatūroje sociokultūrinės veiklos pripažįstamos, kaip vienas iš esminių veiksnių, motyvuojančių nuteistuosius pozityviems pokyčiams. Taip pat pastebima, kad prie sociokultūrinių veiklų organizavimo užsienio šalių įkalinimo įstaigose aktyviai prisideda vietos bendruomenių organizacijos, savanoriai, įvairių meno sričių atstovai, kurie palengvina įstaigų personalo darbą ir padidina rezultatų našumą. Tuo pačiu įkalinimo įstaigos tampa atviresnės, lengviau prieinamos visuomenei.

Lyginant Lietuvos ir užsienio šalių įkalinimo įstaigų organizuojamų sociokultūrinių veiklų patirtis, pastebime, kad mūsų šalyje nėra išplėtotą ir aktyviai taikoma dramos ir muzikos terapija. Vykdomi piešinių ir rašinių konkursai dažniausiai apsiriboja tik pačios įstaigos teritorija, nesiekiami gerųjų rezultatų demonstruoti plačiajai visuomenei, kas ypatingai yra paplitę užsienio šalių įkalinimo įstaigose, kuomet stengiamasi į įvairius renginius ir konkursus įtraukti kuo didesnę bendruomenės gyventojų dalį ir gerinti nuteistųjų santykius su aplinka. Taip pat Lietuvos įkalinimo įstaigose nėra vykdomos veiklos, kuriomis būtų galima parduoti nuteistųjų meno kūrinius ir surinktus pinigais paaugoti įvairiems fondams. Pasigendama ir programų, kurios būtų nukreipiamos į nuteistųjų ryšių su artimaisiais stiprinimą, tėvystės įgūdžių lavinimą. Tačiau pastebimi ir panašumai,

lyginant Lietuvos ir kitų šalių organizuojamas sociokultūrinės veiklas. Didelis dėmesys yra skiriamas sportinėms veikloms bei renginiams, kurie padeda gerinti nuteistųjų fizinę sveikatą.

Ypatingai skirtumai pastebimi, kuomet lyginame Lietuvos ir užsienio šalių patirtis, vertindami bendruomenės narių ir visuomeninių organizacijų indėlį į sociokultūrinių veiklų organizavimą laisvės atėmimo vietose. Užsienio šalyse šių veiklų organizavime aktyviai veikia menininkai, įvairių organizacijų savanoriai, kurie su įstaigomis sudaro sutartis ir siūlo savo pagalbą, prisidedant prie nuteistųjų resocializacijos proceso. Tačiau Lietuvoje ši sritis dar nėra aktyviai išplėtotą. Įkalinimo įstaigos tik pradeda puoselėti bendradarbiavimo santykius su kitomis organizacijomis. Tik pamažu tampa atviresnės inovatyviems projektams.

4. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS GALIMYBIŲ LUKIŠKIŲ TARDYMO IZOLIATORIUJE – KALĖJIME TYRIMAS

4.1. Tyrimo metodika

Sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybės ir nuteistųjų poreikiams tirti buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Kiekybinio metodo pasirinkimas šiame darbe grindžiamas galimybe gauti tikslius rezultatus, kurių patikimumas įvertinamas matematiniais statistiniais metodais. Taip pat šis metodas, Tidikio R. (2003) teigimu, padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius procesus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti socialinių procesų valdyme. Kiekybinis tyrimas buvo atliktas naudojant anketinę apklausą. Guščinskienė J. (2004) teigia, kad šis tyrimo metodas padeda nuodugniamai pažinti tiriamą reiškinį, gauti išsamesnės informacijos apie elgesio pobūdį.

Tyrimo anketų klausimynai buvo sudaryti remiantis teorinėje dalyje išnagrinėtais aspektais. Buvo parengtos dvejų tipų anketos: anketa asmenims, kurie nuteisti terminuotu laisvės atėmimu ir anketa asmenims, kurie nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Anketos buvo identiškos, tik nuteistiesiems terminuotu laisvės atėmimu buvo pateikti papildomi klausimai apie reintegracijos galimybes bei laisvės atėmimo bausmės terminą. Anketas, skirtas asmenims, nuteistiems terminuotu laisvės atėmimu, sudarė 24 klausimai, o anketos nuteistiesiems iki gyvos galvos buvo sudarytos iš 22 klausimų (anketos pateiktos 1 ir 2 prieduose). Anketos sudarytos naudojant uždarus klausimus, prie kurių buvo pateiktas variantas „kita“, kad nuteistieji, pildydami anketą, galėtų išsakyti savo nuomonę, jeigu anketoje pateiktų klausimų variantuose nebuvo jo nuomonę atitinkančių atsakymų. Siekiant atskleisti individualų nuteistųjų požiūrį į nagrinėjamą temą ir asmeninius jų sociokultūrinės veiklos poreikius buvo pateikti atviri klausimai (nuteistiesiems iki gyvos galvos – 3 atviri klausimai, nuteistiesiems terminuotu laisvės atėmimu – 4 atviri klausimai), kurie analizuojami naudojant kokybinio tyrimo metodiką – kategorizuojant ir išskiriant subkategorijas.

Anketos įžanginė dalis sudaryta iš kreipimosi į respondentą su tikslu dalyvauti tyrime, paaiškinamas šio tyrimo tikslas, pateikiama anketos pildymo instrukcija. Anketos pradžioje buvo pateikiami klausimai apie nuteistųjų dalyvavimą įvairiose sociokultūrinėse veiklose įkalinimo įstaigoje (1-11 kl.). Taip pat nuteistųjų buvo teiraujama apie tai, kas dažniausiai organizuoja sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigose, kokių priežasčių vedini nuteistieji nori dalyvauti įvairiose veiklose, kokie pokyčiai pastebimi dalyvaujant, taip pat buvo pateikiami klausimai apie

sociokultūrinių veiklų reikalingumą ir kt. (12-17). Anketos pabaigoje – demografiniai klausimai, atspindintys nuteistųjų amžių, išsilavinimą, šeiminių padėtį, teistumų skaičių ir bausmės terminą (19-24).

Tiriamieji. Tyrimo imčiai sudaryti buvo taikomas tikimybinis, paprastosios atsitiktinės imties sudarymo būdas, kuomet kiekvienu imties sudarymo momentu visų populiacijos elementų galimybės patekti į imtį šiame tyrime buvo vienodos. Tyrime dalyvavo 167 Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji – vyrai: 52 asmenys, nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos ir 115 asmenų, nuteistų terminuotu laisvės atėmimu (asmenys, palikti ūkio darbams ir nuteistieji, laisvės atėmimo bausmę atliekantys kalėjimo režimu).

Tyrimo eiga ir organizavimas. Šis tyrimas buvo vykdytas nuo 2012 m. spalio – lapkričio mėnesiais Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime. Tyrimo vietos pasirinkimas grindžiamas tuo, kad ši įkalinimo įstaiga yra specifinė – nuteistieji yra laikomi kameroje (išskyrus ūkio darbams paliktus nuteistuosius), turi mažai galimybių produktyviai planuoti savo laisvalaikį, bendrauti su kitais asmenimis.

Tyrimas vyko šiais etapais:

1. Anketų išdalinimas nuteistiesiems. Išdalinta 200 anketų, užpildytų ir nesugadintų anketų sugrįžo 167.
2. Gautų duomenų apdorojimas. Atsakymų į anketoje pateiktus klausimus duomenų apdorojimui buvo naudojamas statistinio duomenų apdorojimo programos SPSS paketas ir Microsoft Office Excel programa. Atvirų klausimų rezultatų pristatymui naudotas turinio analizės metodas.
3. Informacijos pristatymas lentelėse ir jų analizė.

Tyrimo etika. Visi respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai. Jie buvo supažindinami su tyrimo tikslais, eiga, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumo bei konfidencialumo principas.

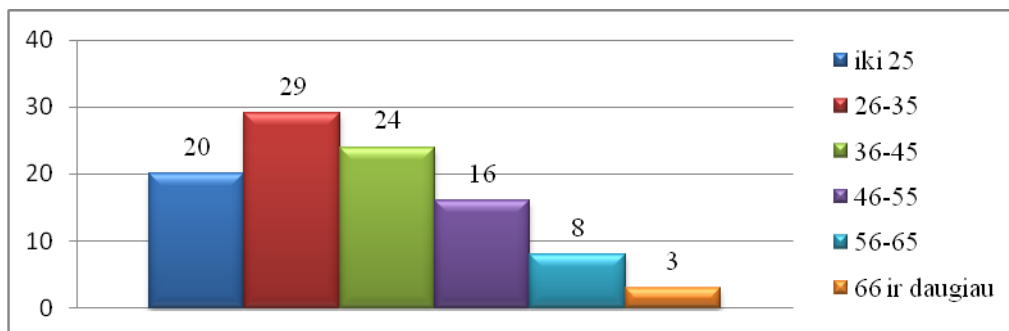
4.2. Tyrimo duomenų analizė

1. Respondentų demografinės ir kriminologinės charakteristikos

Tyrimo dalyvių demografinės ir kriminologinės charakteristikos yra svarbūs aspektai, siekiant ieškoti sąsajų tarp nuteistųjų motyvacijos dalyvauti įvairiose sociokultūrinėse veiklose ir jų amžiaus, teistumų skaičiaus, laisvės atėmimo bausmės termino, darbinės veiklos ir kt. Todėl tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti svarbiausias nuteistųjų demografines ir kriminologines charakteristikas.

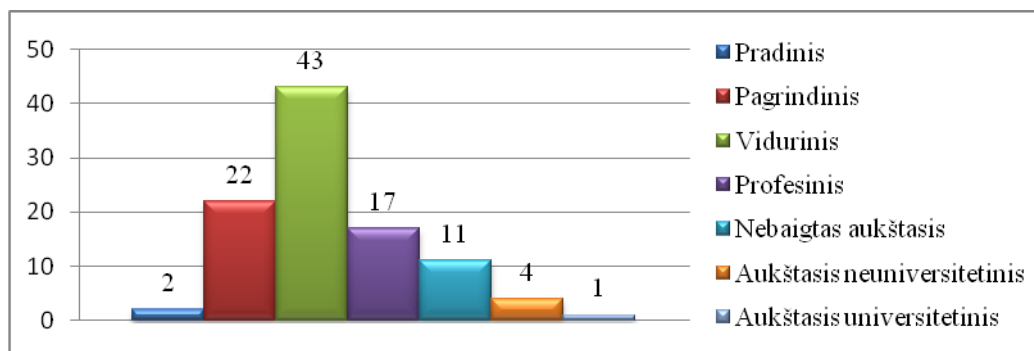

Gauti rezultatai atskleidžia (žr. 3 pav.), kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų yra jauni, amžius siekia nuo 26 iki 35 metų (29 proc.), taip pat nemaža dalis (24 proc.) respondentų yra nuo 36 iki 45 metų amžiaus bei iki 25 metų amžiaus (20 proc.). Mažesnę dalį tiriamųjų sudaro 46-55 metų amžiaus nuteistieji (16 proc.) bei 56-65 metų (8 proc.). Tik 3 proc. tyrime dalyvavusių nuteistųjų buvo vyresnio nei 66 metų amžiaus. Gauti duomenys sutampa su Kalėjimų departamento prie LR Teisingumo ministerijos 2011 metų veiklos ataskaita, kurioje pagrindžiama, kad didžioji dalis Lietuvos įkalinimo įstaigose esančių nuteistųjų yra nuo 21 iki 49 metų amžiaus.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

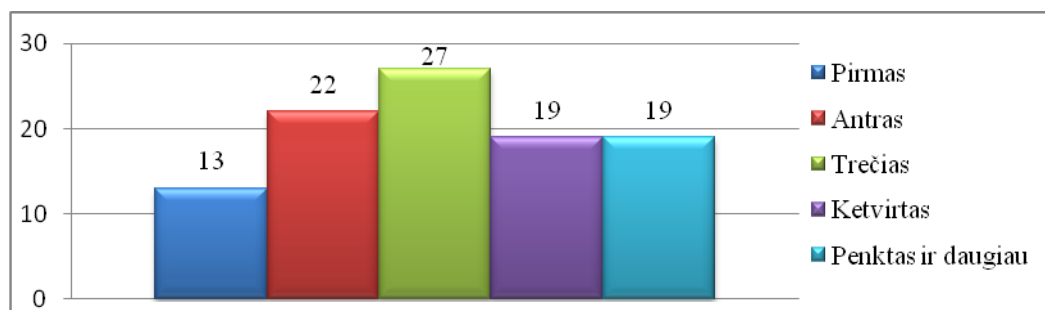
Taip pat respondentų buvo teirujamasi apie turimą išsilavinimą (žr. 4 pav.). Rezultatai atskleidžia, kad beveik pusė (43 proc.) tyrime dalyvavusių nuteistųjų turi vidurinį išsilavinimą. Mažesnioji dalis – pagrindinį (22 proc.) ir profesinį (17 proc.) išsilavinimą. Tik keletas respondentų pažymėjo turintys aukštąjį neuniversitetinį (4 proc.), nebaigtą aukštąjį (2 proc.) ir turimą aukštąjį išsilavinimą (1 proc.). Taigi, kaip pastebime iš gautų rezultatų, daugiausiai tyrime dalyvavusių respondentų yra įgiję vidurinį, pagrindinį arba profesinį išsilavinimą.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimą išsilavinimą (proc.)

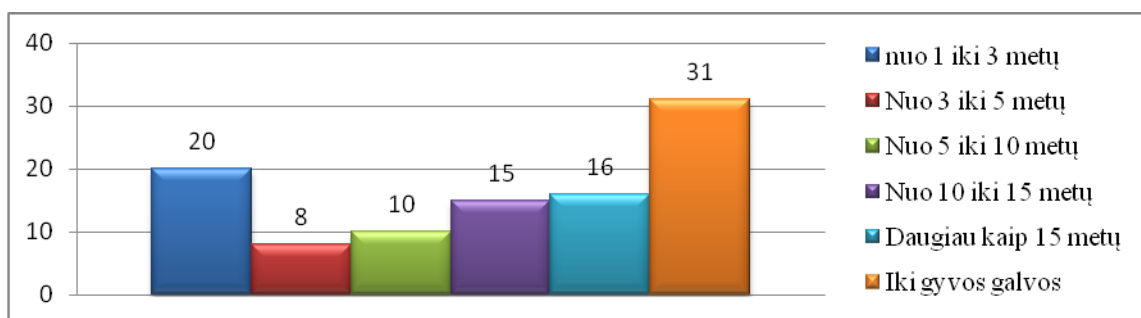
Tyrimu taip pat buvo siekiama atskleisti respondentų teistumų skaičių (žr. 6 pav.). Nustatyta, kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų yra teisti tris kartus (27 proc.), šiek tiek mažesnę

dalis (22 proc.) teisti du kartus ir tolygiai pasiskirstė nuteistieji, kurie yra teisti keturis (19 proc.) kartus bei penkis ir daugiau kartų (19 proc.). Mažiausiai tyrime dalyvavo pirmą kartą teistų respondentų, jų dalis sudarė tik 13 proc.

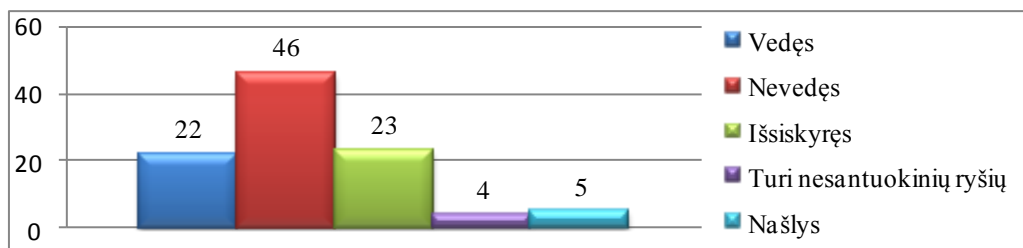
6 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal teistumų skaičių (proc.)

Kitas svarbus tiriamųjų kriminologinis aspektas – bausmės terminas (žr. 8 pav.). Didžiąją dalį tyrime dalyvavusių nuteistųjų (69 proc.) sudarė asmenys, nuteisti terminuotu laisvės atėmimu. Iš jų 20 proc. atliekančių laisvės atėmimo bausmę nuo 1 iki 3 metų, šiek tiek mažesnę dalį sudarė asmenys, nuteisti laisvės atėmimu daugiau kaip 15 metų (16 proc.), taip pat asmenys, nuteisti nuo 10 iki 15 metų laisvės atėmimu (15 proc.). Mažiausia dalis (8 proc.) tiriamųjų yra nuteisti laisvės atėmimu nuo 3 iki 5 metų. 31 proc. tyrime dalyvavusių nuteistųjų yra nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

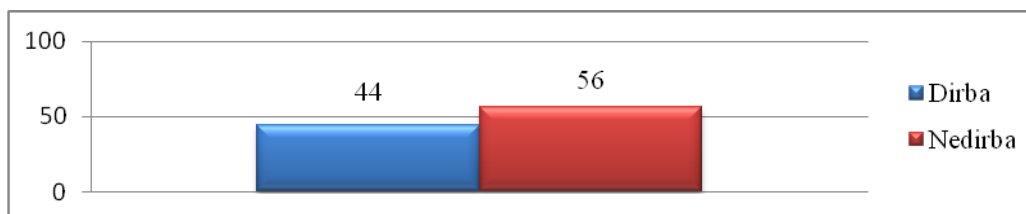
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal laisvės atėmimo bausmės terminą (proc.)

Tyrimu atskleista ir respondentų šeimtinė padėtis (žr. 5 pav.). Pastebėta, kad beveik pusė (46 proc.) respondentų yra nevedę. Beveik po lygiai pasiskirstė asmenys, kurie yra išsiskykę (23 proc.) ir asmenys, kurie yra vedę (22 proc.). Mažiausią tiriamųjų dalį sudarė nuteistieji, kurie turi nesantuokinių ryšių (4 proc.) ir našliais tapę nuteistieji (5 proc.). Vadinasi, didžioji dauguma respondentų dar nėra sukūrę šeimų arba yra išsiskykę.

5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal šeiminei padėtį (proc.)

Darbas laisvės atėmimo vietose yra vertinamas, kaip teigiamai motyvuojantis veiksnys nuteistiesiems, sudarantis galimybę materialiai apsirūpinti, įsigyti būtiniausių prekių, o kai kuriais atvejais, padėti ir savo šeimos nariams, mokėti priteistus elementus ar turtines ir neturtines žalas. Šis rodiklis taip pat svarbus, siekiant atskleisti dirbančių ir nedirbančių nuteistųjų motyvacijos aspektus dalyvaujant įvairiose užimtumo veiklose. Todėl nuteistųjų buvo teirujamasi apie jų darbinę veiklą įkalinimo įstaigoje (žr. 7 pav.). Gauti rezultatai atskleidžia, kad daugiau nei pusė (56 proc.) respondentų nedirba laisvės atėmimo vietoje, o likusi dalis (44 proc.) turi darbus.

7 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal darbinę veiklą įkalinimo įstaigoje (proc.)

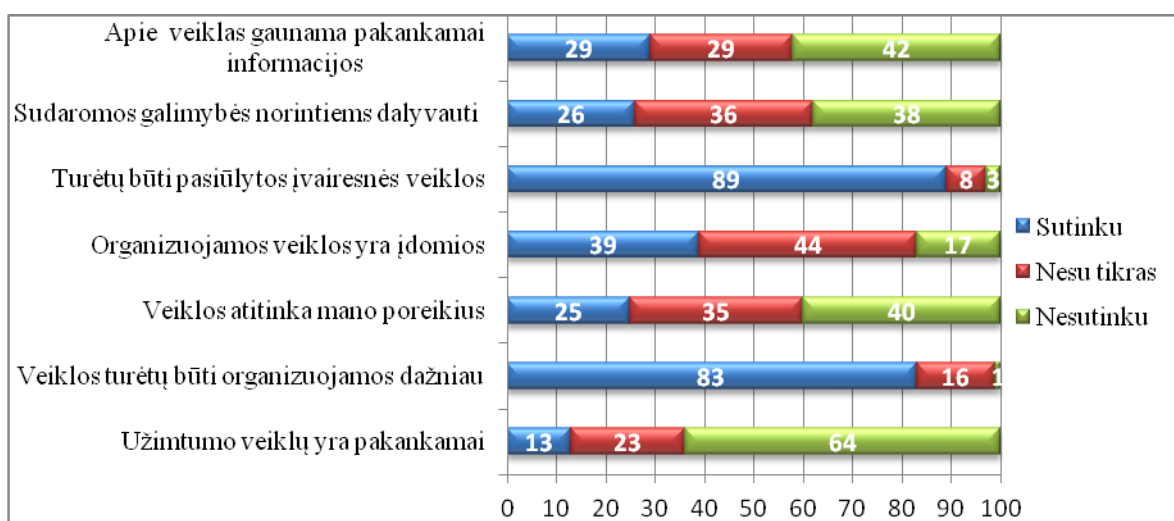
Apibendrinus gautas demografines ir kriminologines tyrime dalyvavusių nuteistųjų charakteristikas, pastebime, kad didžioji dalis respondentų yra nuo 20 iki 45 metų amžiaus, turintys vidurinę arba profesinę išsilavinimą, teisti ne mažiau nei du kartus ir atliekantys terminuotą laisvės atėmimo bausmę. Taip pat didžioji dalis tiriamųjų nėra sukūrę šeimų ir neturi darbo įkalinimo įstaigoje.

2. Sociokultūrinių veiklų įkalinimo įstaigoje vertinimas

Nuteistųjų požiūris į organizuojamas sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigoje yra labai svarbus (žr. 8 pav.). Siekiant tai atskleisti, nuteistųjų buvo teirujamasi, ar jie gauna pakankamai informacijos apie įstaigoje organizuojamas veiklas. Gauti rezultatai atskleidė, kad beveik pusė (42 proc.) respondentų, mano, kad jie susiduria su informacijos trūkumu, jiems nėra aišku, kokiose veiklose jie gali dalyvauti, kokie užsiėmimai yra organizuojami įstaigoje. Kiti nuteistieji (29 proc.)

teigė, gaunantys pakankamai informacijos ir žinantys apie įstaigoje organizuojamas sociokultūrinės veiklas, tokia pati respondentų dalis (29 proc.) išreiškė abejonę, ar jie pakankamai informuoti apie tai, kokios veiklos yra organizuojamos Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime.

Kitas svarbus aspektas, kurį buvo siekiama atskleisti – galimybių nuteistiesiems dalyvauti įvairiose veiklose sudarymas. Didžioji dalis respondentų (38 proc.) pažymėjo, kad ne visiems norintiems yra suteikiama galimybė dalyvauti veiklose. Kita dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų (26 proc.) teigė, kad visiems motyvuotiems nuteistiesiems yra sudaromos galimybės dalyvauti norimose veiklose ir su jokiais sunkumais nesusiduriama. Likusieji respondentai (36 proc.) neišreiškė aiškios savo nuomonės šiuo klausimu ir teigė, jog jie nėra tikri, ar visiems norintiems yra sudaromos galimybės dalyvauti užimtumo veiklose.

8 pav. Respondentų požiūris į organizuojamas sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigoje (proc.)

Tyrimu taip pat nustatyta, kad beveik visi respondentai (89 proc.) mano, kad įkalinimo įstaigoje turėtų būti pasiūlytos įvairesnės veiklos. Nuomonės neišreiškė 8 proc. tyrimo dalyvių ir tik labai maža dalis (3 proc.) nuteistųjų teigė, kad šiuo metu yra siūloma pakankamai įvairių sociokultūrinių veiklų.

Klausimas, ar sociokultūrinės veiklos yra įdomios, susilaukė nuomonių išsiskyrimo. Beveik pusė tiriamųjų (44 proc.) neišreiškė aiškios nuomonės šiuo klausimu. Nemaža dalis respondentų (39 proc.) teigė, kad organizuojamos veiklos yra įdomios ir 17 proc. tyrime dalyvavusių nuteistųjų teigė, kad veiklos nekelia jiems susidomėjimo.

Kitas svarbus tyrimu atskleistas aspektas sociokultūrinių veiklų atitikimas nuteistųjų poreikiams. Apie pusę respondentų (40 proc.) išreiškė nuomonę, kad organizuojamos veiklos neatitinka jų poreikių. Panašus respondentų skaičius (35 proc.) teigė, kad nėra tikri, ar

organizuojamos veiklos patenkina jų poreikius. Tik mažesnioji tyrime dalyvavusių nuteistųjų dalis (25 proc.) teigiamai pasisakė šiuo klausimu ir atskleidė tai, kad veiklos pilnai atitinka jų poreikius.

Nuteistieji vertindami užimtumo veiklas laisvės atėmimo vietose beveik vieningai pasisakė už tai, kad šios veiklos turėtų būti organizuojamos dažniau. Tokį variantą pasirinko net 83 proc. respondentų. Nedidelė nuteistųjų dalis (16 proc.) nebuvo tikri, ar veiklos turėtų būti organizuojamos dažniau. Tik 1 proc. tyrime dalyvavusių nuteistųjų pasisakė, kad veiklos yra organizuojamos pakankamai dažnai. Rastas statistiškai reikšmingas kriterijus, kad sociokultūrinės veiklos organizavimo poreikis priklauso nuo respondentų bausmės termino ($\chi^2=36,57$, $df=10$, $p<0,0001$). Pastebėta, kad nuteistieji, kurie yra nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos ir ilgomis terminuotomis laisvės atėmimo bausmėmis (10 metų ir daugiau) yra suinteresuoti dažniau dalyvauti sociokultūrinėse veiklose nei tie asmenys, kuri turi trumpesnes laisvės atėmimo bausmes.

Gauti rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė respondentų (64 proc.) mano, kad laisvės atėmimo vietoje užimtumo veiklų nuteistiesiems yra nepakankamai. Rastas statistiškai reikšmingas kriterijus, kad sociokultūrinės veiklos, kaip pakankamos įkalinimo įstaigoje vertinimas taip pat priklauso nuo respondentų bausmės termino ($\chi^2=38,24$, $df=10$, $p<0,0001$). Nuteistieji iki gyvos galvos ir asmenys, nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis, išreiškia didesnę nepasitenkinimą šiuo metu organizuojamomis veiklomis, vertindami jas kaip nepakankamas. Kita dalis respondentų (23 proc.) šiuo klausimu teigė, kad nėra visiškai tikri, ar sociokultūrinių veiklų yra organizuojama pakankamai. Tik maža dalis nuteistųjų (13 proc.) laikosi pozicijos, kad veiklų yra užtektinai.

Apibendrinus tyrime dalyvavusių nuteistųjų požiūrį į organizuojamas sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigoje, pastebime, kad vis dėlto didžioji dalis respondentų neigiamai vertina šių veiklų organizavimą. Nuteistieji išreiškia poreikį dažniau dalyvauti šiose veiklose, taip pat norą, kad jiems būtų pateikta pakankamai informacijos apie jų pasirinkimo galimybes dalyvauti kuo įvairesnėse veiklose, kurios atitiktų jų individualius poreikius. Taip pat tyrimu nustatyta, kad ilgas laisvės atėmimo bausmės atliekantys asmenys bei tyrime dalyvavę nuteistieji iki gyvos galvos išreiškia didesnę poreikį dalyvauti sociokultūrinėse veiklose nei asmenys, kurių bausmės terminai yra trumpesni.

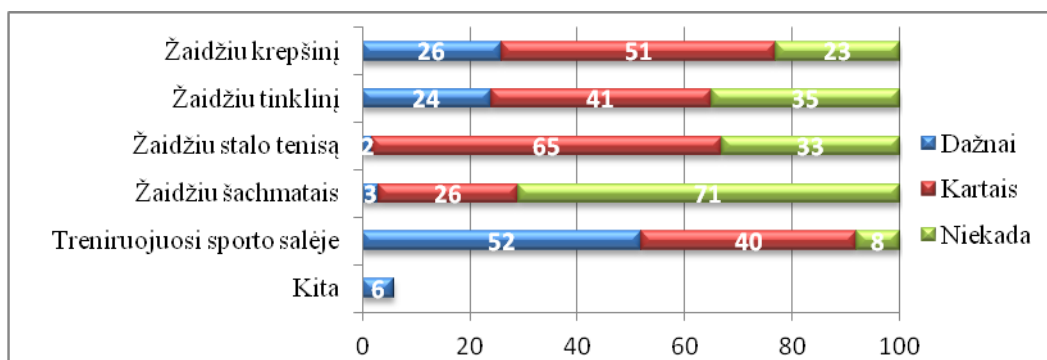
3. Respondentų dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje

Tyrimu taip pat buvo siekiama atskleisti, kokiose sociokultūrinėse veiklose, organizuojamose įkalinimo įstaigoje, nuteistieji dalyvauja dažniausiai. Buvo išskiriamos šios veiklų grupės: sportinė veikla ir renginiai, valstybinių ir religinių švenčių minėjimai, meninė edukacinė

veikla, filmų peržiūros, dalyvavimas psichokorekcinėse programose ir meno terapijoje. Ši tyrimo dalis padeda atskleisti ne tik įstaigoje dažniausiai vykdomas sociokultūrinės veiklas, bet ir nuteistųjų pasirinkimą jose dalyvauti, kurios veiklos jiems kelia didžiausią susidomėjimą.

Pirmiausia nuteistųjų buvo klausama apie jų dalyvavimą sportinėse veiklose (žr. 9 pav.). Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad viena iš dažniausiai pasirinkamų sportinių veiklų yra treniravimasis sporto salėje. Rastas statistiškai reikšmingas kriterijus, kad dažnas lankymasis sporto salėje priklauso nuo respondentų amžiaus ($\chi^2=54,81$, $df=10$, $p<0,0001$). Jaunesnio amžiaus nuteistieji dažniau treniruoja sporto salėje. Šį teiginį pasirinko daugiau nei pusė respondentų (52 proc.). Kita veikla, kurią dažnai renkasi tyrime dalyvavę nuteistieji yra krepšinis (26 proc.) ir tinklinis (24 proc.). Daugiau negu pusė respondentų teigė, kad kartais žaidžia stalo tenisą (65 proc.), krepšinį (51 proc.), šiek tiek mažesnė dalis (41 proc.) tiriamųjų kartais žaidžia tinklinį. Rečiausiai renkama veikla tiriamųjų tarpe yra žaidimas šachmatais. Didžioji respondentų dalis (71 proc.) išreiškė nuomonę, kad niekada neužsiima šia veikla. Taip pat nedidelė tiriamųjų dalis (6 proc.) išreiškė savo individualią nuomonę ir pasirinko variantą *kita*, teigdami, kad jie taip pat dažnai sportuoja kameroje: „*I sporto salę išveda vieną, du kartus per savaitę. Man mažai. Tai sportuoju kameroje...*“.

Taigi, remiantis duomenimis, galime kelti prielaidą, kad tyrime dalyvavę jaunesnio amžiaus nuteistieji labiau domisi aktyviomis sportinėmis veiklomis, kuriose gali fiziškai ir emociškai išsikrauti, gerinti savo sveikatą ir aktyvumą.

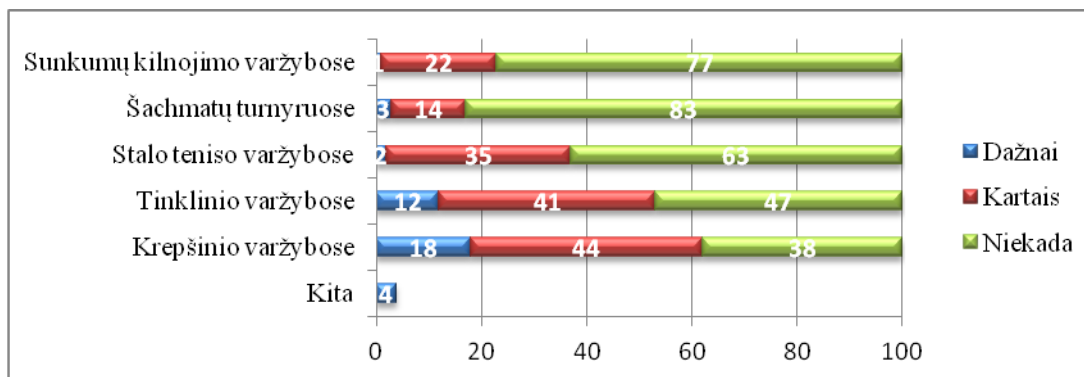

9 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal dalyvavimą sportinėse veiklose įkalinimo įstaigoje (proc.)

Kitas aspektas susijęs su sportinėmis veiklomis yra nuteistųjų dalyvavimas įstaigoje organizuojamuose sportiniuose renginiuose (žr. 10 pav.). Tyrimu nustatyta, kad dažniausiai nuteistieji dalyvauja krepšinio (19 proc.) bei tinklinio (12 proc.) varžybose. Tačiau dalyvavimas šiuose renginiuose nėra dažnas. Apie pusė respondentų teigė, kad tik kartais tenka dalyvauti krepšinio (44 proc.), tinklinio varžybose (41 proc.), mažesnioji dalis – stalo teniso varžybose (35

proc.). Tačiau didžioji dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų išreiškė nuomonę, kad jie niekada nedalyvauja šiuose renginiuose. Net 83 proc. respondentų teigė, niekada nedalyvaujantys šachmatų turnyruose, 77 proc. – sunkumų kilnojimo varžybose, daugiau negu pusė tiriamųjų (63 proc.), teigė, niekada nedalyvaujantys stalo teniso varžybose.

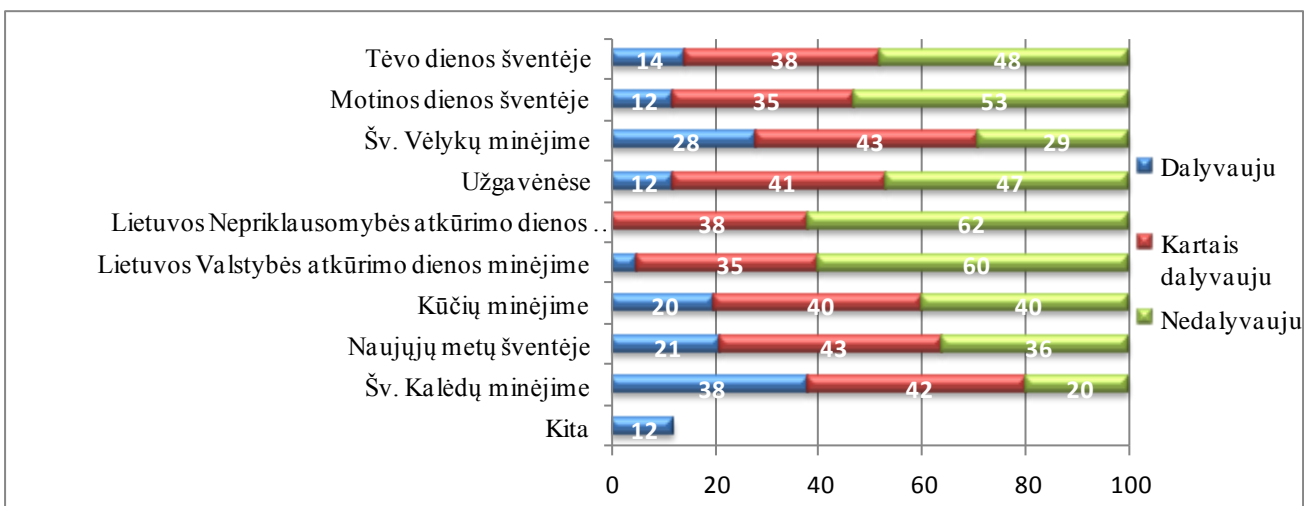
Maža dalis tiriamųjų (4 proc.) pateikė savo nuomonę šiuo klausimu, jie teigė, kad dalyvavimas sportiniuose renginiuose priklauso nuo administracijos: „*Tai sprendžia įstaigos tarnybų darbuotojai, mes aišku norėtume dažniau...*“, taip pat, išreiškiamas neigiamas santykis su įstaigos darbuotojais bei nuomonė, kad sportinių renginių organizuojama mažiau: „*Paskutiniu metu jų vis rečiau būna, nes administracija nesuinteresuota užsiimti tokiais dalykais, kurie kažkaip pagerintų savijautą ir elgesį nuteistųjų, nes mes ne žmonės, o nuteisti, reiškia izoliuoti reikia nuo visko...*“. Vienas respondentas didžiavosi savo pasiekimais, dalyvaujant sunkumų kilnojimo varžybose: „*Sunkumų kilnojimo varžybose 4 metus paeiliui, buvau užėmęs 1 vietą, dar 2 kartus antrą vietą ir kartą 3 vietą. Sunku kovoti su dvigubai jaunesniais ir dar neseniai tik iš laisvės atėjusiais sveikuoliais. Ko gero dar po 10-ies metų aš tik teisėjauti galėsiu*“.

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą sportiniuose renginiuose (proc.)

Gauti duomenys atskleidžia, kad nuteistiesiems yra svarbi galimybė rungtyniauti, laimėti ir didžiuotis savo pasiekimais. Tačiau respondentų atsakymai pagrindžia tai, kad įstaigoje yra suteikiama mažai galimybių dalyvauti sportiniuose renginiuose, jų skaičius netenkina nuteistųjų poreikių.

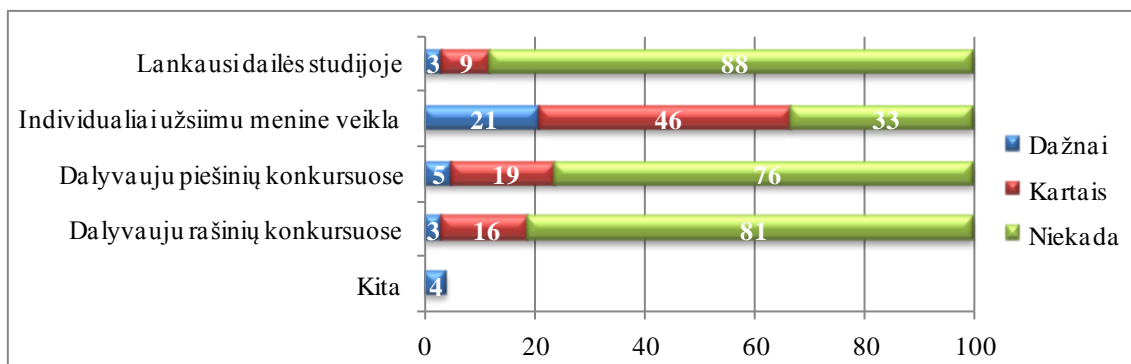
Valstybinių ir religinių švenčių minėjimas suartina nuteistuosius ir bendruomenės narius, kuria bendrumo jausmą, šiltus santykius taip pat puoselėja tradicijas. Todėl respondentų buvo teiraujamas, kokių švenčių minėjimuose jie dažniausiai dalyvauja. Pastebėta, kad šventėse dalyvaujančių respondentų dalis yra nedidele. Mažiau nei pusė tiriamųjų (38 proc.) teigė, dažnai dalyvaujantys Šv. Kalėdų šventėje, 28 proc. – Šv. Velykų šventės minėjime.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą valstybinių ir religinių švenčių minėjimuose įkalinimo įstaigoje (proc.)

Kita dalis nuteistųjų, teigė, kad kartais įsitraukia į tokias veiklas: apie pusė dalyvauja Naujųjų metų šventėje (43 proc.), Šv. Kalėdų (42 proc.), Šv. Vėlykų (43 proc.) minėjimuose, Užgavėnėse (41 proc.), Kūčių šventėje (40 proc.). Daugiau negu pusė respondentų teigė, niekada nedalyvaujantys, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos (62 proc.), Lietuvos Valstybės atkūrimo dienos minėjime (60 proc.) taip pat Motinos dienos šventėje (53 proc.). Taip pat nedidelė respondentų dalis (12 proc.) pasirinko variantą *kita* ir pateikė savo nuomonę, kad jie dalyvauja mišiose, kurios yra organizuojamos įkalinimo įstaigoje bei įvairiuose koncertuose.

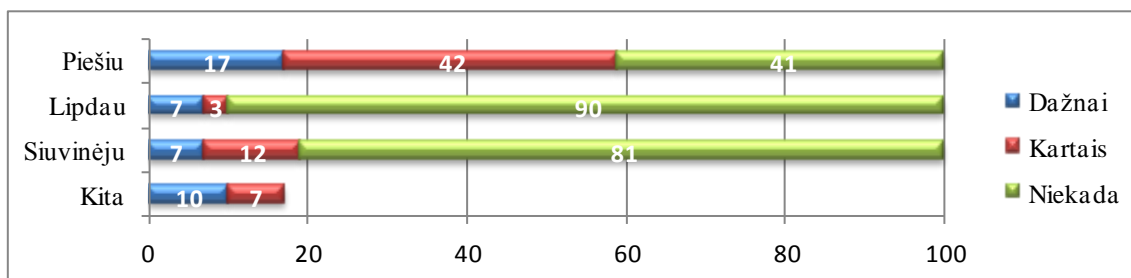
Sociokultūrinė veikla įkalinimo įstaigoje apima taip pat ir meninį nuteistųjų užimtumą, kuris skatina kūrybiškumą, asmeninį tobulėjimą ir emocinę raišką (žr. 12 pav.). Tyrimu nustatyta, kad labai maža dalis nuteistųjų dažnai (3 proc.) arba kartais (9 proc.) lankosi įstaigoje įrengtoje dailės studijoje. Taip pat didžioji dalis respondentų teigė niekada nedalyvaujantys rašinių (81 proc.) ir piešinių (76 proc.) konkursuose.

12 pav. Nuteistųjų pasiskirstymas pagal užsiėmimą kūrybine veikla įkalinimo įstaigoje (proc.)

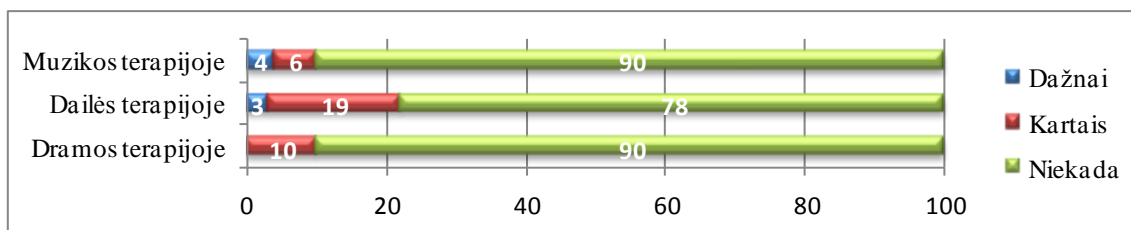

Tik maža dalis (4 proc.) respondentų pasirinko variantą *kita* ir nurodė dažnai dalyvaujantys mezgimo užsiėmimuose, kuriuose mokosi megzti. Individualia menine veikla dažnai užsiima 21 proc. tyrime dalyvavusių nuteistųjų, kartais – apie pusė respondentų (46 proc.). Todėl siekiant atskleisti individualios meninės raiškos pobūdį įkalinimo įstaigoje, tyrimo dalyvių buvo prašoma patikslinti, kokia veikla jie dažniausiai užsiima (žr. 13 pav.). 17 proc. respondentų teigė dažnai piešiantys, kartais – beveik pusė (42 proc.) individualia veikla užsiimančių nuteistųjų. Beveik niekada respondentai neužsiima lipdymu (90 proc.) ir siuvinėjimu (81 proc.). Taip pat nemaža dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų (17 proc.) išreiškė savo individualią nuomonę pateiktu klausimu. Respondentai nurodė, kad dažnai rašo eilėraščius: „*Kai pagauna įkvėpimas, rašau eilėraščius*“, taip pat jie nurodė užsiimantys kūrybine menine veikla kompiuterių pagalba: „*Kompiuteryje montuoju senus savo video archyvus. Kuriu nuosavos gamybos žaismingus filmukus draugams jų gimtadienio proga ar pan.*“, „*Darau video montažus*“. Kita dalis respondentų nurodė, kad kartais užsiima drožinėjimu iš medžio, lipdymu iš molio. Vienas tyrime dalyvavęs nuteistasis teigė rašantis knygą: „*Rašau prisiminimų knygą (kartu su rašytoju). Po 4 – 5 mėnesių išeis į pasaulį, pačiam smalsu bus ją paskaityti*“.

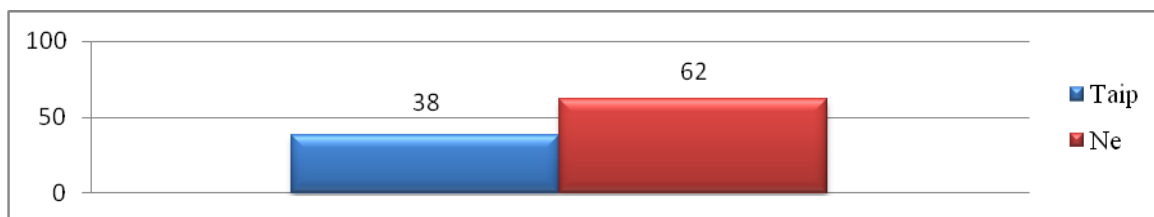
13 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal individualios meninės veiklos pobūdį (proc.)

Taip pat respondentų buvo klausama, ar jie dalyvauja meno terapijoje įkalinimo įstaigoje (žr. 14 pav.). Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tik maža dalis nuteistųjų kartais dalyvauja dailės terapijoje (19 proc.), dramos (10 proc.) bei muzikos terapijoje (6 proc.). Vis dėlto dauguma nuteistųjų teigė, niekada nedalyvaujantys meno terapijos užsiėmimuose. Taigi, galime daryti prielaidą, kad meno terapija įkalinimo įstaigoje nėra dažnai taikoma ir nuteistieji labai retai gali dalyvauti tokio pobūdžio sociokultūrinėje veikloje.

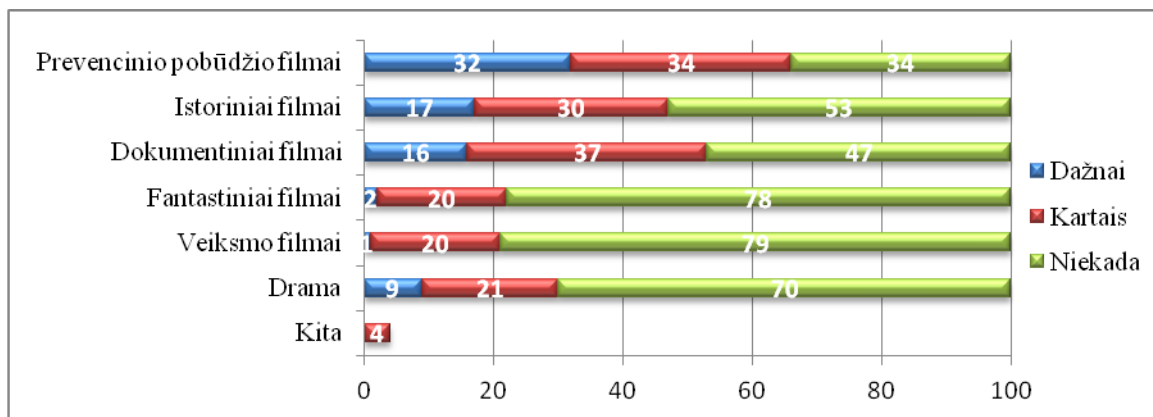
14 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal dalyvavimą meno terapijoje (proc.)

Kitas aspektas, kurį buvo siekiama atskleisti – nuteistųjų dalyvavimas filmų peržiūrose (žr. 15 pav.). Gauti duomenys atskleidžia, kad daugiau nei pusė respondentų (62 proc.) nedalyvauja tokioje veikloje ir mažesnioji dalis nuteistųjų (38 proc.) teigė, kad jie įkalinimo įstaigoje turi galimybę dalyvauti filmų peržiūrose.

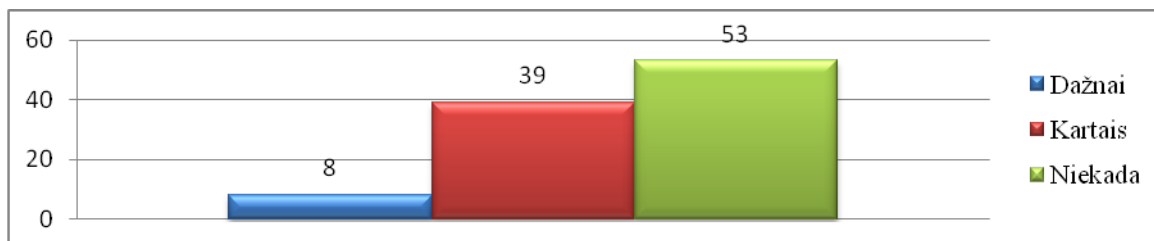
15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą įstaigoje rodomų filmų peržiūrose (proc.)

Respondentams buvo pateikiamas klausimas, kokio pobūdžio filmai yra dažniausiai rodomi įkalinimo įstaigoje (žr. 16 pav.). Gauti rezultatai parodo, kad tiriamųjų nuomone, dažniausiai yra rodomi prevencinio pobūdžio filmai (32 proc.). Kartais organizuojamos istorinių (30 proc.) ir dokumentinių filmų (37 proc.) peržiūros. Beveik niekada respondentų teigimu, nerodomas dramos (79 proc.), veiksmo filmai (79 proc.) bei fantastiniai filmai (78 proc.). Taip pat maža dalis tiriamųjų (4 proc.) pateikė savo individualią nuomonę ir teigė, kad kartais įstaigoje yra organizuojamos religinio pobūdžio ir psichologinių filmų peržiūros.

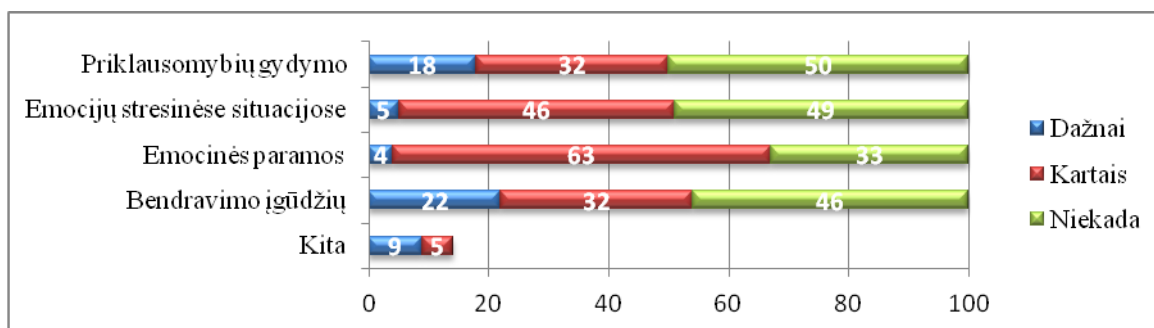
16 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal įstaigoje dažniausiai rodomus filmus (proc.)

Organizuojant filmų peržiūras įkalinimo įstaigoje, yra labai svarbu suteikti galimybę užsiėmimo dalyviams padiskutuoti, išsakyti savo nuomonę apie matytus aspektus, priėti bendras išvadas ir pasisemti teigiamų emocijų. Todėl tyrimo dalyvių buvo klausiama, ar įstaigoje po filmų peržiūros vyksta jų aptarimas (žr. 17 pav.). Nustatyta, kad daugiau nei pusė respondentų (53 proc.) pasisakė, kad po filmų peržiūros nevyksta jų aptarimas. 39 proc. tyrimo dalyvių teigė, kad kartais vyksta tokia veikla. Tik mažoji dalis tiriamųjų (8 proc.) teigė, kad po filmų peržiūros dažnai yra organizuojamas jų aptarimas.

17 pav. Tiriamųjų nuomonės pasiskirstymas pagal po filmų peržiūros vykstančius aptarimus (proc.)

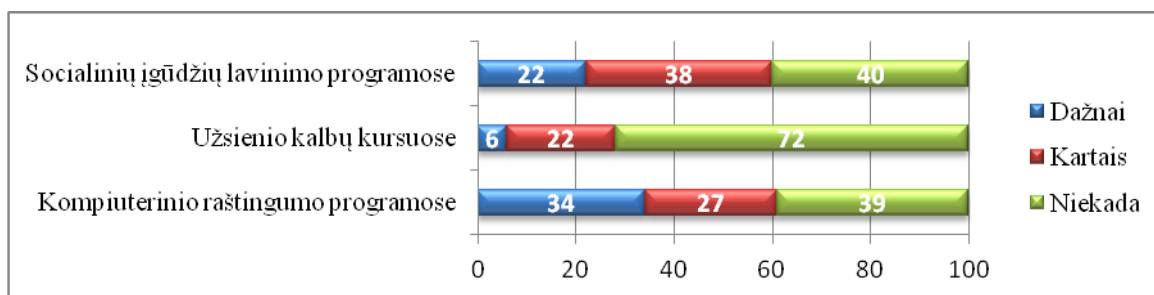
Tyrimu taip pat siekta atskleisti, ar nuteistieji dalyvauja psichokorekciniuose programose (žr. 18 pav.). Gauti rezultatai rodo, kad dažniausiai respondentai dalyvauja bendravimo įgūdžių lavinimo programose (22 proc.) taip pat priklausomybių gydymo, taikant psichologinius metodus programose (18 proc.). Daugiau nei pusė respondentų (63 proc.) teigė, kartais dalyvaujantys emocinės paramos bei mažiau nei pusė tiriamųjų (46 proc.) – emocijų stresinėse situacijose identifikavimo ir valdymo programose. Nedidelė dalis tiriamųjų pateikė savo individualią nuomonę (14 proc.). Jie išskyrė, kad dažnai lankosi pas Psichologinės tarnybos specialistus individualiai (9 proc.). Taip pat respondentai (5 proc.) nurodė, kad kartais dalyvauja „Alfa“ kursuose, maldos grupėje.

18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dažniausiai dalyvaujamas psichoterapines programas (proc.)

Tyrimo dalyvavusių nuteistųjų taip pat buvo klausiama apie jų dalyvavimą edukacinėse programose (žr. 19 pav.). Nustatyta, kad dažniausiai respondentai turi galimybę dalyvauti

kompiuterinio raštingumo programose (34 proc.), taip pat socialinių įgūdžių lavinimo programose (22). Didžioji dalis respondentų (72 proc.) teigė, kad jie niekada nedalyvauja užsienio kalbų kursuose.

19 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal dalyvavimą edukacinėse veiklose (proc.)

Apibendrinus tyrimo metu surinktus duomenis apie respondentų dalyvavimą sociokultūrinėje veikloje įkalinimo įstaigoje, pastebime, kad nuteistieji domisi galimybėmis dalyvauti sportinėse veiklose. Dažniausiai jie lankosi sporto salėje, žaidžia krepšinį bei tinklinį. Kuomet turi galimybę, aktyviai dalyvauja sportiniuose renginiuose. Taip pat respondentai teigė, dažniausiai dalyvaujantys Naujųjų metų šventėje, Šv. Kalėdų, Šv. Velykų minėjimuose, Užgavėnėse ir Kūčių šventėje. Tiriamieji minėjo, kad jie taip pat lankosi mišiose, kurios yra organizuojamos įkalinimo įstaigoje bei įvairiuose koncertuose.

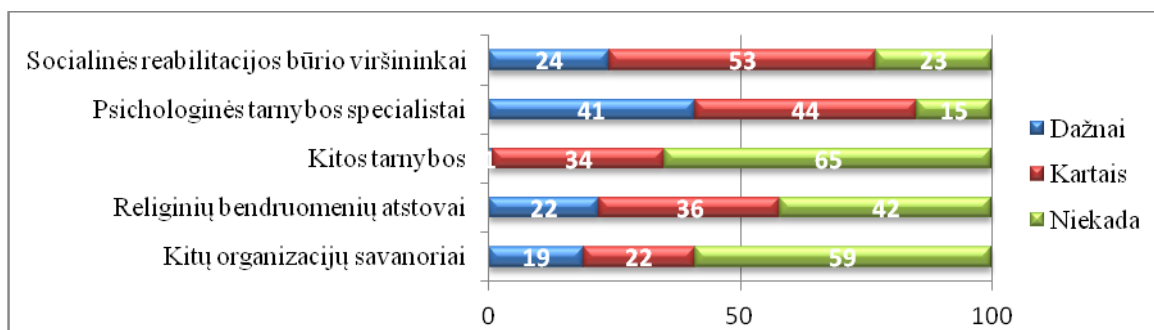
Kitas aspektas, kuris buvo atskleistas tyrimo metu – respondentų dalyvavimas filmų peržiūrose. Nustatyta, kad tokioje veikloje dalyvauja mažiau nei pusė tiriamųjų. Dažniausiai įstaigoje yra organizuojamos prevencinio pobūdžio, istorinių, dokumentinių filmų peržiūros, po kurių kartais yra organizuojami aptarimai. Taip pat gauti rezultatai atskleidė, kad tik nedidelė nuteistųjų dalis turi galimybę lankytis dailės studijoje, ir nemaža dalis nuteistųjų užsiima kūrybine menine veikla individualiai. Dažniausiai jie piešia, taip pat rašo eilėraščius, lipdo iš molio, drožinėja iš medžio, dalyvauja mezgimo būrelyje. Tik nedidelė nuteistųjų dalis dalyvauja organizuojamuose rašinių ir piešinių konkursuose.

Tyrimu nustatyta, kad tik nedidelė respondentų dalis dalyvauja meno terapijos užsiėmimuose. Taip pat rezultatai atskleidė, kad tiriamieji dažniausiai dalyvauja bendravimo įgūdžių ir priklausomybių gydymo, taikant psichologinius metodus psichoterapinėse programose. Respondentai išskyrė, kad taip pat lankosi pas Psichologinės tarnybos specialistus individualiai bei dalyvauja „Alfa“ kursuose, maldos grupėje. Dažniausiai respondentų dalyvaujamos edukacinės programos yra kompiuterinio raštingumo ir socialinių įgūdžių lavinimo.

Taigi, tyrimu gauti rezultatai atskleidžia, kad nuteistiesiems yra siūlomas gana platus sociokultūrinių veiklų spektras, tačiau tik nedidelė dalis respondentų jose dalyvauja. Taigi, galime daryti prielaidą, kad dėl didelio įkalintųjų skaičiaus įstaigoje bei darbuotojų nepakankamumo, ne visiems yra sudaromos galimybės dalyvauti norimose veiklose.

4. Sociokultūrinės veiklas įkalinimo įstaigoje organizuojantys asmenys

Sociokultūrinių veiklų organizavimas įkalinimo įstaigoje reikalauja didelių žmogiškųjų išteklių. Tyrime dalyvavusių nuteistųjų buvo teirujamasi, kas, jų nuomone, dažniausiai organizuoja šias veiklas (žr. 20 pav.)

20 pav. Dažniausiai užimtumo veiklas organizuojantys asmenys (proc.)

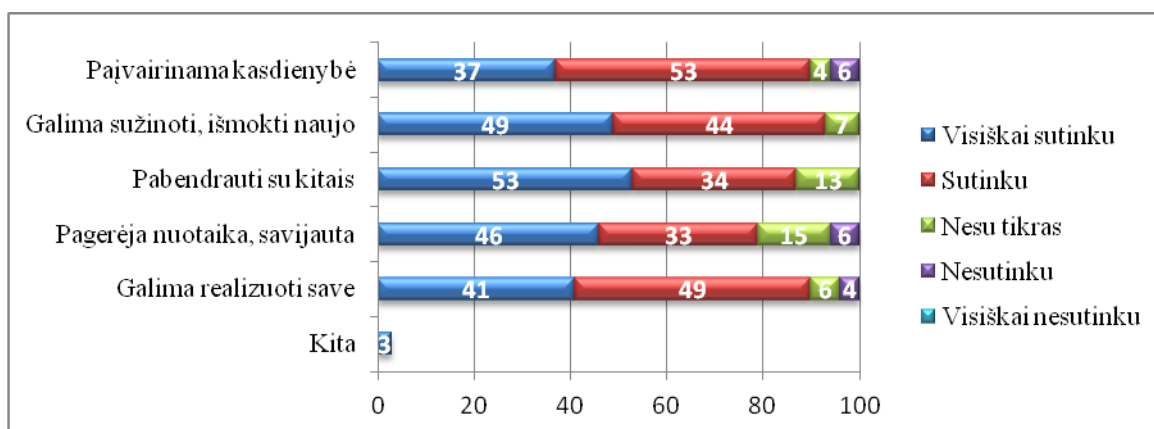
Gauti rezultatai atskleidžia, kad mažiau nei pusė tiriamųjų (41 proc.) mano, kad dažniausiai sociokultūrinės veiklas organizuoja Psichologinės tarnybos specialistai. 53 proc. respondentų teigia, kad įvairias užimtumo veiklas kartais organizuoja socialinės reabilitacijos būrio viršininkai bei religinių organizacijų atstovai (36 proc.). Daugiau nei pusė respondentų mano, kad sociokultūrinių veiklų organizavimu niekada neužsiima kitos įstaigos tarnybos (65 proc.) bei kitų organizacijų savanoriai (59 proc.).

Apibendrinus šiuos duomenis, galima teigti, kad respondentų nuomone, dažniausiai sociokultūrinės veiklas organizuoja Psichologinės tarnybos specialistai bei socialinės reabilitacijos būrio viršininkai, rečiau – religinių organizacijų atstovai. Beveik niekada neįsitraukia kitų tarnybų specialistai ir įvairių organizacijų savanoriai.

5. Respondentų išskiriami motyvai, kurie paskatina dalyvauti sociokultūrinėje veikloje

Nuteistieji renkasi, kokiose veiklose dalyvauti, siekdami patenkinti tam tikrus savo poreikius. Todėl tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kokie motyvai vyrauja dažniausiai (žr. 21 pav.). Gauti duomenys atskleidžia, kad dažniausiai nuteistieji įsitraukti į įvairias užimtumo veiklas

norėdami pabendrauti su kitais asmenimis. Visiškai sutinkančių su šiuo teiginiu buvo daugiau negu pusė respondentų (53 proc.). Taip pat tyrimo dalyviai teigė, kad dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose galima sužinoti, išmokti kažką naujo. Šiam teiginiui visiškai pritarė beveik pusė respondentų (49 proc.). Nemaža dalis tiriamųjų (49 proc.) visiškai sutiko, kad įsitraukimas į veiklas pagerina nuotaiką bei savijautą. Taip pat tyrime dalyvavusių nuteistųjų pritarimo sulaukė teiginiai, kad dalyvaujant įvairiose veiklose įkalinimo įstaigoje galima realizuoti save (49 proc.), tokiu būdu pajvairinama kasdienybė (53 proc.). Tik labai maža dalis respondentų (6 proc.) nesutiko su teiginiais, kad tokio pobūdžio užimtumas pajvairina kasdienybę ir pagerina nuotaiką bei savijautą.

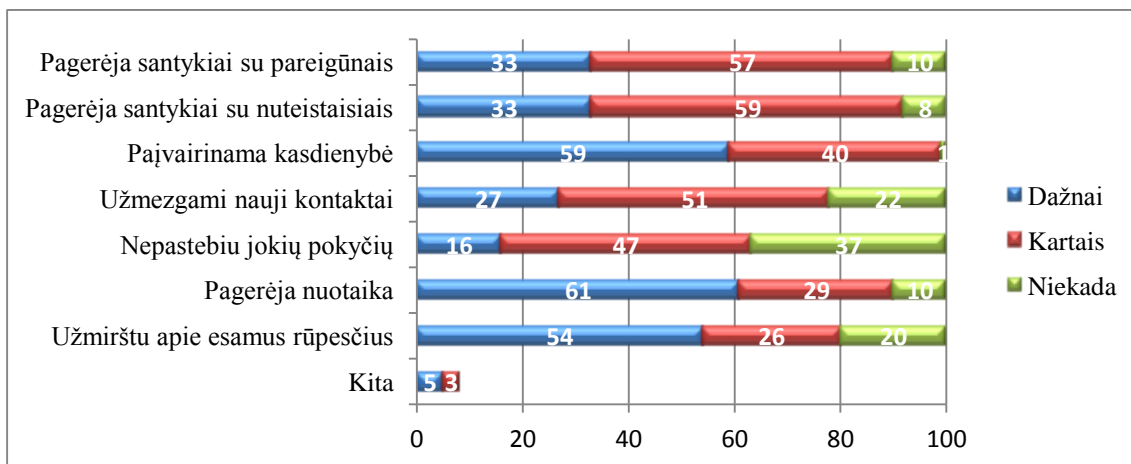

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal motyvus, kurie paskatina dalyvauti veiklose (proc.)

Taip pat maža dalis respondentų (3 proc.) pateikė savo individualią nuomonę, kad dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose ugdoma asmenybė: „*Labai padeda lavintis, tobulėti būrelių lankymas*“, taip pat, kad tokios veiklos keičia mąstymą: „*Turėtų būti kuo daugiau naudingos veiklos, nes tada ir mąstymas pasikeis*“. Taigi, dauguma respondentų teigia, kad dalyvauti sociokultūrinėse veiklose juos veda teigiami motyvai, siekis praskaidrinti kasdienybę, pabendrauti su aplinkiniais, pasisemti pozityvių ir teigiamų emocijų.

Todėl taip pat reikšminga buvo išsiaiškinti, ar dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje pateisina respondentų poreikius. Todėl tiriamųjų buvo teirujamasi, kokius pokyčius jie pastebi dalyvaudami įvairiose veiklose (žr. 22 pav.). Gauti duomenys patvirtina, kad dauguma tyrime dalyvavusių nuteistųjų, sociokultūrinių veiklų metu dažnai praskaidrina kasdienybę (59 proc.), užsimiršta apie esamus rūpesčius (54 proc.) bei daugiau nei pusė respondentų (61 proc.) pritarė, kad dažnai dalyvaujant tokiose veiklose pagerėja nuotaika ir savijauta. Taip pat daugiau nei pusė respondentų teigė, kad kartais dalyvaujant sociokultūrinėje veikloje pagerėja santykiai su įstaigos pareigūnais (57 proc.) ir kitais nuteistaisiais (59 proc.). Nemaža dalis tiriamųjų (51 proc.) išskyrė

taip pat jaučiamą pokytį – naujų kontaktų užmezgimą. Tačiau buvo ir tokių respondentų, kurie dalyvaudami sociokultūrinėje veikloje, teigė kartais nejaučiantys jokių pokyčių (47 proc.).

22 pav. Tiriamųjų dažniausiai pastebimi pokyčiai, dalyvaujant įvairiose užimtumo veiklose (proc.)

Kai kurie respondentai pateikė savo individualią nuomonę šiuo klausimu. Nedidelė jų dalis (5 proc.) nurodė, kad dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje dažnai padidina motyvaciją keistis: „*Atsiranda noras gyventi ir keisti patį save, savo charakterį ir panašiai*“, skatina pažvelgti į pasaulį kitomis akimis: „*Kažkaip tada geriau jauties, pradedi į viską kitaip žiūrėt, daug visko kitaip matai. Kažkaip noris geresniam būti*“. Taip pat keli respondentai (3 proc.) nurodė, kad kartais dalyvavimas tokiose veiklose suartina nuteistuosius ir mažina kriminalinės subkultūros apraiškas nuteistųjų tarpe: „*Mažina subkultūros įtaką, visi draugiškesni būna*“.

Duomenys atskleidžia, kad dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje yra siejamas su teigiamais potyriais, siekiais, kurie motyvuoja nuteistuosius įsitraukti į tokias veiklas. Dažniausiai respondentų išskiriami motyvai yra noras pabendrauti su kitais asmenimis, sužinoti, išmokti kažką naujo, pagerinti savo emocinę savijautą bei realizuoti save tam tikroje veikloje. Tyrime dalyvavę nuteistieji pažymi, kad dalyvaudami įvairiose užimtumo veiklose įkalinimo įstaigoje jie pajvairina kasdienybę, užsimiršta apie esamus rūpesčius, praskaidrina nuotaiką. Taip pat kai kurie respondentai nurodė, kad kartais jie užmezga naujus kontaktus, pagerina santykius su aplinkiniais. Taigi, iš gautų rezultatų galima daryti prielaidą, kad dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje teigiamai veikia nuteistųjų savijautą, gerina mikroklimatą įkalinimo įstaigoje bei didina nuteistųjų motyvaciją pozityviems pokyčiams.

Atvirų klausimų analizė atskleidė, kad gautus duomenis reikšminga susiskirstyti į keturias kategorijas: sociokultūrinės veiklos trūkumas įkalinimo įstaigoje, respondentų išskiriamos veiklos, kuriose norima dalyvauti, sociokultūrinės veiklos reikalingumas laisvės atėmimo vietoje ir sociokultūrinės veiklos reikšmė nuteistųjų reintegracijos į visuomenę procese. Šių kategorijų ir joms priskiriamų subkategorijų išskyrimas padeda detalizuoti ir išskirti reikšmingiausius iš atvirų klausimų surinktus duomenis ir jų pagalba atskleisti sociokultūrinės veiklos svarbą respondentams.

6. Sociokultūrinės veiklos trūkumas įkalinimo įstaigoje

Respondentams buvo pateikiamas atviras klausimas, kuriuo siekta išsiaiškinti, kokių sociokultūrinių veiklų, jų nuomone, trūksta įkalinimo įstaigoje (žr. 3 lentelę). Pastebėta, kad dažniausiai tyrime dalyvavę nuteistieji (n=65) nurodo, kad jiems labiausiai trūksta sportinių veiklų ir renginių: *„Trūksta sportinės veiklos. Kadangi sėdėdamas kameroje normalus žmogus virsta tinginiu bei degraduoja fiziškai“*. Taip pat respondentai teigė, kad sportinių veiklų metų galima patenkinti ne tik fizinius poreikius, bet ir bendravimo: *„Kadangi esame laikomi kalėjimo kameroje, kur praleidžiam po 23 val. tai turėtų būti daugiau galimybių išeiti iš kameros, sportuoti, susitikti su kitais kaliniiais...“*, *„Mes esame žmonės ir taip pat norime bendrauti, kažką veikti, kad nors akimirka negalvotum, kad esi čia iki gyvos galvos ir gal niekada neišeisi...“*.

Nemaža dalis respondentų (n=43) minėjo, kad jų nuomone, trūksta meninės, kultūrinės veiklos užsiėmimų: *„Mažai yra būrelių, kur galėtum piešti, drožinėti ir panašiai, koncertų... Beveik tokių visai nėra.“* Taip pat išreiškiamas poreikis dažniau užsiiminėti menine veikla individualiai: *„Trūksta kameroje pavyzdžiui siuvinėjimo, medžio darbelių, lipdymo, kad kameroje būtų galima užsiimti. Dabar negali, jei neturi leidimo.“*

Tyrimu taip pat atskleista, kad nemaža dalis į pateiktą klausimą atsakiusių nuteistųjų (n=22) mano, kad įkalinimo įstaigoje trūksta edukacinių veiklų: *„Labiausiai trūksta edukacinio užimtumo, nes tie nuteistieji, kurie baigę mokyklą, neturi galimybės tobulėti...“*. Respondentų poreikiai nukreipti į darbo su kompiuteriu įgūdžių lavinimą, užsienio kalbų kursus ir programų, kurios lavintų ir formuotų nuteistųjų bendravimo įgūdžius: *„Trūksta veiklų, kur galėtum bendrauti, diskutuoti gyvenimiškom temom...“*. Nedidelė tiriamųjų dalis (n=13) nurodė, kad nepakankamai dažnai yra organizuojamos psichokorekcinės programos: *„Žmogaus ruošimo gyventi laisvėje, neprarasti bendravimo įgūdžių, to labiausiai trūksta“*.

3 lentelė. Sociokultūrinės veiklos trūkumas įkalinimo įstaigoje

Nr.	Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai	Skaičius n=167
1.	Sociokultūrinės veiklos trūkumas laisvės atėmimo vietoje	1. Trūksta tinkamo požiūrio ir priemonių	<Pirmiausia trūksta patalpų, administracijos darbuotojų. Trūksta požiūrio į bausmę atliekantį asmenį...> <Manau užtenka, reikėtų tik daugiau pačių nuteistųjų noro...>	(n=3)
		2. Sportinės veiklos ir renginių trūkumas	<Trūksta sportavimo, juk mes visą laiką praleidžiame kameroje, todėl visi šonai sopa.> <...daugiau, kad būtų leista treniruotis sporto salėje....>	(n=65)
		3. Kultūrinių ir meninių veiklų trūkumas	<...siuvinėjimo, medžio darbų, lipdymo, kad kameroje būtų galima užsiimti... > <Trūksta spektaklių, koncertų...>	(n=43)
		4. Edukacinių veiklų trūkumas	<Mokymosi kaip dirbti kompiuteriais, užsienio kalbų...>	(n=22)
		5. Religinio pobūdžio veiklų trūkumas	<Daugiau krikščioniškos religijos užsiėmimų...>	(n=1)
		6. Psichologinių programų trūkumas	<Daugiau psichologinių programų...> <Trūksta keitimosi programų...>	(n=13)
		7. Nieko netrūksta	<Jokių netrūksta.>	(n=6)

Taip pat vienas respondentas išreiškė nuomonę, kad įkalinimo įstaiga nėra pritaikyta organizuoti įvairias sociokultūrinės veiklas, nes tam trūksta patalpų. Akcentuojamas ir darbuotojų trūkumas bei negatyvus požiūris į nuteistuosius: „Pirmiausia trūksta patalpų. Trūksta administracijos darbuotojų. Trūksta požiūrio į bausmę atliekantį asmenį... Kad jis nuteistas ir gal norėtų dalyvauti, analizuoti savo poelgį, keistis...“. Teigiama, kad ne visiems nuteistiesiems sudaromos galimybės dalyvauti užimtumo veiklose: „Užimtumo gal ir užtektų, bet į juos labai yra sunku patekti, sudalyvauti.“. Vienas respondentas pabrėžė ir pačių nuteistųjų motyvacijos trūkumą:

„Manau užtenka, reikėtų tik daugiau pačių nuteistųjų noro...“. Tik nedidelė tiriamųjų dalis (n=6) teigė, kad jų nuomone, įkalinimo įstaigoje netrūksta jokių veiklų.

Apibendrinus gautus duomenis apie sociokultūrinės veiklos trūkumą, pastebime, kad dažniausiai respondentų nuomone, nepakanka sportinių veiklų, meninio užimtumo. Taip pat akcentuojamas bendravimo poreikis, galimybės mokytis dirbti su kompiuteriu, užsienio kalbų kursų trūkumas. Kai kurie nuteistieji pabrėžė, kad nepakanka ir kultūrinių veiklų bei psichokorekcinų programų.

7. Sociokultūrinė veikla, kurioje respondantai norėtų dalyvauti

Norint atskleisti sociokultūrinės veiklos poreikį Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime, respondentų taip pat buvo teiraujamosi, kokiose veiklose jie patys norėtų dalyvauti, kas jiems yra aktualu (žr. 5 lentelę). Didžiausia dalis į atvirą klausimą atsakusių respondentų (n=58), teigė, kad jie dalyvautų visose, veiklose, kurios jiems būtų siūlomos, nes dalyvavimas veiklose lavina socialiai reikšmingus įgūdžius: „Visose, kur tik galėčiau save realizuoti ir įgyti naudingų įgūdžių. Žmogui būtina plėsti savo akiratį ir tobulėti kaip asmenybei“.

Tiriamieji pateikia platų norimų veiklų spektrą, teigdami, kad jie nori dalyvauti sportinėse veiklose (n=77): „Sunkumų kilnojimo, pavyzdžiui „Lukiškių galiūnas“, įvairiose meninėse (n=38), kultūrinėse, edukacinėse veiklose (n=32), nes jos daro teigiamą poveikį: „Siuvinėjimo, drožinėjimo, ar dar kokiose tik įmanoma naudingai užsiimti. Mokluose – dailės, kalbų, kompiuterinių įgūdžių išmokti. Baldų gaminimo ar pan. Būreliuose visokiausios rūšies, kad tik galėčiau pasiimti naudingos informacijos. Dalyvauti parodose (su savo darbais). Dalyvauti varžybose. Viskas domina, kas yra gera“.

Gauti rezultatai atskleidžia, kad įstaigoje dirbantys nuteistieji turi mažiau galimybių dalyvauti įvairiose veiklose, tačiau jie labai teigiamai vertina galimybę dirbti: „Kadangi dirbu, tai didelio pasirinkimo, kur dalyvauti neturiu. Man svarbiausias darbas, kurį dirbu su malonumu ir kuris man padeda visapusiškai. Tik darbas ugdo atsakomybę ir padeda suprasti, jog kažkam darai gera. Su mielu noru dalyvaučiau krepšinio varžybose, stalo teniso turnyruose, koncertuose, bet pirmenybę skiriu darbu“.

Taip pat pastebėta, kad dirbantiems respondentams yra mažiau aktualios sociokultūrinės veiklos, nei nedirbantiems: „Aš dirbu, tai nelabai ir laiko ir noro turiu, kur nors dalyvaut...“.

5 lentelė. Sociokultūrinė veikla, kurioje respondentai norėtų dalyvauti

Nr.	Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai	Skaičius n=167
2.	Sociokultūrinė veikla, kurioje respondentai norėtų dalyvauti	1. Sportinės veiklos	<Norėčiau dalyvauti sporto varžybose, šachmatų turnyruose...> <Norėčiau jogos užsiėmimų...>	(n=77)
		2. Meninės veiklos	<Dalyvauti parodose (su savo darbais)...> <...muzikos programose (grojimas muzikos instrumentais)...>	(n=38)
		3. Edukacinės veiklos	<Norėčiau dalyvauti užsienio kalbų mokymuose...> <Norėčiau dalyvauti „proto dvikovose“...>	(n=32)
		4. Psichologiniai grupiniai užsiėmimai	<...psichologinėse grupėse, ten mokytis valdyti, bendrauti...> <Meditacijos, savikontrolės...>	(n=15)
		5. Diskusijos įvairiomis temomis	<Realijų temų aptarimai, diskusijos...> <Pakalbėt apie gyvenimą ir panašiai.>	(n=1)
		6. Nenorėtų dalyvauti jokiose veiklose	<Jokiose, nes man neįdomu.> <Niekur, nes nenoriu...>	(n=4)
		7. Dalyvautų bet kokioje veikloje	<Bet kokioje, kokioje tik būtų galima> <Visur, kur tik įmanoma...>	(n=58)

Nedidelė respondentų dalis teigė, kad norėtų dalyvauti įvairiose psichologiniuose grupiniuose užsiėmimuose, kurių metu galėtų ugdyti savikontrolės, savęs pažinimo, bendravimo įgūdžius: „Vyksta užsiėmimai, tai norėčiau dažniau dalyvaut grupėse, nes padeda...“. Taip išreiškiamas poreikis dalyvauti gyvenimiškų temų diskusijose, be religinio pobūdžio: „Tokiose, kur nebūtų kišama religija ir t.t. Realijų temų aptarimai, diskusijos ir t.t. Nes kai kišama religija per prievartą, ten žmogus negali atsiskleisti pilnai, nes jam tai gal nepatinka“. Tik labai maža dalis respondentų (n=4) išreiškė savo poziciją, teigdami, kad jiems nėra aktualios įstaigoje organizuojamos veiklos ir jie neturi poreikio jose dalyvauti: „Aš niekur nedalyvauju ir nenoriu, man tai neįdomu“.

Taip pat gauti duomenys atskleidžia, kad respondentams yra aktualu ne tik kokiose veiklose jie norėtų dalyvauti, bet ir su kokiais asmenimis. Taip atsispindi įkalinimo įstaigoje vyraujančios kriminalinės subkultūros nuostatos: *„Man svarbiau su kuo dalyvaut, nes kai sudaro grupes su tais, su kuriais negali būt vienoj vietoj...Tada geriau niekur neinu. Tegul sudaro sąrašus pagal mus, su kuo mes norim kartu“*.

8. Sociokultūrinės veiklos reikalingumas įkalinimo įstaigoje

Sociokultūrinės veiklos reikalingumą įkalinimo įstaigose patvirtina įvairūs tyrimai ir įstaigų gerosios patirties pavyzdžiai. Tačiau yra svarbu sužinoti, kokia yra pačių nuteistųjų nuomonė, apie šias veiklas. Todėl respondentų buvo teirujamasi, ar jų nuomone, sociokultūrinės veiklos organizavimas yra reikalingas įkalinimo įstaigoje (žr. 6 lentelę). Gauti duomenys atskleidžia, kad visi tyrime dalyvavę nuteistieji vienareikšmiškai mano, kad šios veiklos yra reikalingos: *„Mano nuomone, tai yra būtiniau, netgi už maistą. Nes tik tokiu būdu, įmanoma nors kažkiek tai dasibelsti į nuteistųjų širdis ir tuo pačiu palenkti jų gyvenimus į gerąją pusę, o neskatinti jų į naujus nusikaltimus...“*.

Respondentai sociokultūrinės veiklos reikalingumą pagrindžia skirtingais argumentais. Didžiausia dalis tyrime dalyvavusių nuteistųjų (n=97) teigia, kad tokių veiklų pagalba yra gerinamas mikroklimatas įkalinimo įstaigoje – gerėja nuteistųjų ir darbuotojų tarpusavio santykiai, mažinamos kriminalinės subkultūros apraiškos: *„Taip reikalinga, visų pirma kad kaliniai neatitrūktų nuo visuomenės, neužsisklęstų savyje, taip naikinama subkultūra, nes tie kurie prisilaiko irgi nenori būti kartu su kitos „kastos“ atstovais. Taip pat kalinukui suteikiama pasitikėjimo savimi, atsiranda geresnis bendravimas su kalėjimo darbuotojais ir tai skatina geresnį bendravimą“*. Taip pat tokiu būdu, nuteistųjų nuomone mažės vidaus tvarkos taisyklių pažeidimų: *„Užimtumo veiklose kaliniai geriau vienas kitą pažįsta, tad išnyksta trintis tarp jų. Kada žmogus užimtas, nebelieka vietos tamsioms, blogoms mintims, o ir darbams, mažėja vidinis pyktis, gerėja kalinių nuotaika. Tuo pačiu gerėja ir darbinė bei bendravimo nuotaika ir tarp administracijos ir tarp nuteistųjų“*.

Nemaža tiriamųjų dalis (n=78) teigė, kad sociokultūrinė veikla yra reikalinga, nes ji motyvuoja nuteistuosius keisti: *„Reikalingos. Ypač jauniems ir turintiems viltį išeiti greitai į laisvę. Jiems tiesiog reikia išlaikyti tonusą, išsaugoti norą gyventi ar kažko siekti. Bet kuri veikla turi skatinti žmogų rasti savo vietą gyvenime...“*. Taip pat pabrėžiama, kad tokios veiklos yra reikalingos, nes skatina asmenybės tobulėjimą: *„Netgi labai. Jeigu norite, kad nuteistieji taptų žiauresni,*

piktesni, agresyvūs, tada izoliukite juos nuo visko. Vienareikšmiškai, bet koks užimtumas, ar veikla padeda žmogui tobulėti, išlikti žmogumi ir panašiai“.

6 lentelė. Respondentų nuomonė, apie sociokultūrinės veiklos reikalingumą

Nr.	Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai	Skaičius n=167
3.	Sociokultūrinės veiklos reikalingumas	1. Reikalinga, nes atitraukia nuo kasdienybės ir lavina įgūdžius	< ...atitraukia nuo kameros rutinos..> <...yra būtinas. Visą laiką būdamas uždarytas tarp keturių sienų, žmogus labai greitai praranda visus įgūdžius, tame tarpe ir bendravimo – degradacija.>	(n=32)
		2. Reikalinga, nes gerina mikroklimatą įstaigoje	<Užimtumo veiklose kaliniai geriau vienas kitą pažįsta, tad išnyksta trintis tarp jų...> <Kad kuo toliau atitolinti ir paneigti nuteistųjų subkultūrą...>	(n=97)
		3. Reikalinga, nes gerina savijautą	<Žmogus dalyvaujantis renginiuose gauna teigiamų emocijų...> <...būtų linksmesni, manau, atviresni, gal susimąstyti, kaip reikia gerbti žmogų ir suprasti...>	(n=44)
		4. Reikalinga, nes padeda tobulėti ir keistis	<...veikla padeda žmogui tobulėti, išlikti žmogumi ir panašiai> <...veikla turi skatinti žmogų rasti savo vietą gyvenime...>	(n=78)

„Kalėjimo tipo įkalinimo įstaigoje užimtumo veiklų organizavimas yra būtinas. Visą laiką būdamas uždarytas tarp keturių sienų, žmogus labai greitai praranda visus įgūdžius, tame tarpe ir bendravimo – degradacija“. Tokiu būdu nuteistieji (n=32) pagrindžia, kad sociokultūrinė veikla yra reikalinga, nes lavina nuteistųjų įgūdžius, o taip pat ir atitraukia nuo kasdienybės: „Taip. Žmogus sporto renginiuose ir kituose renginiuose gauna užsiėmimą ir atitraukia nuo kameros rutinos. Žmogus dalyvaujantis renginiuose gauna teigiamų emocijų“.

Gauti duomenys atskleidžia, kad respondentų (n=44) nuomone, sociokultūrinės veiklos yra reikalingos, nes gerina jų savijautą: „*Dalyvavimas praskaidrina nuotaiką bei suteikia galimybę realizuoti save, mokintis, keisti požiūrį ir atsisakyti tam tikrų įkalinimo įstaigų, nuteistųjų taisyklių*“.

Taigi, apibendrinus gautus duomenis, galime teigti, kad visų tyrime dalyvavusių nuteistųjų nuomone, sociokultūrinė veikla yra reikalinga, nes skatina pozityvius ir teigiamus pokyčius. Visų pirma, dalyvaujant tokiose veiklose gerėja įstaigos mikroklimatas, teigiamai veikiama nuteistųjų emocinė būseną bei tokios veiklos skatina asmenybės tobulėjimą ir didina motyvaciją nuteistiesiems keistis.

9. Sociokultūrinės veiklos įtaka nuteistųjų reintegracijos procesui

Nuteistųjų reintegracijos procesas po bausmės atlikimo yra labai sudėtingas procesas. Ypatingai sunkumai išryškėja tiems asmenims, kurie ilgą laiką praleidžia socialinės izoliacijos sąlygomis, nes yra prarandami socialiai reikšmingi įgūdžiai. Todėl respondentų, kurie yra nuteisti terminuota laisvės atėmimo bausme buvo klausama, ar sociokultūrinės veiklos turi įtakos jų reintegracijos procesui (žr. 7 lentelę).

Rezultatų analizė atskleidė, kad dauguma į atvirą klausimą atsakiusių respondentų (n=67) mano, kad sociokultūrinė veikla teigiamai veikia jų reintegracijos procesą: „*Turės. Dalyvavimas tokiose programose pats savaime esti reintegracijos procesas, neleidžiantis pamiršti, jog esi žmogus ir būsi laisvas, turėsi atsakyti už save, savo veiksmus, todėl manau, itin svarbu, kuo anksčiau pradėti reintegracijos procesą*“. Akcentuojama bendravimo su visuomenės nariais svarba: „*Taip, nes sudaromos sąlygos susitikti nevien su kaliniais, bet ir neatsilikti nuo visuomenės*“, o tai lavina nuteistųjų bendravimo įgūdžius: „*Savaime suprantama, kad taip. Dalyvaudamas įvairiose veiklose, aš nebūsiu atsilikęs nuo pasaulio, žinosiu, kas yra laisvėje, nebijosiu žmonių, neužmiršiu bendravimo įgūdžių, būsiu pasirengęs psichologiškai*“. Pastebima, kad didžioji dalis išreiškusių tokią nuomonę respondentų yra asmenys, kurie yra nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis (daugiau kaip 10 metų).

Tik nedidelė dalis tiriamųjų (n=20) teigė, kad įkalinimo įstaigoje organizuojamos sociokultūrinės veiklos neturi įtakos jų reintegracijos į visuomenę procesui: „*Čia nėra tokių veiklų, kurios turėtų įtakos mano reintegracijai į visuomenę, nes organizuojant veiklas neatsižvelgiama į mūsų poreikius...*“. Taip išreiškiama abejonė, kad tokios veiklos gali turėti teigiamą įtaką: „*Per daug nesitikiu, tiesiog dalyvavimas padeda nedegraduoti, bet, išėjus į laisvę neturės įtakos...*“. Maža dalis respondentų (n=4) nurodė, kad reintegracijos į visuomenę procesas priklauso nuo pačio nuteistojo

motyvacijos, nusiteikimo ir noro keisti savo gyvenimą: „*Dalinai gal ir turės, bet visa kita priklauso nuo pačio žmogaus*“.

7 lentelė. Sociokultūrinės veiklos įtaka nuteistųjų reintegracijos procesui

Nr.	Kategorija	Subkategorijos	Ilustruojantys teiginiai	Skaičius n=115
4.	Sociokultūrinės veiklos įtaka nuteistųjų reintegracijos procesui	1. Sociokultūrinė veikla teigiamai veikia reintegracijos procesą	<Labai. Nes neprarandi įgūdžių, o juos toliau vystai. Ir dar ką naujo išmoksti> <Taip, manau, turės. Nes žmogus neatitrūksti nuo visuomenės, pasijunti, kad esi dar ne vienas ir gali kažką nuveikti>	(n=67)
		2. Sociokultūrinė veikla neturi įtakos reintegracijos procesui	<Čia nėra tokių veiklų, kurios turėtų įtakos mano reintegracijai į visuomenę, nes organizuojant veiklas neatsižvelgiama į mūsų poreikius...> <Per daug nesitikiu..>	(n=20)
		3. Reintegracijos procesas priklauso nuo pačio nuteistojo	<Dalinai gal ir turės, bet visa kita priklauso nuo pačio žmogaus.> <Aš nemanau, kad man aplamai bus problemų išeit į laisvę>	(n=4)

Taigi, duomenų analizė atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų mano, kad sociokultūrinės veiklos organizavimas teigiamai veikia jų reintegracijos į visuomenę procesą, nes lavina jų socialiai reikšmingus įgūdžius. Tik nedidelė dalis respondentų mano, kad įkalinimo įstaigoje nėra organizuojamų tokių veiklų, kurios galėtų sukelti norimus pokyčius. Kai kurie akcentuoja pačio žmogaus motyvacijos svarbą, nes tik tai gali paskatinti sėkmingesnę reintegracijos procesą. Tyrimu nustatyta, kad trumpomis laisvės atėmimo bausmėmis nuteisti respondentai išreiškia mažesnius reintegracijos lūkesčius, dalyvaujant įvairiose sociokultūrinėse veiklose, lyginant su tiriamaisiais, kurių bausmės terminas yra daugiau kaip 10 metų.

Apibendrinus kiekybinio tyrimo duomenis, galima teigti, kad nuteistiesiems yra siūlomas gana platus sociokultūrinių veiklų spektras, tačiau tik nedidelė dalis respondentų jose dalyvauja. Galima daryti prielaidą, kad dėl didelio įkalinimų skaičiaus įstaigoje bei darbuotojų

nepakankamumo, ne visiems yra sudaromos galimybės dalyvauti norimose veiklose. Taip pat gauti rezultatai atskleidžia, kad dažniausiai sociokultūrinės veiklas organizuoja Psichologinės tarnybos specialistai bei socialinės rehabilitacijos būrio viršininkai, rečiau – religinių organizacijų atstovai. Beveik niekada, tiriamųjų nuomone, neįsitraukia kitų tarnybų specialistai ir įvairių organizacijų savanoriai. Šie duomenys pagrindžia tai, kad visuomenės narių pagalba nuteistųjų resocializacijos procese yra minimali, nėra plačiai išvystytas bendradarbiavimas ir savanorių įsitraukimas, vykdamas sociokultūrinės veiklas.

Tyrimu nustatyta, kad didžioji dalis respondentų neigiamai vertina šių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje. Rastas statistiškai reikšmingas kriterijus, kad sociokultūrinės veiklos poreikis priklauso nuo respondentų bausmės termino. Nuteistieji iki gyvos galvos ir asmenys, nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis, išreiškia didesnį poreikį dalyvauti įvairiose veiklose, nei trumpesnėmis laisvės atėmimo bausmėmis nuteisti asmenys. Labiausiai, respondentų nuomone, trūksta sportinių veiklų, meninio užimtumo. Gauti duomenys atskleidžia, kad jaunesnio amžiaus nuteistieji labiau domisi aktyviomis sportinėmis veiklomis, kuriose gali fiziškai ir emociškai išsikrauti, gerinti savo sveikatą ir aktyvumą. Taip pat respondentų akcentuojamas bendravimo poreikis, galimybės mokytis dirbti su kompiuteriu, užsienio kalbų kursų trūkumas. Kai kurie nuteistieji pabrėžė, kad nepakanka ir kultūrinių veiklų bei psichokorekcinių programų. Išreiškiamas poreikis, kad jiems būtų pateikta pakankamai informacijos apie jų pasirinkimo galimybes dalyvauti kuo įvairesnėse veiklose, kurios atitiktų jų individualius poreikius. Gauti duomenys atskleidžia, kad dalyvavimas sociokultūrinėse veiklose yra aktualiausias įstaigoje nedirbantiems nuteistiesiems.

Rezultatų analizė parodė, kad dalyvavimas sociokultūrinėje veikloje yra siejamas su pozityviais potyriais, siekiais, kurie motyvuoja nuteistuosius įsitraukti į tokias veiklas. Visi tyrime dalyvavę nuteistieji vienareikšmiškai sutinka, kad sociokultūrinės veiklos yra reikalingos įkalinimo įstaigoje. Dalyvavimas tokiose veiklose teigiamai veikia nuteistųjų savijautą, gerina mikroklimatą įkalinimo įstaigoje bei didina nuteistųjų motyvaciją pozityviems pokyčiams, taip pat mažina kriminalinės subkultūros įtaką. Tyrimu taip pat atskleisti reikšmingi aspektai, kad tie nuteistieji, kurie yra nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis išreiškia didesnius lūkesčius dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose, kaip teigiamai veikiančiose jų reintegracijos procesą. Tuo tarpu trumpesniems laikotarpiams nuteistiems asmenims, ypatingai tiems asmenims, kurie yra nuteisti laisvės atėmimu iki 3 metų, tokios veiklos nėra tokios reikšmingos, keliančios daug vilčių. Šie respondentai labiau pasitiki savo galimybėmis įtakoti reintegracijos procesą.

IŠVADOS

1. Laisvės atėmimo vietų paskirtis apima ne tik izoliacijos ir režimo funkcijų įgyvendinimą, bet ir nuteistųjų resocializacijos proceso užtikrinimą. Resocializacija įkalinimo įstaigose apibrėžiama, kaip pakartotinis socializacijos procesas, apimantis dorovinių, pasaulėžiūros nuostatų lygmenis, naujų socialinių vaidmenų priėmimą, įvairių socialiai reikšmingų įgūdžių išmokimą. Tačiau resocializacija yra sudėtingas, komplikotas procesas, kurį apsunkina vieningos sampratos nebuvimas bei nuteistųjų patiriami psichosocialiniai sunkumai, susiję su socialine izoliacija.
2. Sociokultūrinė veikla laisvės atėmimo vietose yra suprantama, kaip užimtumo socialinėmis ir kultūrinėmis veiklomis organizavimas, skatinant nuteistųjų savarankiškumą ir asmeninę iniciatyvą, moralinių vertybių puoselėjimą, įgalinimą spręsti savo problemas ir santykių su aplinka gerinimą.
3. Sociokultūrinė veikla yra organizuojama per keturias pagrindines sritis: rekreaciją (poilsį ir laisvalaikį), švietimą, meną ir kultūrą, bei bendruomenės kūrimą. Lietuvos ir užsienio šalių įkalinimo įstaigų organizuojamų sociokultūrinių veiklų patirčių lyginamoji analizė atskleidė, kad Lietuvoje sociokultūrinių veiklų organizavimas yra nesistemiškas, pasigendama visuomeninių organizacijų ir savanorių indėlio nuteistųjų resocializacijos procese.
4. Kiekybinio tyrimo duomenys, atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų neigiamai vertina sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje. Tyrimu nustatyta, kad Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime nuteistiesiems yra siūlomas gana platus sociokultūrinių veiklų spektras, tačiau nuteistųjų išreiškiamas poreikis dalyvauti sociokultūrinėje veikloje neatitinka įstaigoje sudaromų galimybių.
5. Rezultatų analizė atskleidė, kad nuteistieji iki gyvos galvos ir asmenys, nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis bei įstaigoje nedirbantys nuteistieji, išreiškia didesnę poreikį dalyvauti įvairiose veiklose, nei asmenys nuteisti trumpesnėmis laisvės atėmimo bausmėmis. Taip pat nustatyta, kad ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis nuteisti asmenys išreiškia didesnius lūkesčius dalyvaujamos sociokultūrinės veiklose, kaip teigiamai veikiančiose jų reintegracijos procesą, nei trumpesniems laikotarpiams nuteisti asmenys.
6. Tyrimo rezultatai parodė, kad organizuojamos sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje teigiamai veikia nuteistųjų resocializacijos procesą – respondentai nurodė, kad dalyvaujant

tokiose veiklose gerėja emocinė savijauta, didėja motyvacija keistis, lavinami socialiniai ir bendravimo įgūdžiai, o tuo pačiu gerėja ir bendras įstaigos mikroklimatas.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros ir tyrimo rezultatų analizę, siekiant sudaryti kuo palankesnes sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybes Lietuvos įkalinimo įstaigose siūloma:

Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos:

1. Organizuoti įstaigų darbuotojų, tiesiogiai atsakingų už nuteistųjų laisvalaikio užimtumą, stažuotes į kitų šalių įkalinimo įstaigas, siekiant gilinti žinias, pasisemti gerosios patirties apie sociokultūrinių veiklų organizavimo galimybes nuteistiesiems.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Mokymo centrui:

1. Organizuoti kvalifikacijos tobulinimo renginius įkalinimo įstaigų darbuotojams, tiesiogiai atsakingiems už nuteistųjų laisvalaikio užimtumą, sociokultūrinių veiklų organizavimo temomis (pvz.: meno terapijos taikymas darbe su nuteistaisiais, renginių organizavimo vadyba ir kt.).

Įkalinimo įstaigų vadovams:

1. Sudaryti tinkamas sąlygas bei aprūpinti priemonėmis, reikalingomis sociokultūrinių veiklų organizavimui nuteistiesiems.

Nuteistųjų užimtumą tiesiogiai organizuojantiems įstaigų darbuotojams:

1. Skatinti į sociokultūrinių veiklų organizavimą įtraukti kuo daugiau visuomenės narių:
  - Kviesti įvairių sričių menininkus, kurie nuteistiesiems organizuotų profesionalius dailės, muzikos, dramos užsiėmimus;
  - Sudaryti sutartis su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis, kurių savanoriai galėtų prisidėti prie nuteistųjų užimtumo organizavimo;
  - Siūlyti savanorišką veiklą universitetų studentams (socialinio darbo, psichologijos ir kt.), kurie domisi darbu įkalinimo įstaigose.
2. Užtikrinti informacijos apie įkalinimo įstaigoje organizuojamas sociokultūrinės veiklas sklaidą nuteistiesiems.
3. Sudaryti galimybes kuo didesniai nuteistųjų skaičiui dalyvauti sociokultūrinėse veiklose (atsižvelgti į įstaigoje dirbančių nuteistųjų laisvalaikio galimybes).
4. Diegiant naujas programas/veiklas galima naudoti programų planavimo pavyzdžius (žr. 3 priedą), kurie padeda atlikti išsamią ir nuoseklią esamos situacijos, poreikių analizę bei įvertinimo galimybes.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2006-04-20, Nr. 43-1570.
2. LR Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 143 „Dėl nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 23-709.
3. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006) 2) „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“.
4. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3084.
5. Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas // Valstybės žinios. 2004-07-15, Nr. IX-2395.

Specialioji literatūra

1. Aidukas M. Jungtinių tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2004.
2. Aleksienė V. ir kt. Nuteistųjų meninės veiklos organizavimo realijos Lietuvoje // Socialinis ugdymas. 2010, Nr. 11 (22), p. 5-17.
3. Aleknienė-Bieliauskienė R. Sociokultūros – intelektualinio kapitalo ir inovacinės politikos sąveikos paradigma: šiandienos Lietuvoje // Socialinis darbas. 2008, Nr. 7(2), p. 5-13.
4. Anderson K., Overy K. Engaging Scottish young offenders in education through music and art // International Journal of Community Music. 2010, Nr. 3(1), p. 47-64.
5. Avižienis D. Psichosocialinių krizių prevencija laisvės atėmimo sąlygomis // Socialinis darbas. 2005, Nr. 4(1), p. 106-117.
6. Bandzevičienė R. Penitencinė psichologija: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
7. Bandzevičienė R. Nuteistųjų nuostatos socialinei integracijai svarbių reiškinių atžvilgiu // Socialinis darbas. 2002, Nr. 2(2), p. 125-133.
8. Baršauskienė V., Leliūgienė I. Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Užsienio šalių patirtys: monografija. Kaunas: Technologija, 2001.

9. Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausių vykdymo) teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
10. Bluvšteinas J. Kriminologija: vadovėlis. Vilnius: Pradai, 1994.
11. Cooke D. J. et. al. Psychology in prisons. London: New York (N. Y.): Routledge, 1990.
12. Dermontas J. Nuteistųjų socialinė reabilitacija // Jurisprudencija. 2004, Nr. 51 (43), p. 108-123.
13. Djurichkovic A. Art in prisons. A literature review of the philosophies and impacts of visual arts programs for correctional populations. Arts access Australia, 2011.
14. Drakšienė A., Michailovič I. Kriminologijos žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2008.
15. Giddens A. Sociologija. Poligrafija ir informatika, 2005.
16. Gussak D. The effects of art therapy with prison inmates: A follow-up study // The Arts in Psychotherapy. 2006, Nr. 33 (3), p. 188-198.
17. Guščinskienė J. Taikomoji sociologija: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija, 2004.
18. Hattery A. ir Smith E. Prisoner reentry and social capital: The long road to reintegration. Lanham: Lexington books, 2010.
19. Hollin C. R., Palmer E. J. Offending behaviour programmes. Development, application and controversies. Chichester: John Wiley, 2006.
20. Katinaitė R., Čibiraitė I. Nuteistųjų švietimas laisvės atėmimo vietoje: motyvacija, tikslai ir socialinė reintegracija // Socialinis ugdymas. 2011, Nr. 16(27), p. 65.
21. King R. D. Prisons and Jails // Shoham S. G., Beck O., Kett M. (Eds.). International handbook of Penology and Criminal Justice. London: CRC Press, 2008, p. 17-77.
22. Kuginytė-Arlauskienė I. ir kt. Suugusiųjų nuteistųjų įgalinimas // sud. Šinkūnienė J. R. Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
23. Kuklianskis S. ir kt. Psichologinė bausmės samprata // Socialinis darbas. 2005, Nr. 4(2), p. 50 – 59.
24. Kvieskienė, G. Pozityvioji socializacija. Vilnius: VPU, 2005.
25. Liaudinskienė G., Leliūgienė I. Nepilnamečių resocializacija – anachronizmas, utopija ar iššūkis šiuolaikiniams socialiniams mokslams? // Pedagogika. 2007, Nr. 88, p. 106-115.
26. Malaškevičius J. Asmenų, nuteistų laisvės atėmimu iki gyvos galvos, bendravimo su socialiniais darbuotojais aktualijos // Socialinis ugdymas. 2006, Nr. 2 (13), p. 29 – 50.

27. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla. Vilnius: Statistikos departamentas. 2011.
28. Petkevičiūtė R. Įkalinti vyriškumai Lietuvos nuteistųjų podkultūroje // Kultūra ir visuomenė. 2010, Nr. 1(2), p. 147 – 170.
29. Prakapas R., Katinaitė R. Nuteistų asmenų resocializacija: socialinė komunikacija ir edukacinių lūkesčių realizavimas // Socialinis ugdymas. 2008, Nr. 5(16), p. 81-92.
30. Peaker, A and Vincent, J. Arts in Prisons: Towards a sense of achievement. London: Home Office, Research and Planning Unit. 1990.
31. Pratt J. Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess // British Journal of Criminology. 2008, Nr. 48, p. 119-137.
32. Piliponytė J. Resocializacijos galimybės įkalinimo įstaigose // Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2000, 1 – 2 (4), p. 98-114.
33. Sakalauskas G. ir kt. Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės. Vilnius: Teisės institutas, 2012.
34. Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė // Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2007, Nr. 2(20), p. 126.
35. Spierts M. Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.
36. Šileika A., Savickaitė E. Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinė rehabilitacija ir jos problemos // Visuomenės sveikata. 2007, Nr. 4 (39), p. 18 – 21.
37. Šinkūnienė J. R. Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas // Socialinis darbas. 2005, Nr. 4(1), p. 122-130.
38. Šinkūnienė J. R., Savickitė D. Sociokultūrinio darbo dilema // Socialinis darbas. 2008, Nr. 7 (1), p. 108–117.
39. Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2006.
40. Švedas G. Bausmių vykdymo teisė: bendroji dalis: mokymo priemonė. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2003.
41. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
42. Uscila R., Merfeldaitė O. Nuteistųjų mokymas. Neformaliojo suaugusiųjų mokymo(si) modulis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras, 2012.

43. Usik D. Tarptautinių baudžiamosios justicijos standartų realizavimo aspektai vykdant laisvės atėmimą // Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr. 4(8), p. 1-17.
44. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2007.
45. Vosyliūtė A. Socialinės grupės: nepritekliaus žymės : straipsnių rinkinys. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2004.
46. Žemaitaitytė I., Čiurinskienė D. Nuteistųjų požiūris į dalyvavimą socialinėse programose kaip resocializacijos galimybę // Socialinis darbas. 2004, Nr. 3(2), p. 43.
47. Žilinskienė L., Tumilaitė R. Resocializacijos modeliai ir jų taikymas // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2011, Nr. 2(29), p. 285 – 313.

Elektroniniai šaltiniai

1. Atidaryta paroda „Marijampolė 2012“ <<http://www.mpn.lt/index-248.html>> [Žiūrėta 2012.10.10].
1. Bagdonavičiūtė A. Laisvės atėmimo bausmės įtaka pakartotiniam nusikalstamumui. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110124_130203-69854/DS.005.0.02.ETD> [Žiūrėta 2012 – 04 - 07].
2. Barberan J. M., Busca X. The management of cultural activities. Catalonia <<http://www.michelucci.it/sites/michelucci2-dev.etabeta.it/files/ACPebook2012.pdf>> [Žiūrėta 2012.11.19].
3. Council of Europe Annual Penal Statistics <<http://www3.unil.ch/wpmu/space/space-i/situation-on-1st-september-2010/>> [Žiūrėta 2012.11.11].
4. Čepas A. ir kt. Išvada dėl rekomenduotinių laisvės atėmimo įstaigų dydžių. 2010. <http://www.tm.lt/dok/Isvada_kalej_dydis.pdf> [Žiūrėta 2012 – 04 - 07].
5. Flensburg M. Prison theatre in sweden <http://www.teatroecarcere.net/download/46_SwedenResultsEn.pdf> [Žiūrėta 2012.11.19].
6. Gaišaitė R. Jaunimo sociokultūrinės veiklos organizavimas kaimo bendruomenėje. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060530_113458-17342/DS.005.0.01.ETD>
7. Gavėnaitė A. Bausmės samprata ir funkcijos pozityvistinėje ir kritinėje krimnologijos tradicijoje. <<http://www.nplc.lt/lit/dis/lit-dis-001-visa.pdf>> [Žiūrėta 2011 – 12 - 14].

8. Haney C. The psychological Impact of Incarceration: Implications for Post-Prisons Adjustment. < <http://img2.tapuz.co.il/CommunaFiles/19852476.pdf>> [Žiūrėta 2011 – 01 - 06].
9. Jermyn H. The art of incusion < <http://thamesvalleypartnership.org.uk/somethingbrilliant/wp-content/uploads/art-of-inclusion-jermyn.pdf>> [Žiūrėta 2012.01.11].
10. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių 2011 metų veiklos pagrindiniai statistiniai duomenys <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1> [Žiūrėta 2012.11.19].
11. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 metų veiklos ataskaita <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1> [Žiūrėta 2012.10.11].
12. Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo 2011-ųjų metų veiklos plano ataskaita <http://ltik.lt/sites/default/files/2011_veiklos_plano_ataskaita.pdf> [Žiūrėta 2012 – 09 - 07].
13. Martin M. D., Kaledas R. J. Programs and activities. Tools for Managing Inmate Behavior <<http://static.nicic.gov/Library/024368.pdf>> [Žiūrėta 2012.08.04].
14. Panevėžio pataisos namų 2011 metų veiklos analizė < http://www.paneveziopn.lt/files/ppn_2011_veiklos_analize.pdf?phpMyAdmin=CTzO9wdjXYapGEBVaObj-CPPu5> [Žiūrėta 2012.10.11].
15. Pawelko K. A. ir Anderson T. K. Correctional recreation, weightlifting in prison, and rehabilitation: a comparison of attitudes. < <http://lin.ca/Uploads/cclr11/CCLR11-109.pdf>> [Žiūrėta 2012 – 04 - 23].
16. Petriešytė V. Nuteistųjų meninės socialinės edukacijos kaip resocializacijos ypatumai ir galimybės. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090630_093806-21707/DS.005.0.01.ETD> [Žiūrėta 2012 – 01 - 02].
17. Pravieniškių pataisos namų – atvirosios kolonijos 2012-ųjų metų veiklos planas <<http://pravienpn-ak.lt/attachments/File/pn-akmetuplanas12.pdf>> [Žiūrėta 2012.10.01].
18. Pravieniškių pataisos namų – atvirosios kolonijos ir Lietuvos liaudies buities muziejaus vadovai pasirašė bendradarbiavimo sutartį <http://pravienpn-ak.lt/php/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=1&Itemid=80&lang=lt&limitstart=12> [Žiūrėta 2012.10.10].

19. Prison education and training in Europe - a review and commentary of existing literature, analysis and evaluation. <http://ec.europa.eu/education/adult/doc/literature_en.pdf> [Žiūrėta 2012 – 09 - 07].
20. Pučinskas R. Pravieniškių trečiųjų pataisos namų kalinių asmenų fizinio aktyvumo ir sveikatos ypatumai. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120620_161046-12761/DS.005.0.03.ETD> [Žiūrėta 2012.10.10].
21. Punishment that works – less crime – a safer society. Report to the Storting on the Norwegian Correctional Services. <<http://img3.custompublish.com/getfile.php/757321.823.pysuvuxtrf/engelsk.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>> [Žiūrėta 2012.10.11].
22. Safe ground. Annual Review 2009/10 <http://www.safeground.org.uk/wp-content/uploads/SafeGround_AnnualReport_2010_FINAL.pdf> [Žiūrėta 2012.06.19].
23. Šilingienė Ž. Kultūros centras ir jo funkcijų realizavimo galimybės bendruomenėje. Magistro baigiamasis darbas. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_200406_08_151329-69915/DS.005.0.02.ETD> [Žiūrėta 2012.02.04].
24. The Swedish judicial system <<http://polis.osce.org/countries/f/71/185/The%20Swedish%20judicial%20system.pdf>> [Žiūrėta 2012.10.11].
25. Vaitkuvienė – Žimina Ž. Pataisos įstaigos švietimo sistemos modelio teorinis ir empirinis pagrindimas. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060629_092833-64372/DS.005.0.01.ETD> [Žiūrėta 2012 – 08 - 24].
26. Vilniaus pataisos namų 2012 m. I-ojo pusmečio veiklos pagrindinių priemonių planas <<http://www.vilniauspnl.lt/veikla2012.pdf>> [Žiūrėta 2012 – 09 - 07].
27. Vilniaus pataisos namų 2012 metų veiklos planas <<http://www.vilniauspnl.lt/2012vpl.pdf>> [Žiūrėta 2012 – 09 - 07].

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo „Sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybės laisvės atėmimo vietose“ tikslas – atskleisti sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybes laisvės atėmimo vietose. Tikslui pasiekti iškeliami tokie uždaviniai: atskleisti laisvės atėmimo vietų paskirtį bei nuteistųjų patiriamus psichosocialinius sunkumus, išanalizuoti sociokultūrinės veiklos tikslus, funkcijas ir kryptis laisvės atėmimo vietose ir palyginti Lietuvos ir užsienio šalių patirtį, ištirti nuteistųjų sociokultūrinių veiklų pasirinkimo galimybes Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime bei sociokultūrinės veiklos poreikį ir reikšmę nuteistųjų resocializacijos procese. Įgyvendinant šio darbo užsibrėžtą tikslą bei išsikeltus uždavinius, buvo atlikta literatūros šaltinių, dokumentų analizė ir empirinis tyrimas, taikant anketinės apklausos metodą.

Sociokultūrinės veiklos galimybių laisvės atėmimo vietose problemai nagrinėti buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas. Tyrime dalyvavo 167 Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji. Tyrimu nustatyta, kad nuteistųjų dalyvavimas sociokultūrinėse veiklose teigiamai veikia resocializacijos procesą - dalyvaujant tokiose veiklose gerėja nuteistųjų emocinė savijauta, didėja motyvacija keistis, lavinami socialiniai ir bendravimo įgūdžiai, o tuo pačiu gerėja ir bendras įstaigos mikroklimatas.

Gauti rezultatai atskleidžia, kad nuteistieji iki gyvos galvos ir asmenys, nuteisti ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis bei įstaigoje nedirbantys nuteistieji, išreiškia didesnę poreikį dalyvauti įvairiose veiklose, nei asmenys nuteisti trumpesnėmis laisvės atėmimo bausmėmis. Nuteistiesiems yra siūlomas gana platus sociokultūrinių veiklų spektras. Tačiau nuteistųjų išreiškiamas poreikis dalyvauti įvairiose užimtumo veiklose neatitinka įkalinimo įstaigoje sudaromų galimybių.

Pagrindinės sąvokos: nuteistieji, laisvės atėmimo vietos, resocializacija, sociokultūrinė veikla.

SUMMARY

The aim of master thesis “The opportunities of socio-cultural activities organization in places of imprisonment” – to reveal the opportunities of socio-cultural organization in places of imprisonment. To achieve the aim these objectives have been raised: to reveal the purpose of places of imprisonment, psychological difficulties that experience convicts, to analyze the aims, functions and directions of socio-cultural activities in places of imprisonment and to compare Lithuania and foreign countries experience, to investigate selection opportunities for convicts in Lukiskes Remand Prison, to investigate the mean and the need of socio-cultural activities in the process of convict’s re-socialization process. Implementing the aim and the objectives, analysis of literature, documents and empirical research, using the questionnaire survey method has been made.

To analyse the problem of the opportunities of socio-cultural activities in places of imprisonment the quantitative research has been used. 167 convicts that serve the sentence in Lukiskes Remand Prison participated in the research. The research ascertained that the participation of convicts in the socio-cultural activities positively influences the re-socialization process – participation in such activities improves the emotional well-being, increases motivation to change, develops social and communication skills, while at the same time the microclimate of the institution improves too.

The results reveal that the convicts that are life-sentenced, persons sentenced to long terms of imprisonment and convicts that do not work in the institution express the need for more participation in various activities, than the persons who are sentenced to shorter terms of imprisonment. Quite wide range of socio-cultural activities is offered for convicts. However, the need to participate in various activities expressed by convicts does not correspond to the opportunities offered by places of imprisonment.

Key words: convicts, places of imprisonment, re-socialization, socio-cultural activities.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1 *Anketa asmenims, nuteistiems terminuotu laisvės atėmimu.*

Gerbiamieji,

Šio tyrimo tikslas – atskleisti užimtumo organizavimo galimybes Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės siekti didesnės nuteistiems teikiamų paslaugų kokybės. Anketa yra anoniminė, t.y. vardo, pavardės rašyti nereikia. Primename, jog anketoje „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų nėra. Atsakymai tiesiog atspindi galimą požiūrių įvairovę. Atsakymus, labiausiai atitinkančius Jūsų nuomonę, pažymėkite „☑“, o kur reikia įrašykite savo individualų požiūrį.

1. Kaip Jūs vertinate organizuojamas užimtumo veiklas įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku
1.	Organizuojamų užimtumo veiklų yra pakankamai.	☐	☐	☐
2.	Užimtumo veiklos turėtų būti organizuojamos dažniau.	☐	☐	☐
3.	Organizuojamos veiklos atitinka mano poreikius.	☐	☐	☐
4.	Organizuojamos užimtumo veiklos yra įdomios.	☐	☐	☐
5.	Turėtų būti pasiūlytos įvairesnės užimtumo veiklos.	☐	☐	☐
6.	Sudaromos galimybės visiems norintiems dalyvauti veiklose.	☐	☐	☐
7.	Apie organizuojamas veiklas gaunama pakankamai informacijos.	☐	☐	☐
8.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

2. Kokiose sportinėse veiklose įkalinimo įstaigoje Jūs dažniausiai dalyvaujate?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Žaidžiu krepšinį	☐	☐	☐
2.	Žaidžiu tinklinį	☐	☐	☐
3.	Žaidžiu stalo tenisą	☐	☐	☐
4.	Žaidžiu šachmatais	☐	☐	☐
5.	Treniruojuosi sporto salėje	☐	☐	☐
6.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

3. Kokiuose sporto renginiuose įkalinimo įstaigoje Jums dažniausiai tenka dalyvauti?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Krepšinio varžybose	☐	☐	☐
2.	Tinklinio varžybose	☐	☐	☐
3.	Stalo teniso varžybose	☐	☐	☐
4.	Šachmatų turnyruose	☐	☐	☐
5.	Sunkumų kilnojimo varžybose	☐	☐	☐
6.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

4. Kokiose valstybinių ir religinių švenčių minėjimuose Jūs dažniausiai dalyvaujate

įkalinimo įstaigoje? *(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)*

	Teiginiai	Dalyvauju	Kartais dalyvauju	Nedalyvauju
1.	Šv. Kalėdų minėjime	☐	☐	☐
2.	Naujų metų šventėje	☐	☐	☐
3.	Kūčių paminėjime	☐	☐	☐
4.	Lietuvos Valstybės atkūrimo dienos minėjime	☐	☐	☐
5.	Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienoje	☐	☐	☐
6.	Užgavėnėse	☐	☐	☐
7.	Šv. Velykų minėjime	☐	☐	☐
8.	Motinos dienos šventėje	☐	☐	☐
9.	Tėvo dienos šventėje	☐	☐	☐
10.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

5. Kokia kūrybine veikla dažniausiai užsiimate įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Lankausi dailės studijoje	☐	☐	☐
2.	Individualiai užsiimu menine veikla:	☐	☐	☐
2.1.	• Piešiu	☐	☐	☐
2.2.	• Lipdau	☐	☐	☐
2.3.	• Siuvinėju	☐	☐	☐
2.4.	• Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐
3.	Dalyvauju piešinių konkursuose	☐	☐	☐
4.	Dalyvauju rašinių konkursuose	☐	☐	☐
5.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

6. Kokiuose meno terapijos užsiėmimuose teko dalyvauti įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Dramos	☐	☐	☐
2.	Dailės	☐	☐	☐
3.	Muzikos	☐	☐	☐
4.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

7. Ar Jūs dalyvaujate įstaigoje rodomų filmų peržiūrose? (Jei atsakėte „taip“, pereikite prie sekančio 8 klausimo, jeigu atsakėte „ne“, pereikite prie 10 klausimo)

1. Taip
2. Ne
3. Kita (įrašykite) .....

8. Kokio žanro filmų peržiūros yra dažniausiai organizuojamos įstaigoje? (Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Drama	☐	☐	☐
2.	Veiksmo filmai	☐	☐	☐
3.	Fantastiniai filmai	☐	☐	☐
4.	Dokumentiniai filmai	☐	☐	☐
5.	Istoriniai filmai	☐	☐	☐
6.	Prevencinio pobūdžio filmai	☐	☐	☐
7.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

9. Ar po filmų peržiūros yra organizuojami jų aptarimai?

1. Dažnai
2. Kartais
3. Niekada
4. Kita (įrašykite) .....

10. Kokiose psichoterapinėse programose dalyvavote įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Bendravimo įgūdžių formavimo ir lavinimo programose	☐	☐	☐
2.	Emocinės paramos programose	☐	☐	☐
3.	Emocijų stresinėse situacijose identifikavimo ir valdymo programose	☐	☐	☐
4.	Priklausomybių gydymo, taikant psichologinius metodus, programose	☐	☐	☐
5.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

11. Ar įkalinimo įstaigoje sudaromos sąlygos dalyvauti edukacinėse veiklose?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Kompiuterinio raštingumo programoje	☐	☐	☐
2.	Užsienio kalbų mokymosi kursuose	☐	☐	☐
3.	Socialinių įgūdžių lavinimo programose	☐	☐	☐
4.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

12. Kas dažniausiai organizuoja užimtumo veiklas laisvės atėmimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai	☐	☐	☐
2.	Psichologinės tarnybos specialistai	☐	☐	☐
3.	Kitos įkalinimo įstaigos tarnybos	☐	☐	☐
4.	Religinių bendruomenių atstovai	☐	☐	☐
5.	Kitų organizacijų savanoriai	☐	☐	☐
6.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

13. Kas paskatina Jus dalyvauti organizuojamose veiklose?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
1.	Dalyvaujant įvairiose veiklose pajvairinama kasdienybė įstaigoje.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	Užsiėmimų metu galima sužinoti, išmokti kažką naujo.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Dalyvaujant veiklose galima pabendrauti su kitais asmenimis.	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Dalyvaujant įvairiose veiklose pagerėja savijauta ir nuotaika.	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Galima realizuoti save įvairiose veiklose.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐	☐

14. Kokius pokyčius pastebite dalyvaudamas užimtumo veiklose įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Pagerėja santykiai su įstaigos pareigūnais.	☐	☐	☐
2.	Pagerėja santykiai su kitais nuteistaisiais.	☐	☐	☐
3.	Pajvairinama kasdienybė.	☐	☐	☐
4.	Dalyvaujant įvairiose veiklose užmezgami nauji kontaktai.	☐	☐	☐
5.	Nepastebiu jokių pokyčių.	☐	☐	☐
6.	Po dalyvavimo įvairiose veiklose pagerėja nuotaika.	☐	☐	☐
7.	Dalyvaudamas įvairiose veiklose užsimirštu apie esamus rūpesčius.	☐	☐	☐
8.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

15. Kokių užimtumo veiklų, Jūsų nuomone, trūksta įstaigoje? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Kokiose užimtumo veiklose Jūs norėtumėte dalyvauti? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Kaip manote, ar užimtumo veiklų organizavimas įkalinimo įstaigoje yra reikalingas? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Kaip manote, ar dalyvavimas įvairiose užimtumo veiklose turės įtakos Jūsų reintegracijos į visuomenę procesui? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19. Jūsų amžius:

- 1. iki 25 m.
- 2. 26-35 m.
- 3. 36-45 m.
- 4. 46-55 m.
- 5. 56-65 m
- 6. 66 m. ir daugiau

21. Kelintas yra šis Jūsų teistumas:

- 1. Pirmas
- 2. Antras
- 3. Trečias
- 4. Ketvirtas
- 5. Penktas ir daugiau

23. Kokia Jūsų šeimyninė padėtis?

- 1. Vedęs
- 2. Nevedęs
- 3. Išsiskyręs
- 4. Turiu nesantuokinių ryšių
- 5. Našlys

20. Jūsų išsilavinimas:

- 1. Pradinis
- 2. Pagrindinis
- 3. Vidurinis
- 4. Profesinis
- 5. Nebaigtas aukštasis
- 6. Aukštasis neuniversitetinis
- 7. Aukštasis universitetinis

22. Kokiam laisvės atėmimo baudmės terminui šiuo metu esate nuteistas?

- 1. Iki 1 metų
- 2. Nuo 1 iki 3 metų
- 3. Nuo 3 iki 5 metų
- 4. Nuo 5 iki 10 metų
- 5. Nuo 10 iki 15 metų
- 6. Daugiau kaip 15 metų

24. Ar Jūs įkalinimo įstaigoje, dirbate?

- 1. Taip
- 2. Ne
- 3. Kita (*įrašykite*).....

Galite pasidalinti savo individualia nuomone, pastebėjimais, išsakyti savo poreikius apie užimtumo galimybes laisvės atėmimo vietoje. Jūsų nuomonė ir nuoširdūs atsakymai yra labai svarbūs. ....

.....

.....

.....

Dėkojame už nuoširdžius Jūsų atsakymus!

Gerbiamieji,

Šio tyrimo tikslas – atskleisti užimtumo organizavimo galimybes Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės siekti didesnės nuteistiesiems teikiamų paslaugų kokybės. Anketa yra anoniminė, t.y. vardo, pavardės rašyti nereikia. Primename, jog anketoje „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų nėra. Atsakymai tiesiog atspindi galimą požiūrių įvairovę. Atsakymus, labiausiai atitinkančius Jūsų nuomonę, pažymėkite „☑“, o kur reikia įrašykite savo individualų požiūrį.

1. Kaip Jūs vertinate organizuojamas užimtumo veiklas įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku
1.	Organizuojamų užimtumo veiklų yra pakankamai.	☐	☐	☐
2.	Užimtumo veiklos turėtų būti organizuojamos dažniau.	☐	☐	☐
3.	Organizuojamos veiklos atitinka mano poreikius.	☐	☐	☐
4.	Organizuojamos užimtumo veiklos yra įdomios.	☐	☐	☐
5.	Turėtų būti pasiūlytos įvairesnės užimtumo veiklos.	☐	☐	☐
6.	Sudaromos galimybės visiems norintiems dalyvauti veiklose.	☐	☐	☐
7.	Apie organizuojamas veiklas gaunama pakankamai informacijos.	☐	☐	☐
8.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

2. Kokiose sportinėse veiklose įkalinimo įstaigoje Jūs dažniausiai dalyvaujate?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
7.	Žaidžiu krepšinį	☐	☐	☐
8.	Žaidžiu tinklinį	☐	☐	☐
9.	Žaidžiu stalo tenisą	☐	☐	☐
10.	Žaidžiu šachmatais	☐	☐	☐
11.	Treniruojusi sporto salėje	☐	☐	☐
12.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

3. Kokiuose sporto renginiuose įkalinimo įstaigoje Jums dažniausiai tenka dalyvauti?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Krepšinio varžybose	☐	☐	☐
2.	Tinklinio varžybose	☐	☐	☐
3.	Stalo teniso varžybose	☐	☐	☐
4.	Šachmatų turnyruose	☐	☐	☐
5.	Sunkumų kilnojimo varžybose	☐	☐	☐
6.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

4. Kokiose valstybinių ir religinių švenčių minėjimuose Jūs dažniausiai dalyvaujate

įkalinimo įstaigoje? *(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)*

	Teiginiai	Dalyvauju	Kartais dalyvauju	Nedalyvauju
1.	Šv. Kalėdų minėjime	☐	☐	☐
2.	Naujųjų metų šventėje	☐	☐	☐
3.	Kūčių paminėjime	☐	☐	☐
4.	Lietuvos Valstybės atkūrimo dienos minėjime	☐	☐	☐
5.	Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienoje	☐	☐	☐
6.	Užgavėnėse	☐	☐	☐
7.	Šv. Velykų minėjime	☐	☐	☐
8.	Motinos dienos šventėje	☐	☐	☐
9.	Tėvo dienos šventėje	☐	☐	☐
10.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

5. Kokia kūrybina veikla dažniausiai užsiimate įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Lankausi dailės studijoje	☐	☐	☐
2.	Individualiai užsiimu menine veikla:	☐	☐	☐
2.1.	• Piešiu	☐	☐	☐
2.2.	• Lipdau	☐	☐	☐
2.3.	• Siuvinėju	☐	☐	☐
2.4.	• Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐
3.	Dalyvauju piešinių konkursuose	☐	☐	☐
4.	Dalyvauju rašinių konkursuose	☐	☐	☐
5.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

6. Kokiuose meno terapijos užsiėmimuose teko dalyvauti įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Dramos	☐	☐	☐
2.	Dailės	☐	☐	☐
3.	Muzikos	☐	☐	☐
4.	Kita <i>(įrašykite)</i>	☐	☐	☐

7. Ar Jūs dalyvaujate įstaigoje rodomų filmų peržiūrose? (Jei atsakėte „taip“, pereikite prie sekančio 8 klausimo, jeigu atsakėte „ne“, pereikite prie 10 klausimo)

4. Taip

5. Ne

6. Kita (įrašykite) .....

8. Kokio žanro filmų peržiūros yra dažniausiai organizuojamos įstaigoje? (Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Drama	☐	☐	☐
2.	Veiksmo filmai	☐	☐	☐
3.	Fantastiniai filmai	☐	☐	☐
4.	Dokumentiniai filmai	☐	☐	☐
5.	Istoriniai filmai	☐	☐	☐
6.	Prevencinio pobūdžio filmai	☐	☐	☐
7.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

9. Ar po filmų peržiūros yra organizuojami jų aptarimai?

5. Dažnai

6. Kartais

7. Niekada

8. Kita (įrašykite) .....

10. Kokiose psichoterapinėse programose dalyvavote įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Bendravimo įgūdžių formavimo ir lavinimo programose	☐	☐	☐
2.	Emocinės paramos programose	☐	☐	☐
3.	Emocijų stresinėse situacijose identifikavimo ir valdymo programose	☐	☐	☐
4.	Priklausomybių gydymo, taikant psichologinius metodus, programose	☐	☐	☐
5.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

11. Ar įkalinimo įstaigoje sudaromos sąlygos dalyvauti edukacinėse veiklose?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Kompiuterinio raštingumo programoje	☐	☐	☐
2.	Užsienio kalbų mokymosi kursuose	☐	☐	☐
3.	Socialinių įgūdžių lavinimo programose	☐	☐	☐
4.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

12. Kas dažniausiai organizuoja užimtumo veiklas laisvės atėmimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai	☐	☐	☐
2.	Psichologinės tarnybos specialistai	☐	☐	☐
3.	Kitos įkalinimo įstaigos tarnybos	☐	☐	☐
4.	Religinių bendruomenių atstovai	☐	☐	☐
5.	Kitų organizacijų savanoriai	☐	☐	☐
6.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

13. Kas paskatina Jus dalyvauti organizuojamose veiklose?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
1.	Dalyvaujant įvairiose veiklose pajvairinama kasdienybė įstaigoje.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	Užsiėmimų metu galima sužinoti, išmokti kažką naujo.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Dalyvaujant veiklose galima pabendrauti su kitais asmenimis.	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Dalyvaujant įvairiose veiklose pagerėja savijauta ir nuotaika.	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Galima realizuoti save įvairiose veiklose.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐	☐	☐

14. Kokius pokyčius pastebite dalyvaudamas užimtumo veiklose įkalinimo įstaigoje?

(Įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais	Niekada
1.	Pagerėja santykiai su įstaigos pareigūnais.	☐	☐	☐
2.	Pagerėja santykiai su kitais nuteistaisiais.	☐	☐	☐
3.	Pajvairinama kasdienybė.	☐	☐	☐
4.	Dalyvaujant įvairiose veiklose užmezgami nauji kontaktai.	☐	☐	☐
5.	Nepastebiu jokių pokyčių.	☐	☐	☐
6.	Po dalyvavimo įvairiose veiklose pagerėja nuotaika.	☐	☐	☐
7.	Dalyvaudamas įvairiose veiklose užsimirštu apie esamus rūpesčius.	☐	☐	☐
8.	Kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

15. Kokių užimtumo veiklų, Jūsų nuomone, trūksta įstaigoje? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Kokiose užimtumo veiklose Jūs norėtumėte dalyvauti? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Kaip manote, ar užimtumo veiklų organizavimas įkalinimo įstaigoje yra reikalingas? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Jūsų amžius:

- 1. iki 25 m.
- 2. 26-35 m.
- 3. 36-45 m.
- 4. 46-55 m.
- 5. 56-65 m
- 6. 66 m. ir daugiau

19. Jūsų išsilavinimas:

- 1. Pradinis
- 2. Pagrindinis
- 3. Vidurinis
- 4. Profesinis
- 5. Nebaigtas aukštasis
- 6. Aukštasis neuniversitetinis
- 7. Aukštasis universitetinis

20. Kelintas yra šis Jūsų teistumas:

- 6. Pirmas
- 7. Antras
- 8. Trečias
- 9. Ketvirtas
- 10. Penktas ir daugiau

21. Kokia Jūsų šeimyninė padėtis?

- 1. Vedęs
- 2. Nevedęs
- 3. Išsiskyręs
- 4. Turiu nesantuokinių ryšių
- 5. Našlys

22. Ar Jūs įkalinimo įstaigoje, dirbate?

- 1. Taip
- 2. Ne
- 3. Kita (*įrašykite*).....

Galite pasidalinti savo individualia nuomone, pastebėjimais, išsakyti savo poreikius apie užimtumo galimybes laisvės atėmimo vietoje. Jūsų nuomonė ir nuoširdūs atsakymai yra labai svarbūs. ....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dėkojame už nuoširdžius Jūsų atsakymus!

8 lentelė. Programos/veiklos planavimo darbalaukis

PROGRAMOS/VEIKLOS PLANAVIMO DARBALAUKIS		
Problemos apibrėžimas		
<i>Aiškiai apibūdinti problemą, situaciją, kurią tikimasi keisti.</i>		
Poreikių vertinimas		
<i>Nustatyti nuteistųjų ir įkalinimo įstaigos poreikius, kuriuos siekiama patenkinti, sprendžiant esamą problemą.</i>		
Nuteistųjų poreikiai		Įstaigos poreikiai
Tikslas		
<i>Apibrėžti bendrą programos misiją ir tikslus.</i>		
Rezultatai		
<i>Apibūdinti rezultatus, kuriuos tikimasi pasiekti.</i>		
Trumpalaikiai rezultatai	Tarpiniai rezultatai	Ilgalaikiai rezultatai

9 lentelė. Programos/veiklos įgyvendinimo plano darbalaukis

PROGRAMOS/VEIKLOS ĮGYVENDINIMO PLANO DARBALAUKIS		
Tikslas		
<i>Irašyti programos tikslą, kuris buvo suformuluotas planavimo etape.</i>		
Programos pasirinkimas		
<i>Aprašyti, kokią programą renkamasi, siekiant įgyvendinti numatytą tikslą.</i>		
Ištekliai		
<i>Sudaryti sąrašą išteklių, kurie yra reikalingi programos vykdymui.</i>		
Veikla (uždaviniai)		
<i>Sudaryti sąrašą priemonių ir veiksmų, kurie reikalingi plėtoti ir įgyvendinti programą.</i>		
Kriterijai		
<i>Aiškiai apibrėžti kriterijus, pagal kuriuos bus vertinamas programos rezultatų pasiekimas.</i>		
Rezultatai		
<i>Apibūdinti norimus pasiekti rezultatus, programos naudą.</i>		
Trumpalaikiai rezultatai	Tarpiniai rezultatai	Ilgalaikiai rezultatai

10 lentelė. Programos/veiklos įgyvendinimo plano darbalaukis

PROGRAMOS/VEIKLOS VERTINIMO DARBALAUKIS		
Programa <i>Įrašyti programą, kuri bus vertinama.</i>		
Atsakingas asmuo <i>Paskirti asmenį, kuris bus atsakingas už programos stebėseną ir vertinimą.</i>		
Tikslas <i>Apibrėžti vykdomos programos tikslą.</i>		
Vertinimo klausimai <i>Aprašyti klausimus, kurie bus vertinami.</i>		
<u>Klausimai, kurie padeda įvertinti programos įgyvendinimo kokybę:</u>		
<ul style="list-style-type: none"> • Ar įkalinimo įstaiga atliko tyrimą, siekiant nustatyti nuteistųjų poreikius dalyvauti šioje programoje? • Ar įkalinimo įstaiga skyrė materialinių ar nematerialinių išteklių, siekiant įgyvendinti programą? • Ar įstaiga sudarė bendradarbiavimo sutartis su kitomis organizacijomis, siekiant įgyvendinti numatytą programą? • Ar įstaiga įsigijo būtiniausių prekių programos įgyvendinimui? • Ar įstaigos patalpos buvo tinkamos programos vykdymui? • Ar įstaiga informavo nuteistuosius apie galimybę dalyvauti programoje? • Kaip buvo atrenkami nuteistieji, dalyvaujantys programoje? • Kiek nuteistųjų dalyvavo programoje? • Kiek nuteistųjų užbaigė numatytą programą? 		
Rezultatų vertinimas		
Trumpalaikiai rezultatai	Tarpiniai rezultatai	Ilgalaikiai rezultatai